

Irmeli Kokko -Viika

**TAITEILIJARESIDENSSITOIMINNAN ROOLI
NYKYTAITEEN TUOTANNOSSA**

Pro gradu –tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Taidekasvatus/

Kulttuuripolitiikan maisteriohjelma

Kevät 2008

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Irmeli Kokko-Viika	
Työn nimi – Title Taiteilijaresidenssitoiminnan rooli nykytaiteen tuotannossa	
Oppiaine – Subject Taidekasvatus/Kulttuuripolitiikan maisteriohjelma	Työn laji – Level Pro-gradu -tutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2008	Sivumäärä – Number of pages 85
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Kuvataiteen residenssitoimintaa ja sen roolia nykytaiteen tuotannossa tunnetaan kapeasti. Tutkimuksen tarkoituksena on täydentää kuvaa nykyisestä kansainvälisestä residenssitoiminnasta ja sen tyypeistä, toiminnan päämääristä ja roolista kuvataiteen tuotannossa. Kyseessä on aineistolähtöinen laadullinen tutkimus, jonka kysymyksiä ovat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Minkälaisia residenssikeskukset ovat, ketkä niitä ylläpitävät, miten ja millaisilla voimavaroilla ne toimivat? • Minkälaisista elementeistä ja päämääristä niiden ohjelmalliset sisällöt muodostuvat ja millaisia tyypejä niiden piiristä on löydettävissä? • Millaisia tehtäviä residenssitoiminnalla on taiteen tuotannon näkökulmasta? <p>Tutkimuksen aineiston muodostavat 175 kuvataiteen residenssitoimintaa harjoittavaa keskusta, jotka kuuluvat Worldwide Network of Artists Residencies Res Artis -verkostoon. Lisäksi tein vuonna 2002 Res Artis jäsenorganisaatioille suunnatun kansainvälisen kyselyn, josta käytettävissäni oli 35 palautettua vastauslomaketta. Res Artis kokouspöytäkirjat, luentodokumentit sekä verkoston sihteerin haastattelu muodostivat tutkielman lisäaineiston.</p> <p>Tutkielma on jäsennetty residenssitoimintaa historian, kulttuuripolitiikan ja taidekäytäntöjen näkökulmista taustoittavaan jaksoon ja toiminnan volyyymia, laajuutta ja voimavaroja käsittelevän jaksoon sekä nykyistä residenssitoimintaa kuvailevaan, tyypittelevään ja analysoivaan jaksoon. Lähestyin residenssitoimintaa käytännöllisenä, intentionaalisenä toimintana, jolla on merkityksiä, jotka ilmaistaan residenssien ohjelmallisissa sisällöissä. Analyysin välineenä käytin Victoria D. Alexanderin kulttuuritimantti -mallia, jonka toimivuutta nykytaiteen tuotannon analyysissä samalla arvioin.</p> <p>Tutkielma osoittaa, että nykyinen residenssitoiminta muodostaa monimuotoisen, maailmanlaajuisen institutionaalisen alustan, jossa residenssikeskukset tarjoavat eri maista ja kulttuureista tuleville taiteilijoille aikaa ja työtiloja luovaan työhön ja verkottumiseen. Residenssit täydentävät paikallisten nykytaiteen kentän instituutioiden toimintaa tarjoamalla mahdollisuuksia tuotantoa edeltävään taiteelliseen tutkimukseen ja uusien teosten tuotantoon paikan päällä. Taiteentuotannon näkökulmasta residenssitoimintaa ei voi kuvata yksin objektikeskeisen teosten tuotantoon, levittämiseen ja vastaanottoon tähtäävänä toimintana, kulttuuritimantin esittämällä tavalla Residenssitoiminnan ytimessä ovat taiteilijan oma kehitys, taiteellinen vapaus ja kokeilut, vuorovaikutus ja verkottuminen.</p>	
Asiasanat – Keywords residenssi, residenssitoiminta, residenssikeskus, taiteilijayhteisöt, kuvataide, kansainvälisyys, liikkuvuus, taiteentuotanto.	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information: 2 liitettä	

1. JOHDANTO

1.1 Residenssitoiminta ja taiteilijoiden kansainvälinen liikkuvuus	1
1.2 Taiteilijaresidenssit tutkimuksen kohteena	4
1.3 Residenssitoiminnan sanastoa, keskeiset käsitteet ja määritelmät	6
1.4 Residenssitoiminta taidemaailmana ja kulttuuritimantti lähestymistapana	8
1.5 Res Artis aineiston lähteenä	11
1.6 Aineiston kokoaminen, tulkinta ja analysointi	12
1.7 Tutkielman rakenne	15

2. TAITEILIJOIDEN LIKKUVUUDEN HISTORIALLISTA JA KULTTUURIPOLIITTISIA TAUSTOJA

2.1 Residenssitoiminnan poetiikkaa	16
2.2 Liikkuvuuden politiikkaa	20
2.3 Taiteilijat kansainvälisyyden palveluksessa	21
2.4 Taiteilijaresidenssitoimintaa kehittämässä uusien mahdollisuuksien Euroopassa	25

3. RESIDENSSITOIMINNAN LEVINNEISYYS TAITEENALOITTAIN

3.1 Taiteilijat ja teokset liikkeellä	28
3.2 Residenssitoiminnan levinneisyys Pohjolassa ja Suomessa	31

4. TAITEILIJARESIDENSSIEN TRADITION UDELLEEN LÖYTÄMINEN

4.1 Globalisaatio taiteilijoiden liikkuvuuden taustavoimana	35
4.2 Kansainvälistymisen vaikutuksia suomalaisen taidemaailman rakenteisiin	37
4.3 Taidekäytännöt residenssitoiminnan uudelleenmäärittäjinä	38

5. KANSAINVÄLISEN RESIDENSSITOIMINNAN SUUNTAVIIVOJA

5.1 Residenssitoiminnan kehityskulkuja Res Artis –yhdistyksessä	41
5.2 Toiminnan pluralismi	43
5.3 Taiteilijavalintojen menetelmiä ja kriteerejä	48
5.4 Päämäärien pluralismi	49

6. TAITEILIJARESIDENSSIEN TOIMINTAMALLEJA, SISÄLTÖJÄ JA TYPPEJÄ

6.1. Perinteiset ja uudet tyypit	50
6.2 Taiteentuotanto residenssitoiminnassa: sisältöjä ja tavoitteita	53
6.2.1 Yksityisyys ja julkisuus	53
6.2.2 Ateljee/Työhuone/Studio/Tilanne	55
6.2.3 Taiteilijaresidenssien kategoriat taideteosten tuotannossa	58
6.4 Paikka ja sen eri roolit residenssitoiminnassa	
6.4.1 Urbanit ja maaseuturesidenssit	62
6.4.2 Paikka ja paikattomuus	65
6.4.3 Residenssikeskus lähetystönä ja taiteen promootion paikkana	68
6.5 Ohjelmallisia teemoja: Innovaatiot, verkottuminen ja tutkimus	69
6.6 Taiteilijaresidenssit taiteentuotannon ympäristöinä	72

7. RESIDENSSITOIMINNAN ROOLIT TAITEENTUOTANNOSSA

7.1. Yhteenveto	75
7.2. Tuotannon rooli residenssitoiminnassa	77

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS 82

Liite 1: Res Artis –kysymyslomake

Liiteluettelo: Residenssikeskusten tehtäviä ja tyyppejä

1. JOHDANTO

1.1 Residenssitoiminta ja taiteilijoiden kansainvälinen liikkuvuus

Tutkielman aihe on kansainvälinen taiteilijaresidenssitoiminta, sen toimintamuodot, tehtävät ja rooli taiteentuotannossa. Residenssitoiminnalla tarkoitetaan yleisesti taiteen piirissä toimivia residenssiohjelmia ja -stipendejä sekä residenssikeskuksia, jotka tarjoavat eri alojen ammattitaiteilijoille ja muille taidealan ammattilaisille pitkäaikaisia, kansainvälisen luovan työn jaksoja ohjelmissaan. Vielä 1990-luvun puolivälissä taiteilijaresidenssit olivat Suomessa melko tuntemattomia. Tiedettiin Pohjoismaisen taidekeskuksen vierasateljeet Suomenlinnassa, Skandinaavinen taiteilijatalo Roomassa ja suomalaisille taiteilijoille tarkoitetut vierasateljeet ja taiteilijatalot Marbellassa, Firenzessä, New Yorkissa ja Pariisissa. Kymmenessä vuodessa residenssitoiminnasta on muodostunut uusi, kansainvälisen työskentelyn julkisesti tuettu käytäntö, joka tarjoaa ulkomaisille taiteilijoille mahdollisuuden työskennellä residenssissä Suomessa ja suomalaisille taiteilijoille mahdollisuuden pitkäaikaisiin kansainvälisiin residensseihin ulkomailla. Taiteilijaresidenssitoiminnasta on tullut kuvataiteilijoille tärkeä liikkuvuuden ja kansainvälisen työskentelyn väylä Euroopassa ja sen ulkopuolella.

Kiinnostuin residenssitoiminnasta vuonna 1994 aloittaessani uutta tehtävää tuottajaläänintaiteilijana Uudenmaan läänin taidetoimikunnan palveluksessa. Tässä tehtävässä ryhdyin Uudenmaan taidetoimikunnan edustajana yhteistyössä Suomen Taiteilijaseuran Ateljeesäätiön, Taiteen keskustoimikunnan sekä Helsingin kaupungin kulttuuriasiankeskuksen kanssa saattamaan alkuun suomalaisen residenssitoiminnan kehittämistä vuonna 1995. Yhteistyö johti ensin residenssitoimintaa käsittelevän seminaarin järjestämiseen, jonka jälkeen Taiteen keskustoimikunta perusti erityisen residenssijaoston. Sen tehtäväksi annettiin laatia ehdotukset kansainvälisen taiteilijavaihdon kehittämiseksi Suomessa. Jaosto laati työryhmämuistion *Kansainvälisen taiteilijavierastoinnin kehittäminen 1996* sekä *Artist in Residence Kansainvälisen taiteilijavierastoinnin kehittämisohjelman* 1997. Vuonna 1998 olin perustamassa ja saattamassa alkuun Kaapelille Helsinki International Artist Programme HIAP residenssi-ohjelmaa. Työskentelin käytännön residenssitoiminnan parissa ensin HIAPissa ja sitten Näyttelyvaihtokeskus Framessa yhteensä seitsemän vuotta. Toiminnan kan-

sainvälinen luonne loi yhteydet Worldwide Network of Artist Residencies - Res Artis verkostoon, jonka jäseneksi liityin 1997. Verkoston hallituksen jäsenenä toimin 2000-2003 välisenä aikana. Tänä aikana osallistuin aktiivisesti verkoston yleiskokouksiin. Vuodesta 2007 lähtien olen ollut Pohjoismaisen ministerineuvoston uuden liikkuvuus- ja residenssiohjelman asiantuntijaryhmän jäsen.

Näkökulmani residenssitoimintaan ovat syntyneet sekä käytännön toiminnan että kotimaisten ja kansainvälisten luottamus- ja asiantuntijatehtävien kautta. Eri tehtävät ja roolit residenssitoiminnan sisällä ovat edellyttäneet vahvaa motiivia ja näkemystä residenssitoiminnan eduista taiteilijoille ja taiteen kentälle. Myönteiseen suhtautumiseeni vaikuttivat 1990-luvun alussa paitsi uuden kansainvälisyyden avaamat mahdollisuudet myös tuottajan työssä syntynyt havainto siitä, että nykytaiteen taideprojektit edellyttivät sellaisia tuotannon muotoja, joissa taiteilijat voisivat työskennellä paikan päällä eri maissa, ja että taideinstituutioiden käytäntöjen puitteissa se ei ollut mahdollista. Tämä kokemus heijastui myös kansainvälisen taiteilijavierasohjelman työryhmämuistioon ja kehittämisohjelmaan, joissa toiminnan tukea perusteltiin muiden motiivien ohella nykytaiteen paikkasidonnaisilla taidekäytännöillä. Kansainväliset yhteydet muihin residenssiorganisaatioihin ja toiminta Res Artis -verkoston piirissä vahvistivat käsitystäni siitä, että vaikka 1990-luvun liikkeen tavoin kasvaneen taiteilijaresidenssitoiminnan juuret ovat taiteilijoiden matkustamisen ja taiteilijayhteisöjen perinteessä, oman aikamme ilmiöt, kulttuurin globalisaatio ja nykytaiteen käytännöt, olivat muokanneet siitä jotakin uutta.

Olen myös havainnut olevan melko tavallista, että residenssitoiminta ymmärretään joko keinona majoittaa tai vuokrata työhuoneita ulkomaisille taiteilijoille. Akademie Schloss Solituden johtaja Jean-Baptiste Joly on sanonut¹ residenssitoiminnasta esiintyvän myös muita yksinkertaistavia tulkintoja kuten, että se nähdään keinona kartuttaa kokoelmia uusilla residenssin aikana tehdyillä teoksilla maksamatta teoksesta taiteilijalle mitään tai keinona kutsua yleisö katsomaan, kun taiteilija 'luo' ateljeessaan. Sellaistakin residenssitoimintaa esiintyy. Kuitenkin, jos residenssitoimintaa halutaan julkisesti tukea ja kehittää, olisi tarkemmin tiedettävä, mitä tuetaan ja miksi. Kymmenessä vuodessa residenssitoimijoiden lukumäärä on kasvanut Suomessa ja ulko-

¹ Luento Nordiska Ministerrådetin järjestämän Kultur Forumin yhteydessä 7.-8.2.2008.

mailla monikymmenkertaiseksi. On ajankohtaista esittää kysymys siitä, minkälaista residenssitoiminta nykyisin on. Tutkielman yhtenä päämotiivina onkin täydentää yleistä kuvaa residenssitoiminnasta, sen ohjelmallisista sisällöistä ja roolista nykytaiteen kentällä.

Taiteilijaresidenssitoiminnassa yhdistyvät monet nykytaiteen kentän ja kulttuurin olennaiset kysymykset kansainvälisestä liikkuvuudesta ja vuorovaikutuksesta eri kulttuurien välillä sekä niiden vaikutuksista taiteen kenttään paikallisesti ja kansainvälisesti. Taiteentuottajana ja entisenä käytännön residenssitoimijana tarkastelen kuitenkin tässä tutkielmassa ilmiötä residenssikeskusten näkökulmasta. Tarkastelen residenssitoimintaa käytännöllisenä, intentionaalisenä toimintana, jolla on merkityksiä. Toiminnan intentiot ilmaistaan residenssien ohjelmissa. Residenssit vaikuttavat siihen, miten ja missä taiteilijat työskentelevät ja miten teokset syntyvät. Sen vuoksi on syytä tarkastella residenssikeskusten toiminnan päämääriä ja niiden roolia taiteentuo-
tannossa.

Tutkielman kysymyksiä ovat:

- Minkälaisia residenssikeskukset ovat, ketkä niitä ylläpitävät, miten ja millaisilla voimavaroilla ne toimivat?
- Minkälaisista elementeistä ja päämääristä niiden ohjelmalliset sisällöt muodostuvat ja millaisia tyyppejä niiden piiristä on löydettävissä?
- Millaisia tehtäviä residenssitoiminnalla on taiteen tuotannon näkökulmasta?

Ensimmäinen kysymys liittyy residenssitoimintaan taidemaailmana, toinen residenssien laadulliseen typologisointiin ja kolmas toiminnan analysointiin taiteen tuotantona. Kysymykset ovat edellyttäneet residenssitoiminnan tarkastelua kansainvälisestä näkökulmasta. En vertaile suomalaisia residenssitoimijoita toisiinsa vaan tarkastelen residenssitoimintaa maailmanlaajuisesti. Tutkielman avulla pyrin omakohtaisen ymmärtämisen lisäksi tuottamaan tietoa ja välineitä suomalaisen residenssitoiminnan arviointiin ja kehittämiseen osana kansainvälistä residenssitoimintaa.

1.2 Residenssitoiminta tutkimuksen kohteena

Taiteilijoille ja muille taidealan toimijoille tarkoitettujen tietokantojen lisäksi on 2000-luvulla ilmestynyt kulttuuripolitiikan piirissä raportteja residenssitoiminnasta osana kansainvälisiä liikkuvuusohjelmia. Lisäksi Suomessa on tehty selvityksiä residenssitoiminnan kansallisesta rahoituksesta ja toiminnan vaikutuksista taiteilijan uralle. Judith Staines (2004) on koonnut yhteen taiteilijoille tarkoitettuja kansainvälisiä liikkuvuusohjelmia IFACCAn julkaisemaan raporttiin *Artists' International Mobility Programs*. Riikka Suomen selvityksessä *The Artist Study* (2004) on tutkittu residenssien vaikutuksia taiteilijoiden uralle kansainväliseen PEJA - residenssiohjelmaan osallistuneiden taiteilijoille tehdyn kyselyn pohjalta. Riikka Suomi on myös tehnyt Taiteen keskukselle työpaperin *Kansainvälinen taiteilijaresidenssitoiminta Suomessa 1995–2005* (2005), jossa on suomalaisille taiteilijaresidenssitoimijoille tehdyllä kyselyllä kartoitettu suomalaisen residenssitoiminnan kehitystä ja nykytilannetta. Riitta Heinämaa (2006) on taustoittanut pohjoismaista residenssitoimintaa Pohjoismaiselle ministerineuvostolle tekemässään *De fyra modulernas modell* -selvityksessä. Heinämaan selvitystyöhön on koottu yhteen pohjoismaisia vierasateljeita, residenssikeskuksia ja ohjelmia kuvataiteen, kirjallisuuden, musiikin ja näyttämötaiteiden alueilta ja kuvailtu pohjoismaisen residenssitoiminnan pääpiirteitä. Tämän lisäksi Heinämaa kuvailee selvityksessä pohjoismaisen residenssitoiminnan tyyppejä. Sari Karttunen (2005) on tehnyt selvityksen Taidetoimikuntalaitoksen kansainväliset avustukset – taiteilijoiden liikkuvuuden ja vierastalojen tuki 2000-2004.

Tähänastiset residenssitoimintaa koskevat selvitykset ja raportit antavat käsityksen nykyisen residenssitoiminnan kansallisesta, pohjoismaisesta ja kansainvälisestä laajuudesta sekä niiden vaikutuksista taiteilijoiden uralle, taiteilijoiden näkökulmasta. Residenssiorganisaatioita ei sen sijaan ole tutkittu kansainvälisesti. Riikka Suomen raportti suomalaisen residenssiorganisaatioiden kehityksestä rinnastaa suomalaiset residenssitoimijat keskenään. Sellaista aineistoa, jonka perusteella suomalaisen residenssitoiminnan voimavaroja, kehitystä ja nykytilannetta voisi vertailla vastaavaan toimintaan kansainvälisesti, ei ole olemassa.

Myös toiminnan sisällön arvioinnissa on turvaututtava yleistyksiin. Tavallisinta on arvioida ja perustella residenssitoiminnan tavoitteita etupäässä vierasateljeetyyppisen

toiminnan näkökulmasta, mikä ei näkemykseni mukaan anna oikeaa kuvaa toiminnan muodoista ja merkityksestä taidekentällä. Taiteilijapoliittinen ohjelma TAO – Taide on mahdollisuuksia² (2002) kuvaa kansainvälistä residenssitoimintaa ”taiteilijan pitkähkön ajanjakson (vähintään parin kuukauden) kestäväksi ammattimaiseksi työskentelyksi vieraassa asuin-, työ- ja kulttuuriympäristössä, yleensä ulkomailla” (56). Tapa, jolla residenssitoiminnasta puhutaan kertoo, että toiminta ymmärretään rakennuksina ja työhuoneina ulkomailla tai kotimaassa, jonne matkustetaan tekemään taiteellista työtä. Toimintaa tulkitaan kapeasti ateljeiden lukumäärinä, rakennusten pinta-aloina, huonekaluina ja työvälineinä. Tällaista toimintaa olikin aina 1990-luvulla asti, jolloin globalisaatioon liittyvä kansainvälinen liikkuvuus, kommunikaatioteknologian kehittyminen ja taiteen käytäntöjen moninaistuminen tuottivat uudenlaisten rakenteiden tarpeita kuvataiteen kentälle. Association Francaise d'Action Artistique – AFAA julkaisi vuonna 1996 residenssioppaan *Guide of host facilities for artists on short-term stay in the World*. Oppaan esipuheessa puhutaan ”uudesta eetoksesta”, jota luetteloon kootut keskuksien ohjelmien toimittajien mukaan edustivat: kokeilevuutta, tutkimusta, taiteellista prosessia ja yhteyksiä residenssitoiminnan uusina sisältöinä (AFAA 1995, 17.)

Residenssitoiminnan yhteydet nykytaiteen kenttään ovat tiivistyneet 1990-luvulta lähtien. Tätä ennen residenssitoiminta eli taideinstituutiojärjestelmän ulkopuolella epävirallisina taiteilijayhteisöinä, taiteilijajärjestöjen taiteilijataloina tai mesenaattien toimintana. Pohjoismainen vierasateljeetoiminta on ollut julkisesti tuettua 1980-luvulta lähtien, mutta toiminnan rooli taidekentällä vahvistui vasta 1990-luvulla. Miwon Kwon (2004, 46-47) on esittänyt residenssitoiminnan 1990-luvulta alkaneen suuren suosion liittyvän matkustamiseen perustuvan taidekäytäntöjen yleistymiseen kuvataiteen tuotannossa. Claire Dohertyn (2004, 9) mukaan paikkasidonnaiset taidekäytännöt sekä residenssitoiminnan kansainvälisen työskentelyn perinteet löysivät 1990-luvulla toisensa. Residenssitoiminnassa omaksuttiin uudet diskurssit ja niiden ohjelmat muovattiin uudelleen vastaamaan nykytaiteen käytäntöjä. Ruotsalaisen Charlotte Bydlerin (2004, 55) mukaan kansainväliset residenssiohjelmat muotoiltiin 1980-luvun lopusta lähtien tarjoamaan valmis infrastruktuuri lisääntyneen kansainvälisen liikkuvuuden ja työskentelyn tarpeisiin.

² http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2002/liitteet/opm_41_TAO.pdf?lang=fi

Nämä tulkinnat saattavat pitää paikkansa, mutta ne esittävät residenssitoiminnan instrumentaalista näkökulmasta ja jättävät ulkopuolelle residenssitoiminnan omista lähtökohdista nousevat intentiot ja tavoitteet. Tutkielman yhtenä tavoitteena onkin tuoda esille nykyisen residenssitoiminnan ohjelmallisia sisältöjä residenssikeskusten omasta näkökulmasta ja täydentää nykyistä joko instrumentaalisuuteen tai perinteiseen vierasateljeetoimintaan painottunutta kuvaa 2000-luvun kansainvälisestä residenssitoiminnasta. Kun aikaisempia tutkimuksia residenssitoiminnasta ei ole, on käännettävä aineiston puoleen. Pitävätkö omat ja muiden ennakkokäsitykset paikkansa? Vastauksia voi löytää ainoastaan tutkimalla nykyisiä residenssikeskuksia ja niiden ohjelmia. Tutkimuksen metodiksi on sen vuoksi valikoitunut aineistolähtöinen laadullinen tutkimus. Metodina se etäännyttää myös omista ennakkokäsityksistä ja auttaa ehkä löytämään uusia näkökulmia toimintaan, josta luulen tietäväni paljon.

1.3 Residenssitoiminnan sanastoa, keskeiset käsitteet ja määritelmät

Taiteilijaresidenssitoiminnan kansainväliset nimitykset vaihtelevat alueittain. Yleisimpiä englanninkielisiä nimityksiä ovat 'artists' residencies', 'artist in residence programme', 'international studio programme' tai 'residency programme'. Yhdysvalloissa 'artists' community' nimityksen ohella käytetään usein nimityksiä 'artists' colony' ja 'retreat'. Saksankielisissä maissa taiteilijaresidenssikeskuksista käytetään usein nimitystä 'künstlerhaus'. Pohjoismaissa perinteinen nimitys on ollut konstnärs gästateljé ja gästateljé centrum. Myös Suomessa on käytetty ja käytetään edelleen skandinaaviseen perinteeseen nojautuvaa vierasateljeekeskus-nimitystä. 1990-luvulla käytettiin aluksi nimitystä artist in residence -toiminta, joka käännettiin suomeksi taiteilijavierastoinnaksi (Kokko 1997). Myöhemmin käyttöön vakiintuivat taiteilijaresidenssitoiminta tai yksinkertaisesti residenssitoiminta. Nimitykset viittaavat usein toiminnan historialliseen taustaan. Tutkielmassa käytetään yleisnimityksiä residenssitoiminta, residenssiohjelma, residenssikeskus ja taiteilijaresidenssit.

Residenssitoiminta tarkoittaa yleisesti toimintaa, jota residenssikeskukset harjoittavat. *Residenssiohjelma* ilmaisee residenssitoiminnan toiminta-ajatusta ja tavoitteita. Residenssikeskuksilla on erilaisia ohjelmia. *Residenssikeskukset* tarjoavat eri maista tuleville, eri alojen taiteilijoille ja myös muille taidealan ammattilaisille mahdoli-

suuksia pitkäaikaiseen luovaan työskentelyyn tiloissaan. Residenssien kestot vaihtelevat tavallisimmin 2:n ja 12 kuukauden välillä. Taiteilijaresidenssiin voi työ- ja majoitustilan lisäksi sisältyä työskentely- ja matkastipendi. Toiminta voi olla täysin paikallista tai kansallista, mutta yhä useammin taiteilijaresidenssit liitetään kansainväliseen liikkuvuuteen, taiteilijoiden ulkomailta tapahtuvaan työskentelyyn residenssiorganisaatioissa tai muissa taidelaitoksissa, jotka harjoittavat esimerkiksi näyttelytoiminnan ohella residenssitoimintaa. Perinteisen vierasateljeetoiminnan ja 1990-luvulta lähtien lisääntyneen kansainvälisen residenssitoiminnan välinen ero on niiden toiminnan laajuudessa. Vierasateljeet tarjoavat taiteilijalle työtilan ja mahdollisesti siihen liittyvän majoituksen. Residenssikeskusten toimintaan kuuluu sen lisäksi vielä muuta, joka voi liittyä taiteelliseen toimintaan, teknisiin ja asiantuntijapalveluihin, teoreettisiin sisältöihin, vuorovaikutukseen ja taiteentuotantoon.

Residenssikeskuksia on kaupungeissa ja maaseudulla. Niitä on kaikkien taiteen alojen edustajille, mutta eniten kuvataiteilijoille. Yleensä residenssikeskuksissa työskentelee useampi kuin yksi taiteilija kerrallaan, koska useamman taiteilijan samanaikaisen läsnäolon ajatellaan stimuloivan luovaa työskentelyä ja voimistavan residenssissä työskentelyn verkostoivia vaikutuksia. Taiteilijoiden lukumäärä vaihtelee yhdestä jopa useisiin kymmeneen samanaikaisesti työskenteleviin taiteilijoihin. Residenssikeskus voi olla suuri tai pieni, se voi olla kokonainen rakennus, jossa on työhuoneita, esitystiloja ja toimistotiloja keskuksen henkilökunnalle. Taiteilijat valikoituvat residenssikeskuksiin niiden omien kriteerien mukaan joko avointen hakukierrosten perusteella tai kutsumenettelyin. Taiteilijoille työskentelyjakso residenssissä merkitsee tilaisuutta työhuoneeseen, aikaa keskittyä taiteelliseen työhön uudessa ympäristössä ja mahdollisuutta tavata muita taiteilijoita eri maista. Tutkimusraportit residenssien vaikutuksista taiteilijoiden uralle kertovat, että parhaimmillaan residenssijakso voi merkittäväällä tavalla vaikuttaa taiteilijan työn sisällön kehittymiseen ja uraan. Taiteilijalle residenssi voi merkitä myös olennaista taloudellista ja työtiloihin liittyvää etua. (Suomi 2004.)

1.4 Residenssitoiminta taidemaailmana ja kulttuuritimantti lähestymistapana

Kuvataiteentuotanto on osa kulttuurituotantoa. Kulttuurituotanto käsitteen voi ymmärtää kullekin yhteiskunnalle ja ajanjaksolle ominaisina institutionaalisina, kulttuurisina, taloudellisina ja sosiaalisina rakenteina ja verkostoina, joissa taidetta luodaan, tuotetaan, levitetään ja vastaanotetaan. Victoria D. Alexander (2003) kutsuu kulttuurituotanto näkökulmaksi lähestymistapoja, jotka tutkivat sitä, missä ja miten taidetta luodaan, tuotetaan, levitetään ja vastaanotetaan. Pääajatus on, että kulttuuriset tuotteet suodatetaan niiden ihmisten ja systeemien kautta, joissa ne luodaan, tuotetaan ja levitetään. Kulttuurituotannon kannalta keskeisiä kysymyksiä ovat, miten taideteosten luomiseen, tuotantoon ja vastaanottoon muodostetut rakenteet vaikuttavat taiteilijan työhön ja taideteoksiin. Victoria D. Alexanderin mukaan kulttuurituotantoketju sisältää erilaisia vaiheita. *Tuotanto* (production) on idean esittämistä ja toteuttamisesta johonkin muotoon. Teosten *levittäminen* (distribution) merkitsee teoksen saattamista yleisön ulottuville. Levitys ei yksin riitä, vaan yleisön on pystyttävä *vastaanottamaan* (appreciate) – ymmärtämään ja arvottamaan – teokset. Vastaanottoa varten on *kehitetty esteettis-filosofinen järjestelmä* (aesthetic system), joka auttaa ihmisiä vastaanotossa. *Portinvartija* (gate-keeper) suodattaa teoksia kun ne astuvat levitysjärjestelmään tai poistuvat siitä. Portinvartijuuden idea on, että vain osa taiteilijoista tai taiteellisista tuotteista valikoituu levitykseen. Taiteilijoita, kuten taiteen tuottamisessa mukana olevaa henkilöstöä ja levittäjäporrasta, motivoi taidemaailman palkitsemisjärjestelmä. Palkinnot ovat luonteeltaan symbolisia (kunnia, maine) tai materiaalisia.

Alexanderin kulttuurituotanto näkökulma perustuu Howard Beckerin (1982) teoriaan taidemaailmoista, jonka mukaan taideteokset syntyvät kollektiivisen toiminnan tuloksina. *Taidemaailma* voidaan ymmärtää Beckerin (1982) mukaan kahdessa merkityksessä: taidemaailma yleiskäsitteenä viittaa taidemaailmaan laajasti. Puhutaan myös taiteen kentästä. Toisessa merkityksessä taidemaailmoja on useita ja ne voivat olla suuria tai pieniä, kaupallisia, epäkaupallisia, taiteilijajohtoisia tai pitkät perinteet omaavia instituutioita. Taiteen kenttä koostuu siis erilaisista taidemaailmoista, joilla on kullakin omat verkostonsa, käytäntönsä ja roolinsa taiteen kentällä. Taiteilijoiden matkustaminen ja ulkomailla työskentely voidaan nähdä yhtenä taidemaailmaan kuuluva käytäntönä, jolla on omat perinteensä ja kulttuuripoliittiset taustansa. Taiteili-

joiden matkat ja ulkomailla työskentely ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat edelleen taiteilijoiden työskentelyolosuhteisiin ja työtilaisuuksiin, työtapoihin ja sitä kautta taideeteisiin. Kulttuuriset vaikutteet ja merkitykset liikkuvat, siirtyvät ja muuttuvat taiteilijoiden matkojen ja niiden seurauksena syntyneiden taideeteosten mukana. Myös taiteilijoiden kokoontumista taiteilijayhteisöiksi tiettyihin paikkoihin voidaan pitää yhtenä länsimaiseen taidemaailmaan kuuluvana historiallisena toimintamallina.

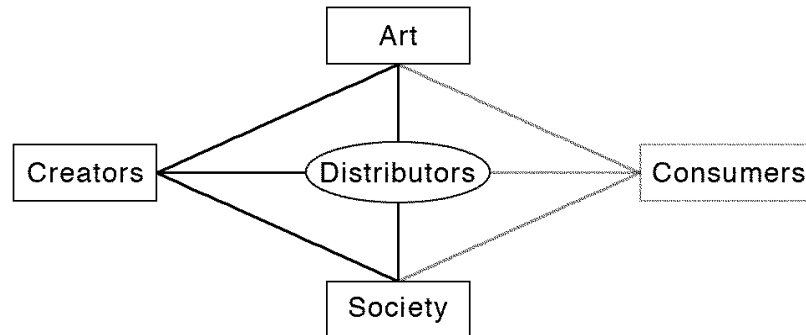
Beckerin mukaan täydesti kehittyneen taidemaailman muodostaa tekijöiden joukko, johon kuuluvat teosten luojat; tekemiseen tarvittavat toimittajien verkostot ja materiaaliset edellytykset; levittämisen edellyttämät verkostot ja resurssit sekä teosten vastaanoton mahdollistavat tekijät. Taidemaailma elää jatkuvan muutoksen tilassa, joita aiheuttavat teknologiset keksinnöt, väline- ja materiaalitarronta sekä taidemaailmassa tapahtuvat rakenteelliset muutokset. Laajasti ottaen yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat taidemaailmaan, lopettaen joitakin ja synnyttäen uusia taidemaailmoja.

(Becker 1982, 34-36.) Nykyisten yhteiskuntien suurimmat luovan työn geopolitiikka ja alueellisia toiminta-ehdoja muuttavat megatrendit ovat globalisaatio, interaktiivinen ja digitaalinen viestintä- ja informaatioteknologinen kehitys (Heiskanen, Ahonen, Oulasvirta 2005, 312). Beckerin teos on kirjoitettu vuonna 1982, jolloin yllämainittu globalisaatio ei ollut samalla tavalla nykytaiteen käytäntöjä ja teorioita muokkaava tekijä kuin nyt. Yksin länsimaaiskeskeiset taiteen tekemisen mallit on kyseenalaistettu globalisaation prosessin yhteydessä, kun taiteilijat, jotka tulevat toiseltaisista kulttuurisista traditioista aiheuttavat länsimaisen taiteen konventioiden uudelleenarviointia esimerkiksi yksilöllisyyttä korostaviin taiteilijarooleihin nähden.

Beckerin taidemaailma käsitteen käyttökelpoisuutta se ei kuitenkaan poista. Taidemaailmat muuttuvat, mutta taide toimintana pysyy ja voidaan tutkia millaisia uusia taidemaailmoja muutokset synnyttävät. Residenssitoimintaa voidaan siten pohtia uutena, kansainväliseen liikkuvuuteen perustuvana taidemaailmana.

Alexander on jatkokehittänyt alun perin Wendy Griswoldin ideoiman kulttuuritiman-
tin pohjalta mallin, jonka avulla kulttuurintuotannon osa-alueita ja niiden välisiä suhteita voidaan lähestyä. Kulttuuritiman-
ti on heuristinen: löytämään ja tutkimaan
johdava väline ja metafora.

Kuvio 1 Kulttuuritimantti tutkimuksen välineenä.

Lähde: Alexander (2003) 62

Kuvion 1 mukainen Kulttuuritimantti esittää kulttuurituotannon, tässä tutkielmassa taiteentuotannon kolmiulotteisena kenttänä, jossa on neljä kulmaa vasemmalta oikealle: 1. Tekijät 2. Taide 3. Kuluttajat ja 4. Yhteiskunta. Jokainen näistä on neljästä pisteestä toisiinsa nivoutunut. Timantin viidennessä, jokaisen kärjen yhteispisteessä on 5. Välittäjäporras. Se on porras yhteiskunnan, taiteen kuluttajien ja taideteosten välillä, joka suodattaa ja valikoi ne teokset, jotka saatetaan yleisön ulottuville. Tähän välittäjäportaaseen kuuluvia toimijoita ovat esimerkiksi galleriat, taidemuseot, epä-kaupalliset ja kaupalliset taideorganisaatiot, kuraattorit, tuottajat jne. Kulttuuritimantti kuvaa myös taideteosten tuotannon, levittämisen ja vastaanoton työnjakoa. Perusideana on, että kulttuuritimantti esittää taiteen kullekin taidemaailmalle ominaiseen työnjakoon perustuvana kollektiivisena toimintana. Kulttuuritimantin oikea puoli kuvaa taiteen levitystä ja vasen taiteentuotantoa. Tutkielma keskittyy timantin vasempaan puoliskoon, johon sisältyy taiteen luominen, taideteokset ja taiteilijaresidenssit välittäjäportaana sekä näiden väliset suhteet ja toimintamallit. Yhteyttä kuluttajiin kuitenkin tarkastellaan toiminnan julkisuuden kautta.

Lähestyn kulttuuritimantin avulla taiteilijaresidenssikeskuksia taidemaailmoina, joilla on oma roolinsa ja käytäntönsä tässä kuviossa suhteessa taiteen tekijöihin, taideteoksiin ja niiden levitykseen. Kulttuuritimantti kohdistaa tutkimustehtävän, aineiston kuvailun ja tulkinnan teemoihin, jotka tarkastelevat taideteoksen, taiteen luomisen, levittämisen ja vastaanoton rooleja residenssitoiminnassa yleensä. Lisäksi kulttuuritimantin avulla voidaan tunnistaa eroja eri keskusten ohjelmien välillä ja tunnistaa eri

tyyppejä. Residenssitoiminta tuo taiteentuotannon prosessiin myös kansainvälisen ulottuvuuden; matkustamiseen perustuvan taiteentuotannon.

1.5 Res Artis aineiston lähteenä

Taiteilijaresidenssiohjelmista ja keskuksista on olemassa useita tietokantoja. Nykyisen residenssitoiminnan tutkimusaineistoksi olen valinnut Res Artis -verkoston jäsenorganisaatiot. Valintaan on vaikuttanut Res Artis -verkoston maantieteellisesti ja ajallisesti kattava toiminta vuodesta 1993 lähtien residenssiorganisaatiota kansainvälisesti yhdistävänä foorumina. Valintaan on vaikuttanut myös oma mukanaolo verkoston toiminnassa ja sitä kautta saatu tuntemus sekä mahdollisuus kerätä aineistoa tämän ansiosta.

Vuonna 1993 perustettu The International Association of Residential Arts Centres - Res Artis on säätiöpohjainen verkosto. Se edustaa kulttuurialan kolmannen sektorin kansainvälistä NGO-järjestöä (non-governmental), jonka jäsenistöön kuuluu 219 residenssiorganisaatiota 49 maasta. Näistä 175 on tarkoitettu kuvataiteen edustajille, joko yksin tai monialaisten residenssiohjelmien osana. Tällä hetkellä eri puolilla maailmaa toimivista, noin 900:sta kuvataiteilijoille tarkoitettusta residenssiorganisaatiosta aineisto edustaa noin neljäsosaa. Aineisto on maantieteellisesti, kuvataiteen taiteenalueen edustamisen ja residenssiorganisaatioiden erilaisuuksien kannalta laaja otos nykyisestä residenssitoiminnasta.

Res Artis on ylläpitänyt palvelutoiminnan mielessä internetsivuja vuodesta 1997 lähtien. Internetsivujen tärkeimmän aineiston muodostavat taiteilijoille suunnattu residenssihakemisto sekä verkoston kokousten yhteydessä pidetyt luentodokumentit ja kokouspöytäkirjat. Res Artis on ollut toimintansa aikana merkittävä residenssitoiminnan kriteereiden määrittelijä, kouluttaja ja uusien toimijoiden rekrytoija. Res Artis -verkosto on pitänyt yleiskokouksia vuodesta 1993 lähtien, ensin kerran vuodessa ja vuodesta 2000 lähtien joka toinen vuosi. Kaikille jäsenille avointen yleiskokousten päätarkoitukseksi muodostui heti alussa jäsenten tapaaminen ja keskinäisten kontaktien luominen ja ylläpito. Res Artis -verkoston kokousdokumentteja, muistiinpanoja ja kokousohjelmia voidaan lukea kertomuksena residenssitoiminnan kehityskulusta 1990-luvulta tähän päivään.

1.6 Aineiston kokoaminen, tulkinta ja analysointi

Res Artis -verkoston jäsenistöstä olen koonnut aineistoa ja tietoja kahdella tavalla: Kokosin vuoden 2007 aikana Res Artis -verkoston internetsivuilta Residencies -hakemistosta tietoja 175 kuvataiteilijoille tarkoitettua residenssiorganisaatiosta³. (Liitetaulukko 1: Res Artis –residenssien tyypit). Hakemiston tapa kuvailla residenssikeskusta ja sen toimintaa on tarjota sijaintitiedot, perustamisvuosi, historiallinen katsaus, jota seuraa toiminnan ohjelmallisten tavoitteiden ja sisällön määrittely. Kunkin residenssin luonnehdinta sisältää ympäristön, rakennuksen, studioiden, tilojen ja varustusten kuvauksen. Hakukriteerit ilmoitetaan kertomalla, minkä taiteen alan taiteilijoille residenssi on tarkoitettu ja mainitaan mahdolliset ikä- tai maarajoitukset. Lisäksi kerrotaan taiteilijoille tarjotut stipendit ja muut edut tai vaihtoehtoisesti tilojen käyttöön liittyvät maksut. Näistä tiedoista olen koonnut excel-taulukoon tietoja ja luokitellut niitä tutkimusaineistosta nousevien teemojen mukaisesti.

Aineiston toinen osio koostuu syyskuussa vuonna 2002 Helsingissä Res Artis -yleiskokouksen yhteydessä kyselylomakkeella kerätyistä tiedoista. (Liite 2: Kyselylomake Res Artis). Kokoukseen osallistui 101 residenssiorganisaatiota. Kyselylomakkeella pyrittiin kartoittamaan residenssiorganisaatioiden organisaatiomalleja, julkisen toiminnan muotoja, taiteilijoiden liikkuvuutta ohjelmissa sekä maantieteellistä edustavuutta. Lisäksi kartoitettiin taloudellisia ja inhimillisiä voimavaroja. Kyselylomakkeet jaettiin kullekin kokousosallistujalle.

Kaikkiaan 35 residenssiorganisaatiota palautti lomakkeen, joko paikan päällä tai myöhemmin postitse. Osa kyselyyn osallistuneista halusi hoitaa lomakkeen täytön ja palauttamisen sähköpostilla. Res Artisin yli 200 jäsenorganisaatiosta otos edustaa vain 16 prosenttia, mutta antaa silti käsityksen residenssikeskusten ydin- ja oheistoiminnoista, paikallisesta vaikutuksesta, toiminnan voimavaroista sekä taiteilijoiden määrästä, joita residensseissä vuosittain työskentelee. Vastanneiden ohjelmien maantieteellinen kirjo oli laaja, Euroopan ulkopuolelta olevia residenssikeskuksia oli Yhdysvaltojen lisäksi Kanadasta, Australiasta, Taiwanista, Intiasta, Meksikosta ja Kolumbiasta. Eniten vastattuja lomakkeita palauttivat Saksassa ja Yhdysvalloissa toi-

³ Osoitteesta (<http://www.resartis.org/index.php?id=5&L=http%3A%2Ff58.aaac>).

mivat residenssikeskukset. Kyselylomakkeen avulla oli tarkoitus saada esiin tietoa Res Artis –jäsenistön residenssikeskusten toiminnan volyymista ja laajuudesta sekä vaikuttavuudesta. Volyymilla tarkoitetaan taloudellisia ja henkilöstö voimavaroja, laajuudella ohjelmissa vuosittain työskentelevien taiteilijoiden lukumäärää ja vaikuttavuudella keskusten kulttuuritoimintaa, kuten näyttelyitä, luentoja tai julkaisuja.

Yleiskuvan luomiseksi residenssitoiminnan kehityskulusta 1990-luvulta tähän päivään olen organisaatioista kootun tiedon lisäksi käyttänyt Res Artis -verkoston internet-sivuilla olevia yleiskokousten raportteja ja luentoarkistoja sekä haastatellut verkoston sihteerinä vuodesta 1997 lähtien toiminutta Maria Tuerlingsia (2007). Res Artisin yleiskokoukset seurailevat residenssitoiminnan kehitystä ja siinä tapahtuneita muutoksia. Kaikille jäsenille avointen yleiskokousten päätarkoituksiksi muodostui heti perustamisen jälkeen jäsenten tapaaminen ja kontaktien luominen ja ylläpito muihin residenssiorganisaatioihin. Ensimmäisessä vaiheessa 1993-1996 kokousten sisällöllisiä aiheita olivat verkoston järjestäytyminen, hallinnon ja tehtävien määrittely sekä teemoittain vaihtuvat residenssitoiminnan käytäntöihin liittyvät koulutuselliset osuudet, joita toteutettiin vierailuluentoja ja työpajoja keinoilla. Epämuodollisuus ja kokousvieraiden henkilökohtaisten suhteiden solmiminen toisiinsa vapaa-ajalla oli tärkeämpää kuin byrokratian kannalta toteutettu kokousprotokolla. Kokouskävijät rekisteröitiin ja kokousten kulusta pidettiin järjestelmällisesti pöytäkirjaa ensimmäisen kerran 1996. Sihteerinä on toiminut vuodesta 1997 lähtien Amsterdamissa toimivan TransArtists -organisaation toiminnanjohtaja Maria Tuerlings. Tutkielman lisäaineiston muodostavat Tuerlingsin haastattelun lisäksi asiakkoittain sähköpostit, joita olen vastaanottanut taiteilijoilta ja residenssikeskusten edustajilta.

Tutkielman empiirinen aineisto toimii ”merkityksellisenä inhimillisen toiminnan aineistona, joka tulkitaan ikään kuin se olisi teksti” (Tontti 2006, 71). Luen aineistoa ja haen teemoja, joiden perusteella voidaan muodostaa residenssikeskusten toimintaa luonnehtivia käsitteitä ja toiminnan tyyppejä. Teemoja olen hakenut residenssien taustakuvausten, ohjelmallisten tavoitteiden ja luonnehdintojen perusteella. Lisäksi olen kiinnittänyt huomiota keskusten maantieteelliseen sijaintiin ja niiden tarjoamiin palveluihin ja etuihin, kuten stipendeihin, näyttelytoimintaan sekä maksullisuuden ja taiteilijoille tarjottujen etujen väliseen suhteeseen.

Res Artis -aineiston analysoinnin näkökulmat liittyvät 1) keskusten lausuttuihin ohjelmallisiin intentioihin ja 2) niiden perusteella tulkittaviin tyypeihin sekä 3) taiteentuotannollisiin tavoitteisiin. Tulkinnan apuna käytetään residenssitoiminnan perinteisiä, tunnettuja malleja sekä Riitta Heinämaan (2006) jäsenystä residenssitoiminnan kolmesta tuotannollisesta päätyypistä: työhuone-, prosessi- ja produktiokeskeisistä residenssiohjelmista. Pyrin siis toisaalta tunnistamaan residenssikeskusten 'ominta sisältöä' ja organisatorisia identiteettejä ja toisaalta niiden roolia suhteessa taiteentuotantoon. Lisäksi pyrin tunnistamaan uusia ohjelmatyyppejä.

Taiteentuotannollinen näkökulma läpäisee tutkielman. Kulttuuritimantin avulla olen kohdistanut aineistosta taiteentuotannon näkökulmasta olennaisia piirteitä, jotka auttavat muodostamaan mielekkään tulkinnan tutkielman pääkysymyksistä, jotka koskivat residenssejä organisaatioina, sisältöjen tuottajina (toiminta-ajatus), ohjelmatyyppinä ja taiteentuotannollisina rakenteina.

Koska peruskartoitus residenssitoiminnasta puuttuu, luokittelulla on myös tiedollisia päämääriä: on esimerkiksi kiinnostavaa tietää kuinka paljon residenssitoimintaa on globaalisti sijoittunut maaseudulle tai kaupunkeihin. Erilaisia residenssityyppejä havainnollistetaan esimerkein, joissa on käytetty otteita residenssien kuvauksista omasta toiminnastaan. Ohjelmatyyppien luokittelun tarkoituksena on valaista ja jäsentää kompleksista taiteilijaresidenssitoiminnan kenttää, joka yleisesti käsitetään samantyyppisinä lähtökohdiltaan, toiminnoiltaan ja tavoitteiltaan.

1.7 Tutkielman rakenne

Tutkielman rakenne jakautuu taiteilijaresidenssitoimintaa historiallisesta ja kulttuuripolitiikan näkökulmista taustoittavaan jaksoon, nykyistä residenssitoimintaa kuvailevaan ja tyyppittelevään jaksoon sekä residenssitoiminnan roolia taiteentuotannossa analysoivaan jaksoon. Tutkimustehtävän kannalta on mielekäästä ensin taustoittaa nykyistä residenssitoimintaa sekä historiallisena että kulttuuripoliittisena ilmiönä. Tutkielman tarkoitus ei kuitenkaan ole yleisesityksen kokoaminen taiteilijaresidenssitoiminnan taustoista vaan toiminnan riittävä historiallinen kuvailu nykyisen residenssitoiminnan taustoittamiseksi ja kuvailuksi. Osana kulttuuripolitiikkaa valtiot ovat

tukeneet kuvataiteilijoiden liikkuvuutta vaihtelevista syistä taiteen edistämisestä kulttuuridiplomatiaan. Taiteilijat ovat matkustaneet vapaaehtoisesti tai pakosta ulkomaille työskentelemään, oppimaan ja näkemään. Tutkielman kulttuuripoliittisen taustoituksen tehtävänä on valaista taiteilijoiden kansainväliseen työskentelyyn liittyneitä motiiveja ja odotuksia kansallisvaltion näkökulmasta.

Residenssitoiminnan 1990-luvun kasvua kuvaillaan Suomen ja Pohjoismaiden näkökulmasta. Suomi, Pohjoismaat ja maailmanlaajuinen katsaus residenssitoimintaan asettavat paikalliset toiminnat kansainväliseen ulottuvuuteen. Luvussa 3. kuvataan suomalaisen residenssitoiminnan astumista julkisen tuen piiriin ja vertaillaan sen nykytilannetta Pohjoismaiden kesken. Tutkielman tulokset esitetään luvuissa 5. ja 6., joissa esitetään havainnot, tulkinnat ja analyysit tutkimuskohteesta.

2. TAITEILIJOIDEN LIIKKUVUUDEN HISTORIALLISTA JA KULTTUURIPOLIITTISIA TAUSTOJA

2.1 Residenssitoiminnan poetiikkaa

Taiteilijaresidenssitoiminnan varhaiset mallit löytyvät 1500-luvun Firenzestä Medicin hovin akatemiasta, mutta myös renessanssin taiteilijakiltojen taideverstaista, 1800- ja 1900-lukujen alun Euroopan ja USAn taiteilijasiirtokunnista, avantgarden taiteilijaliikkeiden muodostamista kosmopoliittisista yhteisöistä sekä 1960- ja 70-lukujen studio-ohjelmista New Yorkissa ja Berliinissä.

Renessanssin *akademia* toimi hovin, yliopiston ja kirkon ulkopuolella itsenäisenä tiedonluomisen ja sen vaihdon sekä innovaatioiden levittämisen foorumina Italiassa ja Euroopassa. Arnold Hauserin (1962) mukaan akatemioiden alkuperäinen tehtävä oli vapauttaa taiteilija ammattikilloista ja käsityöläisyyden rajoituksista ja luoda autonominen taiteilija. Renessanssin akatemiassa taiteilija, tutkija ja tiedemies käsitettiin erottamattomina. Tunnetuin on Cosimo di Medicin vuonna 1561 perustama akademia Firenzessä, josta muodostui uutta maailmankuvaa synnyttävän humanistisen tieteen ja taiteen keskus. Medicin perustaman akatemian tarkoituksena oli antiikin tieteen ja taiteen tutkimus ja viljely mutta myös tieteen ja taiteen yhdistävä innovatiivinen teoreettinen ja käytännöllinen tutkimus. Medicin akademia kokosi yhteen taiteilijoita ja tieteen tekijöitä, toimi uusien teosten mesenaattina ja vaikutti koko länsimaiseen ihmiskäsitykseen, käsityksiin taiteesta ja taiteilijan roolista ja tehtävistä ja asemasta kulttuurissa. (Hauser 1962, 118.)

Taiteilijasiirtokuntia syntyi vuosien 1830 ja 1914 välillä, kun kaikkiaan noin 3000 taiteilijaa vetäytyi massaliikkeen tavoin eri pituisiksi ajoiksi perustamaan taiteilijayhteisöjä maaseudulle etupäässä Ranskan, Keski-Saksan ja Alankomaiden maaseuduille. Yhteisöjen yhteinen kantava aate oli irtautuminen kaupungista maaseudun ideaalina koettuun puhtaaseen ympäristöön. Aikakauden taiteilijayhteisöt olivat erityyppisiä organisoituneita kansainvälisiä kyläyhteisöjä. Oli taiteilijakylä, joissa taiteilijat vaihtuivat ja joihin erityisesti kuvataiteilijat matkustivat työskentelemään eripituisiksi ajoiksi. Oli pysyvästi taiteilijakyläin asettuneista ja vaihtuvien taiteilijoiden yhdistelmästä syntyneitä taiteilijakylä ja taiteilijasiirtokuntia. Maaseutunostalgia vastare-

aktiona kaupungistumiselle ja teollistumiselle loi ideologisen pohjan maaseudulla sijaitseville taiteilijakylille. Lisäksi 1800-luvun puolenvälin taidemarkkinoilla oli kysyntää nostalgis-idyllisistä maisemamaalauksista, ja ne työllistivät ja tarjosivat toimeentulon taiteilijoille. Varhaisesta modernista siirryttäessä 1900-luvun alun moderniin urbaaniin boheemitaiteilijoiden aikaan, taiteilijakylät jäivät paikoilleen, mutta boheemitaiteilijan rooliin kuuluva kapinallisuus ei enää istunut maaseutukylien rauhaan. Sen sijaan maaseutujen taiteilijakyläsiirtokunnilla oli suuri rooli ulkoilmamaalauksen ja impressionistisen maalaustaiteen kehityksessä. Taiteilijakylät olivat sekä kansainvälisiä että kansallisia. Kosmopoliittiset taiteilijayhteisöt muodostuivat eurooppalaisista, yhdysvaltalaisista ja venäläisistä taiteilijoista. Kansallisia taiteilijasiirtokuntia edusti muun muassa skandinaavinen taiteilijayhteisö 1880-luvulla Grèz-sur-Loingissa, Ranskassa. Taiteilijoiden liikkuvuus siirtokunnasta toiseen vaihteli: oli pysyvästi siirtokuntiin asettuvia, tiettyjä periodeja siirtokunnissa työskenteleviä ja asuvia taiteilijoita sekä taiteilijoita, jotka muuttivat nomadisesti siirtokunnasta toiseen. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen taiteilijasiirtokunnat menettivät taiteentuotannon näkökulmasta merkitystään ja ne, jotka jäivät jäljelle, muuttuivat kulttuuriturismin kohteiksi. (Lübbren 2001, 1-14.) Maaseudulle perustettuja taiteilijayhteisöjä on kutsuttu taiteilijaresidenssien 'Arkadia-malliksi' (Joly 2008).

Yhdysvalloissa taiteilijat, kirjailijat ja tiedemiehet olivat 1880-luvulla löytäneet Uuden-Meksikon luonnon ja intiaanikulttuurin, joita uhkasi katoaminen. Santa Fen ja Taosin *taiteilijakolonnit* edustivat paikan ja sen kulttuurin synnyttämiä yhteisöjä, joiden lumo houkutteli eri alojen taiteilijoita tutkimaan ja dokumentoimaan paikallisen intiaanikulttuurin elämänmuotoja, uskontoja ja taidetta.

Suomessa Tuusulan Rantatien taiteilijasiirtokunta edustaa tunnetuinta taiteilijakolonnin muotoa, joka edelleen edustaa mielikuvissa suomalaisen luovuuden ja nerouden keskittymää. Sibeliuksen, Järnefeltien ja Pekka Halosen taiteilijakodit muodostivat aikanaan maaseudun rauhaan luovuuden ja taiteilijoiden keskinäisen seurustelun sosiaalisen keskittymän, jossa vieraili koti- ja ulkomaisia taiteilijoita. Muitakin taiteilijayhteisöhankkeita oli: Louis Sparre suunnitteli 1890-luvun lopussa Porvooseen Iris-tehdasta, jonka ideoihin kuului laaja taiteilijasiirtokunta. Tarkoituksena oli, että oppilaat ja taiteilijat toimisivat taideteollisuuden ja kuvataiteen rajat ylittävässä yhteistyössä. Ulkomailla suomalaisten kuvataiteilijoiden kannalta tärkeimmät taiteilijasiir-

tokunnat olivat 1870-1920 ensin Düsseldorfissa sitten Pariisissa, Roomassa, Firenzessä ja Berliinissä. Akseli Gallen-Kallela osallistui suomalaisista taiteilijoista ahkerimmin erilaisten taiteilijayhteisöjen ja siirtokuntien toimintaan. Hänet kutsuttiin muun muassa Wiener Secessionin ja Phalanx- sekä Brücke-ryhmien jäseneksi 1900-luvun alussa. (Karvonen-Kannas 2002, 1-3; 8.).

Ennen toista maailmansotaa eurooppalaiset avantgardistis-utopistiset liikkeet synnyttivät kosmopoliittisia taiteilijayhteisöjä kaupunkeihin. Niiden ohjelmalliset tavoitteet pyrkivät vaikuttamaan taiteen sisältöihin, taiteen ja yhteiskunnan (elämän) välisiin suhteisiin, taidekoulutukseen ja taideinstituution toimintatapoihin. 1900-luvun ekspressionistiset liikkeet kuten Blaue Reiter, abstraktin taiteen liikkeet kuten de Stijl, kubismi, futuristiset liikkeet Italiassa ja Venäjällä, dada Zürichissä, surrealismi Pariisissa, Venäjän avantgarde ja konstruktivismi sekä Bauhaus Weimarissa synnyttivät uusia esteettis-poliittisia käsitteitä, taiteilijayhteisöjä, taiteen tuotantotapoja ja taide-teoksia. Esimerkiksi konstruktivistinen liike Venäjällä muutti taiteen ”produktiotai-teeksi”, taiteilijan ”produktiotaitelijaksi” ja ateljeet ”laboratorioiksi” (Harrison & Wood (toim.) 1992, 221). Walter Gropius perusti Bauhausin vastaliikkeenä taiteilijaa yhteiskunnasta eristävälle akateemiseen taiteilijakoulutuksen mallille, loi sen ympärille kansainvälisen taiteilijayhteisön, taiteidenväliset työpajat ja käytännöllis-teoreettisen taiteilijakoulutuksen, jonka tavoitteena oli vastata teollisen yhteiskunnan vaatimuksiin ja mahdollisuuksiin tuottaa ja levittää taidetta (Harrison & Wood toim. 1992, 339-340.) Ensimmäistä maailmansotaa Zürichiin paenneet eurooppalaiset taiteilijat ja intellektuellit tekivät vanhasta yliopistokaupungista kosmopoliittisen taiteilijakeskuksen. Cabaret Voltairen vallankumoukselliset dada-iltamat keräsivät kahvilaan taidemaalareita, opiskelijoita, vallankumouksellisia, turisteja, psykiatreja, kuvanveistäjiä ja vakoilijoita. (Melzer, 1980 12-13.) Cabaret Voltairesta tuli taiteilijayhteisöllinen avantgarde-viihteen ja uuden taiteen tuotannon keskus.

Kosmopoliittiset taiteilijayhteisöt edustivat 1900-luvun ensimmäisen kolmen vuosikymmenen aikana intellektuaalisia kansoja, valtioita ja kielirajoja ylittäviä koteja anti-semitismin, nationalismin, liikkuvuuden rajoitteiden ja patriarkaalisen vallankäytön Euroopassa. Kirjailijat, kuten Henry James, Marcel Proust, Virginia Woolf ja

Gertrude Stein esittivät kirjallisessa muodossa vaatimuksia rodulliset, etniset ja sukupuolen poliittiset rajat ylittävistä kosmopoliittisista yhteisöistä. (Berman 2001, 3.)

Toisen maailmansodan takia monet eurooppalaiset taiteilijat ja intellektuellit pakenivat Atlantin yli New Yorkiin. Moderni avantgarde siirtyi Euroopasta Yhdysvaltoihin; syntyi uusi amerikkalainen avantgarde-taide. Uusia yhteisöllisen tuotannon muotoja syntyi kuten Black Mountain Collegen kesäresidenssit. Amerikkalaisen avantgarden kuvataiteilijat, säveltäjät, kirjailijat, tanssijat, kuten John Gage, Robert Rauschenberg ja Merce Cunningham loivat kesäresidenssien aikana 1950-luvulla ideaalin taiteilijayhteistyöskentelyn mallin. Toiminta keskittyi institutionaalisen järjestelmän ulkopuolelle mutta vaikutti taiteen konventioita ja sisältöjä uudistavalla tavalla, esimerkiksi luomalla taiteiden välisen työskentelyn metodeja sekä kontekstisidonnaisia työtapoja. Happening oli eräs Black Mountainin kesäresidenssien tuotos. (Goldberg, 1984, 34.) Black Mountain kesäkoulut uudistivat idean taiteilijasiirtokunnista maaseuturiitteinä kollektiivisiksi kokeellisen taiteen laboratorioiksi. 1980-luvulla perustetut P.S.1 -residenssikeskus New Yorkissa ja Künstlerhaus Bethanien Berliinissä edustavat avantgardehengen jatkumoa, jotka saivat Black Mountain Collegesta sysäyksen toiminnalleen. Innovaatiot ja uuden tuottaminen astuivat urbaanien residenssien toiminnan keskiöön. Näiden urbaanien taiteilijaresidenssien päämäärät jatkoivat analyttisen ja historiallisen avantgarden pyrkimyksiä, joissa tähdättiin taiteen konventioiden uudistamiseen.

1900-luvun taiteilijayhteisöt olivat sosiaalis-poliittisia, tuotannollisia ja taiteellisen innovaatioiden yhteisöjä. Viime vuosisadan taiteilijaresidenssien ideologiset taustat liittyivät ensin teollisuuden murrokseen ja sen vastareaktioon, joka toteutui taiteilijoiden liikkeenä kaupungeista maaseudulle. Modernismin ja avantgarden kosmopoliittisten taiteilijayhteisöjen liike suuntautui kaupunkiin. Ensimmäinen maailmansota synnytti taiteilijapakolaisten virtoja. Kosmopoliittiset taiteilijayhteisöt merkitsivät sisäistä pakolaisuutta, vetäytymistä ja jonkinlaista itsenäisyyden säilyttämistä vaihtoehdottomiksi koetuista valtakulttuureista (Harrison 1992, 549). Toinen maailmansota synnytti uuden taiteilijapakolaisten aallon, joka suuntautui New Yorkiin. Täällä syntyi ensimmäinen, uutta postmodernia residenssitoimintaa edustava P.S.1, -keskus, joka toimi esikuvana monelle uudelle tulevalle residenssikeskukselle, kuten

ruotsalaiselle International Artists Studio Programme in Sweden – IASPIS keskukselle (Bydler 2004, 50).

2.2 Liikkuvuuden politiikkaa

Valtioiden näkökulmasta kulttuurin kansainvälisyydellä ja taiteilijoiden liikkuvuudella on useita erilaisia sisältöjä ja tehtäviä. Judith Stainesin (2004) raportin Artists' International Mobility Programs mukaan valtiot ja organisaatiot tukevat taiteilijoiden liikkuvuutta motiiveista, jotka liittyvät yhteen tai useampaan seuraavista päämääristä: taiteen edistäminen, kulttuuridiplomatia, viennin kehittäminen ja kehitysyhteistyö. Kategoriat eivät sulje toisiaan pois. Usein liikkuvuusohjelmilla voi olla useita samanaikaisia päällekkäisiä tavoitteita.

Taiteen edistämisen yhteydessä kansainvälisellä liikkuvuudella kehitetään taiteellisen toiminnan edellytyksiä ja tuotosten laatua. Päämääränä on taiteilijan, taideteosten ja taiteen kentän kehitys. Tuen muodot voivat olla stipendejä matka- ja residenssikuluihin, kansainvälisiin studio-ohjelmiin tai taiteilijaresidenssikeskuksiin. Samaan kategoriaan kuuluvat myös taideteosten liikkuvuuteen tarkoitettut apurahat, esimerkiksi kansainvälisiin näyttelyihin tai projektien valmisteluun liittyviin matkoihin ja taideteosten kuljetuskustannuksiin.

Kulttuuridiplomaattiset päämäärät liikkuvuuden tuen motiiveina viittaavat eri maiden kulttuurin ja kielen tunnettavuutta edistäviin kansallisiin kulttuuri-instituutioihin ja niiden liikkuvuusapurahoihin. Kulttuuridiplomatiaan kytkeytyvät ohjelmat sisältävät bilateraaliin ja multilateraaliin sopimuksiin perustuvan kulttuuriyhteistyön. Kulttuuridiplomaattisista motiiveista toimivat ohjelmat kohdistuvat tiettyihin maihin ja korkean tason poliittisiin ohjelmiin, joiden taustalla on usein historiallisia liittoutumia.

Kulttuuri- ja kehitysyhteistyön yhteydessä taiteilijoiden liikkuvuuden tarkoitus on kestävän kehityksen tavoitteiden tukeminen luovien alojen avulla. Tällöin yhteisöllisen kehityksen päämäärät ovat etusijalla ja taiteellisen kehityksen päämäärät toissijaisia. (Staines 2004, 5-6.)

2.3 Taiteilijat kansainvälisyyden palveluksessa

Suomalaisten kuvataiteilijoiden kansainvälisen liikkuvuuden säätely ja tukeminen kiinnittyy Suomessa eri vaiheissa laajempiin kansallisen kulttuuripolitiikan linjoihin. Anita Kangas (1999) on jäsentänyt suomalaisen kulttuuripolitiikan itsenäisyyden ajan kolmeen pitkään linjaan, joiden aikana politiikan sisältöjen painopisteet ovat muuttuneet. Keskeisiä kulttuuripolitiikan taitekohtia ovat olleet kansallisvaltion rakentaminen kansalaissodan jälkeen, 1960-luvun modernin hyvinvointivaltio rakentamisen vaihe ja kolmantena murrosvaiheena siirtyminen 1990-luvun postmoderniin, uusliberalistiseen tietoyhteiskuntaan.

TAULUKKO 3 Itsenäisyyden ajan kulttuuripoliittiset pitkät linjat Suomessa:

Linja	Suuri kertomus	Politiikan sisältö
1. Pitkä Linja 1960-luvulle	Kansallisen identiteetin luominen Valtion tehtävien luominen Taidepolitiikka: TAIDE	Kansalaisuus Sivistys
2. Pitkä linja 1990-luvulle	Hyvinvointivaltio Taide- ja taiteilijapolitiikka Läpivaltiollistuminen Kulttuuripolitiikka KULTTUURITOIMINTA	Osallistuminen Demokratia
3. Pitkä linja	Markkinoistuminen Teollistuminen/teollistaminen Kulttuuripolitiikka Teknologistuminen Läpikansainvälistyminen Kulttuurinen yhteiskuntapolitiikka KULTTUURI	Yksilöllistyminen Autonomia Kestävä kehitys

Lähde: Kangas (1999) 16

Judith Stainesin liikkuvuuden tukemisen motiivijaon (taiteen edistäminen, kulttuuri-diplomatia, viennin kehittäminen ja kehitysyhteistyö) perusteella voidaan tarkastella suomalaisten taiteilijoiden roolia ja tehtäviä kansakunnan näkökulmasta, sitä miten suomalaistaiteilijoiden kansainvälinen liikkuvuus on ollut sidoksissa maamme kulttuuripolitiikan pitkiin linjoihin ja millainen taiteilijoiden rooli on ollut kansakunnan palveluksessa.

Suomalaisten taiteilijoiden kansainvälisesti vilkkainta aikaa ennen 1990-lukua olivat autonomian vuodet 1860-luvulta eteenpäin. Tänä aikana suomalaisuutta rakennettiin ohjelmallisesti kuvataiteessa ja kirjallisuudessa (Palin 1999, 232). Suomen Taideyhdistyksen motiivit taiteilijoiden lähettämiseksi ulkomaille tähtäsivät paitsi suomalais-kansallisen taiteilijakunnan muodostamiseen, myös sen osoittamiseen, että maalla oli olemassa omaleimainen kulttuuri. Samanaikaisesti Euroopassa vallinnut kansallisromanttinen virtaus suosi eksoottisia ja etäisinä pidettyjen kulttuureiden kuvausta. Kansallisen eksotiikan korostus leimasi Suomen esittäytymistä kansainvälisissä näytelyissä (Palin 1999, 180). Autonomisen Suomen liberaalissa vaiheessa taiteilijan tehtävää ulkomailla voisi kuvata yhtenä kansakuntana esiintyvän Suomen ja suomalaisen kulttuurin ruumiillistumana, ilmaisijana ja edustajana.

Itsenäisyyden ajan ensimmäinen pitkä linja käsittää ajanjakson, joka kesti aina 1960-luvulle saakka. Tällöin politiikan sisällöt olivat kytkeytyneet nuoren valtion kansallisen identiteetin luomiseen. Kansallisuus nostettiin valtion ylimmäksi ihmisiä määritteleväksi mittapuuksi. Sivistys oli identiteettipolitiikan hallitsevana määreenä, jonka avulla tulkittiin myös sitä, mikä kuului tai ei kuulunut kansalliseen kulttuuriin. Taide-elämä oli yksi valtion instrumentti rakennettaessa yhtenäistä kansakuntaa. (Kangas, 1999, 162.) Kansallisia taiteilijoita ei tuotettu enää lähettämällä heitä ulkomaille vaan rakentamalla oma yhteisyyden ajatukselle perustuva taide-elämä ja siihen tarvittavat välineet: taiteilijagratiat, eläkkeet, professuurit. Suomea rakennettiin irti menneisyydestä, 'venäläisyydestä' sekä arkkitehtuurissa että taiteessa. 1920- ja 1930-luvuilla kulttuuri-ilmapiiiri oli suomenruotsalaisten kirjailijoiden, runoilijoiden ja taiteilijoiden sekä Tulenkantajien piirissä avoin eurooppalaisuuden idealle ja kansainvälisille taidevirtauksille. 1930-luvun lopun nationalismissa korostettiin maanpuolustusta ja Neuvostoliittoon suhtauduttiin vihamielisesti. Myös asenteet esimerkiksi ruotsinkieleen olivat jyrkimmillään (Pulkinen 1999, 131). Ulkoisiin vaikutteisiin suhtauduttiin torjuen.

Kulttuuripolitiikan toisen pitkän linjan aikana 1960–1990 kulttuuripolitiikan sisältöä määritteli kulttuuritoiminta, joka merkitsi taidepolitiikan sisällyttämistä osaksi hyvinvointivaltio politiikkaa. Kulttuuripolitiikka valtiollistui. Valtio määritteli kulttuuripoliittisen suhteensa taidekenttään määritellen tehtävänsä tukijan asemasta taiteen

edistäjäksi. Myös taide asemoitiin uudelleen kulttuuritoiminnaksi. Kulttuuripolitiikan keskeinen eetos oli tasa-arvon toteuttaminen kulttuuritoiminnan tuottamisessa ja vastaanottamisessa. Kulttuuripolitiikka, sitä varten luotu kulttuurihallinto ja kulttuurityö sekä taide- ja taiteilijapolitiikka olivat osa modernin projektia, jossa taide omalakisena toteutti yhteiskunnallista tehtäväänsä olemalla taidetta. (Kangas 1999, 163-164.) Vuonna 1967 säädettiin laki taiteen edistämisestä. Taiteen edistämisestä tuli osa yhteiskuntapolitiikkaa ja hyvinvointivaltion rakentamista. Tänä aikana kansainvälisyyttä sääteli Suomen asema Neuvostoliiton naapurina. Ulkoministeriön rooli taiteen kansainvälisyyden säätelijänä oli vahva (Tuomikoski 1977). Taiteilijan voi nähdä edustavan itsenäisyyden ensimmäisinä vuosikymmeninä itsenäistä valtiota, jossa taiteilija nähdään kulttuurilähettiläänä. 1960-luvulta eteenpäin taiteilijan voi nähdä kulttuuridiplomaattina, joka edustaa valtion ulkosuhteita.

Kolmannen suomalaisen kulttuuripolitiikan pitkän linjan sisällön 1990-luvulta eteenpäin muodostavat uusliberalismin hengessä markkinoituminen, kulttuuriteollisuuden näkökulman korostaminen, teknologisoituminen, kulttuurinen yhteiskuntapolitiikka ja läpikansainvälistyminen eli kulttuurin globalisaatio. Lähtökohtana on, että kaikilla kulttuurielämän tasoilla on pakko kansainvälistyä. Kansainvälisyyden motiivit jakautuvat taiteen edistämisen, viennin edistämisen, kulttuuridiplomatian ja kehitystyön alueille. Globalisaation prosessissa kaikkea toimintaa, organisaatioita ja instituutioita uudelleen organisoidaan paikallinen–globaali -akselin mukaan (Beck 1999, 47). Paikallisuudet ja identiteetit luovat eroja kansainvälisellä taidekentällä, jossa erot ovat arvoja yhdenmukaistuvissa kulttuureissa. Kulttuurivaihdon alueella taiteelta odotetaan paikallisia piirteitä. Taiteilija ei edusta enää valtiota vaan kulttuurista, historiallista ja sosiopoliittista paikkaa, jonka nimi on Suomi tai Lappi, Tampere tai Helsinki. Taiteilija on paikallisuuksien edustaja ja lähettiläs.

Charlotte Bydlerin mukaan yksi taide-elämän globalisaatioprosessille tyypillinen piirre on se, että kansallisvaltion lähtökohdasta tuotettuihin näyttelyihin ryhdyttiin vieroksumaan 1990-luvulla (Bydler 2004,29). Taiteilijasta ollaan kiinnostuneita itsenäisenä tietystä kulttuuripiiristä tulevana taiteilijana, ei kansallisvaltion edustajana. Stainesin mukaan kulttuuriviennin yhteydessä taiteilijoiden liikkuvuuden tuen eräs motiivi liittyy myynnin edistämiseen (Staines 2004, 6). Suomessa kansallinen kult-

tuurinvienti strategia valmistui 2007⁴. Kulttuuriviennin näkökulmasta on olemassa yhtenäinen, markkinoitava ja suomalainen taidetuote, brändi. Taiteilijan tehtävä on edistää Suomen ulkomaan kauppaa. Kulttuuriviennin näkökulmasta taiteilijaa voi pitää Suomi-brändin edustajana ja markkinoijana. Kulttuuripolitiikan liberalistisessa, kolmannessa vaiheessa suomalainen taiteilija tuntuu olevan kulttuuriviennin näkökulmasta kansallisen vientiprojektin edustaja, nykytaiteen näkökulmasta itsenäinen toimija ja kulttuurivaihdon näkökulmasta paikallisen kulttuurin edustaja.

Sari Karttusen (2005, 7) mukaan suomalainen taiteilijoiden liikkuvuuspolitiikka on 2000-luvulla instrumentti muille yhteiskuntapolitiikan alueille. Taiteilijoiden liikkuvuuspolitiikan alisteisuus muulle yhteiskuntapolitiikalle on näkynyt esimerkiksi siinä, että taiteilijoiden liikkuvuutta tarkastellaan Valtioneuvoston taide- ja taiteilijapolitiikkaa koskevassa periaatepäätöksessä (2003) kohdassa ”Palveluiden saatavuus ja elinympäristö” ja residenssitoimintaa kohdassa ”Taide, elinkeinoelämä ja aluekehittäminen”. Ehkä tämä selittää huomion, jota ei voi olla tekemättä kun vertaa vieraileviin taiteilijoihin kohdistuvia odotuksia suomalaisten ja ulkomaisten residenssikeskusten kesken: suomalaiset residenssiorganisaatiot korostavat selvästi kansainvälisiä vertaisorganisaatioitaan enemmän taiteilijoiden työvelvoitteita ja yhteisöpalveluita. Jopa siinä määrin, että herää kysymys keitä varten residenssit ovat perustettu.

Tuija Pulkkinen (1991) on todennut suomalaisen poliittiseen ajattelutapaan vaikuttaneen poikkeuksellisen voimakkaasti ajatuksen kansakunnasta yhtenä mielenä ja subjektina. Kun anglosaksisessa liberaalisessa perinteessä poliittinen tila koostui ensisijaisesti intresseiltään erilaisista kilpailevista yksilöistä ja ryhmistä, niin hegeliläiseen perinteeseen nojautuvassa, snellmanilaisessa perinteessä politiikka koostuu kilpailevista tulkinnoista yhden kansakunnan ideologiasta. Pulkkinen pohtii tämän ideologisen ajattelutavan vaikutuksia suomalaisen kulttuurin koettuun homogeenisuuteen ja esimerkiksi tiukkaan ulkomaalaispolitiikkaan, jossa maahan muuttavat ulkomalaiset on nähty uhkana. (Pulkkinen 1991,133-136.) Tästä näkökulmasta tarkasteltuna voidaan ajatella, että taidepolitiikassa ulkomaisten taiteilijoiden Suomessa työskentelyyn suhtaudutaan eri tavalla kuin suomalaisten taiteilijoiden työskentelyyn ulko-

⁴ Onko kulttuurilla vientiä? ON! Esitys Suomen kulttuuriviennin kehittämisohjelmaksi 2007-2011. Opetusministeriön julkaisuja 2007:9.

mailla. Suomalaisten taiteilijoiden ulkomaille suunnatuilla residenssiavustuksilla tavoitellaan parasta laatua, palvelua, välineitä ja vastinetta. Sen sijaan vähemmän pohditaan sitä, mitä suomalaisilla residenssikeskuksilla on tarjota ulkomaisille taiteilijoille.

Suomalaisen taitelijan tehtävät ulkomailla ovat aina 1990-luvulle asti liittyneet kansakunnan, kulttuurin ja valtion edustamiseen. Taiteilija oli Suomen kulttuurilähettiläs, kulttuuridiplomaatti ja viestinviejä. Lisäksi suomalaisen taiteilijan ulkomailla työskentelyyn liittyi maineen hankinta kansainvälisesti tunnustettuna taiteilijana. Selkeä muutos 1990-luvulle siirryttäessä tapahtui ykseyden edustamisesta kohti pluralismia. Taiteilijoiden kansainväliset tehtävät ulkomailla voivat olla yhtä aikaa kaupallisia ja epäkaupallisia, kansallisiin projekteihin liittyviä (kuten kulttuurivienti) ja yksityisiä. Suomalaisen taiteilijan asema, rooli ja suhde kansainvälisyyteen ei ole yksin muuttunut. Myös se kansainvälinen näyttämö, jossa suomalainen taiteilija edustaa, luo tai esittää on hajonnut pluralistiseksi erilaisten toimijoiden toriksi, jossa keskiöt ja marginaalit asemina eivät ole ennallaan. Yksin Euroopassa kansainväliset taidetoimijat, kuten taiteilijaresidenssit, ovat useimmiten NGO toimijoita, joiden arvot, resurssit ja asemat vaihtelevat miltei tapaus tapaukselta. Länsimaiskeskeiset kansallismielisyydet on kiinnittyvät arvot on kyseenalaistettu taiteilijakuvineen. Uudet kulttuurit ja alueet ovat astuneet kansainväliseen taidemaailmaan. Taiteenkentällä residenssikeskukset voi nähdä eräänlaisina uusina foorumeina, joissa nykytaiteen uusista globaaleista käytännöistä ja arvoista neuvotellaan paikallisessa ulottuvuudessa.

2.4 Taiteilijaresidenssitoimintaa kehittämässä uusien mahdollisuuksien Euroopassa

Kansallinen residenssitoiminnan edistäminen käynnistyi Suomessa yhteistuumin yksityisten taidetoimijoiden, taiteilijajärjestöjen ja taidetoimikuntalaitoksen kanssa 1990-luvun puolella välissä. Kulttuuripoliittisten perusteluiden muotoilu tapahtui vuosina 1995-1996. Uudenmaan taidetoimikunta, Taiteen keskustoimikunta ja Suomen Taiteilijaseuran Ateljeesäätiö järjestivät 1995 kansainvälistä residenssitoimintaa käsittelevän seminaarin. Seminaarin jälkeen Taiteen keskustoimikunta perusti erityisen jaoston, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus residenssitoiminnan kehittämiseksi. Tehtävä koski sekä suomalaisten taiteilijoiden ulkomailla työskentelyä että ulkomais-

ten taiteilijoiden työskentelyä Suomessa. Jaostossa olivat edustettuina taiteilijajärjestöt, taidetoimikuntalaitos, Helsingin kaupunki ja yksityiset residenssitoimijat. Jaoston työskentelyn perusteella Taiteen keskustoimikunta julkaisi työryhmämuistion Artist-in-residence – Kansainvälisen taiteilijavierastoiminnan kehittämisohjelma 1996 ja julkaisi Artist-in-residence – kansainvälisen taiteilijavierastoiminnan kehittämisohjelma -kirjan seuraavana vuonna. Vuonna 1998 Taiteen keskustoimikunta jakoi ensimmäisen kerran apurahoja uusille suomalaisille residenssitoimijoille.

Työryhmämuistiossa residenssiohjelmien tarvetta perusteltiin kansainvälistymisen ja taiteen käytännöissä tapahtuneiden muutosten synnyttämällä tarpeilla. Taiteen muutuneilla käytännöillä tarkoitettiin työryhmämuistiossa nykytaiteen työskentelytavoissa tapahtuneita muutoksia aika-, tila- ja paikkakeskeisiksi sekä tutkivaa prosessia korostaviksi. Tämä merkitsi esimerkiksi julkisen teoksen tuottamista siten, että paikan lisäksi nykytaiteen ilmiöihin kuului sen sosiaalisen yhteisön ja sen historian huomiointaminen, jossa teos valmistetaan. Taiteilijoiden todettiin työskentelevän yhä useammin yhteistyössä paikallisten yhteisöjen kanssa. Taideinstituutioiden uusiksi käytännöiksi esitettiin taiteilijoiden kutsuminen valmistamaan teos juuri heidän tiloihinsa erityisesti ulkomailla. Residenssit edistäisivät taiteilijoiden kansainvälisiä yhteyksiä, kun keskuksissa työskentelee samanaikaisesti taiteilijoita useista maista. Residenssit tarjoaisivat myös työrauhaa, irtautuneena tavanomaisista työskentelyrutiineista. Lisäksi ohjelmassa korostettiin residenssikeskusten tarjoamia yhteyksiä paikallisiin taidetoimijoihin. Residensseillä nähtiin olevan alueita stimuloivia vaikutuksia ja sen vuoksi kuntien ja alueellisten taidetoimikuntien rooli residenssitoiminnan tulemisessa nähtiin suurena.

Residenssitoiminnan kehittämisprosessi valmisteluineen tapahtui ajankohtana, jolloin Suomi ja koko Eurooppa olivat murroksessa. Berliinin muuri purettiin 1989, Neuvostoliitto hajosi ja lakkasi olemasta 1991 ja samalla Itä-Euroopan maat muuttuivat kapitalistisiksi talousjärjestelmiksi yksi toisensa jälkeen. Kylmä sota päättyi – uusia valtioita syntyi Euroopassa ja Keski-Aasiassa. Rajat aukenivat, Suomi sai lähinaapurieikseen itsenäisen Viron, Latvian ja Liettuan ja uuden Venäjän. Laman heikentämä Suomi liittyi Euroopan Unioniin 1995 samanaikaisesti Ruotsin ja Itävallan kanssa. Samana vuosikymmenenä informaatioteknologian kehittyminen ja internetin käytön yleistymisen aiheuttivat kommunikaation ja yhteydenpidon vallankumouksen kaikil-

la yhteiskunnan tasoilla, kaikkialla maailmassa. Kulttuurin ammattilaisten keskinäinen kansainvälinen yhteydenpito voimistui ja tiheni. Internetin ja sähköpostin käyttö lisäsi merkittävästi tiedon levittämistä ja saantia yli kansallisten rajojen. Informaatioteknologia mahdollisti myös uudet verkostomaiset työskentelytavat. Eurooppalaisille kulttuuritoimijoille avautui uusia maantieteellisiä alueita, uusia taiteilijoita, uusia mahdollisuuksia. Lontoon yliopiston taidehistorian ja visuaalisen kulttuurin professori Irit Rogoff kuvasi ARS01 -näyttelyn yhteydessä pidetyssä seminaarissa ajanjaksoa ennen syyskuun 11. vuonna 2001 taidemaailman näkökulmasta lukemattomien mahdollisuuksien, teorian ja estetiikan uusrenessanssiksi, joka ruokki mielikuvitusta ja tuotti sitä kautta yhä uusia mahdollisuuksia ja maailmoja. Nykytaiteen kentällä vallitsi optimismi, avoimuus ja uteliaisuus. (Rogoff 2001, Konferenssiesitelmä 28.9.2001.)

Muuttuneet kansainväliset olosuhteet merkitsivät uusia reunaehtoja ihmisten ja taide-
teosten liikkuvuudelle kaikkialla Euroopassa. Näyttelyt liikkuvat paikasta toiseen, samoin ihmiset. Vaikka perinteiset taideinstituutiot uudistivat toimintaansa kansainvälisyyden hengessä, syntyi myös tilaus uusille taiteen organisaatioille, joiden toiminta vastaisi uutta kansainvälistä liikkuvuuden tilannetta. Tässä uuden löytämisen ilmapiirissä ja parantuneiden liikkuvuusmahdollisuuksien avoimessa maailmassa keksittiin taiteilijaresidenssitoiminta uudelleen, myös Suomessa. Taiteilijaresidenssitoiminta nähtiin keinona kansainvälistyä ja liittää kotimaiset taiteilijat, kuten lähes 150 vuotta aikaisemmin, kosketuksiin ulkomaisten kollegojen kanssa ja olla osa Eurooppaa ja maailmaa.

3. RESIDENSSITOIMINNAN LEVINNEISYYS TAITEENALOITTAIN

3.1. Taiteilijat ja teokset liikkeellä

Kansainvälisesti tarkasteltuna residenssitoimijoiden lukumäärä on moninkertaistunut maailmassa vuosien 1995-2005 aikana. AFAAN vuonna 1995 julkaisemassa residenssioppaassa raportoitiin 200 residenssikeskusta maailmassa. Tällä hetkellä Information Centre for Artists - TransArtists⁵ internet-sivuille on koottu tiedot 850 residenssikeskuksesta maailmassa. Eurooppa on maailman vilkkain taiteilijoiden kansainvälisen liikkuvuuden ja työskentelyn alue: 472 residenssikeskusta eli yli puolet kaikista residenssitoiminnasta tapahtuu Euroopassa. Toiseksi eniten residenssejä on Pohjois-Amerikassa, 192. Aasian maihin on viime vuosina perustettu runsaasti residenssiohjelmia, joissa on nykyisin 110 residenssikeskusta. Residenssitoimintaa ydintoimintanaan pitävien taideorganisaatioiden lisäksi lukuisat taidemuseot, festivaalit ja biennaalit järjestävät taiteilijaresidenssejä ohjelmiensa tueksi.

Taiteenaloittain kuvataide on eniten edustettuna residenssitoiminnassa. Kirjallisuus ja musiikki ovat seuraavaksi vahvimmat taiteenalat residenssityöskentelyssä. Miksi kuvataiteen residenssejä on niin paljon enemmän kuin muilla taiteenaloilla? Syitä voi hakea eri taiteenlajien kielisidonnaisuudesta tai eri taiteenalojen tuotantokäytännöistä. Esimerkiksi esittävien taiteiden alueella kansainvälinen tuotanto ja levitys on edellyttänyt taiteilijoiden taidelaitoksissa tapahtuvaa työskentelyä: vierailevat ohjaajat, koreografit, muusikot, kapellimestarit ja tanssijat ovat konserttitaloissa, teattereissa, baletissa ja oopperoissa pikemminkin sääntö kuin poikkeus, kun taas kuvataiteilijoiden taiteellinen tuotanto on tapahtunut heidän omissa studioissaan. Taidemuseoissa ja gallerioissa teokset ovat olleet liikkeellä eivätkä ihmiset. Toisaalta matkustaminen on ollut olennainen osa länsimaisten kuvataiteilijoiden ammattia. Yksin teostilaukset ovat edellyttäneet matkustamista.

Nykytaiteilijalle matkustaminen voi olla taideteoksen aihe, sisältö, väline tai seuraus. Lea ja Pekka Kantosen *Teltha* -projekti perustui asumiseen, matkustamiseen ja telttai-

⁵ TransArtists on Amsterdamissa toimiva säätiö, joka tarjoaa taiteilijoille ja kulttuurialan ammattilaisille informaatiota kansainvälistä residenssi- ja liikkuvuusohjelmista.
<http://www.transartists.org/database/page.8001.100014.html>

luun ensin Meksikossa alkuperäiskansojen parissa. Myöhemmin taiteilijat matkustivat perheensä kanssa saman projektin puitteissa Virossa ja Lapissa useita kertoja. Matkojen aikana taiteilijat kehittivät kulttuurienvälisiä yhteisötaiteen metodeja. Samalla syntyivät teokset. (Kantonen 2005, 36-37.)

Matkustaminen liittyy myös näkemiseen, mennään katsomaan jotakin toisenlaista. Kuvataiteilijoilla on ollut merkittävä rooli tuntemattomien seutujen ja kansojen sekä uusien paikkojen todistajina kuvina tallennettujen matkakertomusten muodossa. Näköaistin merkitys kasvoi 1800-luvulla Länsi-Euroopassa. Näkeminen alettiin yhdistämään ajatteluun ja näköaistin kautta saatuihin elämyksiin. Aikaisemmin uhkaavina koetut villi luonto ja erämaa muuttuivat taiteilijoiden siveltimien kautta maisemiksi ja levottomat urbaanit näkymät kaoottisuuden ylistykseksi. (Urry 2002.) Nykyaikataiteilijoiden teoksissa matkakertomukset saavat erilaisia muotoja matkan aikana nähdyistä ja kuulluista asioista.

”Retkestämme sain idean tekstityöhön: kyltti jossa olisi tekstit kahden puolen ja joka olisi sijoitettu juuri jonnekin kauas vaikeakulkuiseen vuoristoon, polun varteen. Ylös mennessä (kun retkeilijä on voimiensa tunnossa) kyltissä ehdotetaan kataloniaksi: ”En kaipaa Miami Beachille”. Kun vaeltaja palaa loppuun väsyneenä laaksoonsa, kyltin toinen puoli ehdottaa ironisesti: ”kaipaam Miami Beachille”. . . Lopullinen toteutus oli linnunpönttö joka antaa mielestäni työlle lisäksi ekologistia merkityksiä – koti, turva, lämpö (energiankulutus), linnun pesä. Pöntön seiniin muotoilin, kaiversin ja maalasin tekstin: ”NO TROPO A FALTAR MIAMI BEACH”.” (Timo Vartiaisen matkapäiväkirja Centre d’Art i Natura -residenssissä, Farrerassa, Espanjassa 2005. Yksityinen sähköposti.)

Kuvataiteen residenssien ylivoimainen lukumäärä voi kertoa taiteilijoiden paikan päällä tapahtuvan taiteellisen työskentelyn (tuotannon) merkityksen kasvusta ja yleisestä maailmanlaajuisen kansainvälisyyden kasvusta. Lisäksi kuvataiteilijoiden kuten kirjailijoidenkin nykyiset työvälineet ovat kevyitä, eivätkä edellytä suuria investointeja residenssikeskuksilta. Taiteellisen tuotannon välineet, kuten kamerat, siveltimet tai tietokone on helppo kantaa mukana siirryttäessä paikasta toiseen. Pienimuotoiset elokuvat, videot ja ääniteokset syntyvät teknologian kehityksen myötä kevyellä välineistöllä, jota voi kantaa mukana. Residenssejä on myös kuraattoreille ja taiteen tutkimukseen, eniten Euroopassa (34), sitten Aasiassa (18) ja jonkin verran Yhdysvalloissa (11). Yleinen vaikutelma on, että juuri visuaalinen taide ja sen luova työvoima liikkuu ja työskentelee eniten paikallis-kansainvälisissä tiloissa.

Taulukko 4 esittää Trans Artists –organisaation internetsivujen tiedot maailmassa toimivista residenssiohjelmista koottuna yhteen taulukkoon. Se esittää taiteilija-residenssien lukumäärän, taiteenalat ja levinneisyyden maailmassa heinäkuussa 2007. Kun taulukon luvut kuvitellaan taiteilijoina, jotka matkustavat ja työskentelevät maailman eri osissa, nähdään noin 10 000 taiteilijan vuosittain matkustavan taiteen kansainvälisillä väylillä. Nykyaikalaisten silkkitie kulkee Euroopan, Pohjois-Amerikan ja Aasian välillä.

TAULUKKO 4 Residenssikeskusten maantieteellinen levinneisyys taiteenaloittain

	Taideteollisuus	Kuratointi& tutkimus	Kirjallisuus	Musiikki	Kuvataide	Esittävät taiteet	Residenssikeskusten* lukumäärä
Afrikka	0	1	2	5	22	7	24
Aasia	13	18	25	26	100	37	110
Australia	4	4	10	2	26	5	51
Eurooppa	58	42	133	84	420	92	472
Keski-Amerikka	2	0	3	3	5	1	7
Lähi-Itä	0	0	1	0	7	1	7
Pohjois-Amerikka	27	14	69	48	178	43	192
Etelä-Amerikka	1	4	3	3	12	7	14
			246		770		841

Tiedot on koottu osoitteesta:

<http://www.transartists.org/database/page.8001.100014.html>

*Residenssikeskusten kokonaismäärä on pienempi kuin taiteenlajeittain mainitut kohteet, koska moni yksittäinen residenssi voi tarjota residenssejä useammalle taiteenlajille

3.2 Residenssitoiminnan levinneisyys Pohjolassa ja Suomessa

Pohjoismaisittain residenssitoiminnan perinteet ja nykytilanne ovat vahvat kun tarkastellaan residenssiohjelmien lukumäärää. Riitta Heinämaan selvitystyössä *De fyra modulernas modell* on kartoitettu Pohjoismaissa esiintyviä residenssiohjelmia, joita on 145. Näistä 83 toimii kuvataiteen alueella; kirjallisuuden alueella 12; musiikin alueella seitsemän ja esittävien taiteiden (tanssi ja teatteri) alueella 15 residenssiohjelmaa. Taidehistoria kertoo kuvataiteen residenssitoiminnan kauan jatkuneesta perinteestä Skandinaviassa. Samoin kirjailijatalot ovat pitkään mahdollistaneet merkittävällä tavalla kirjallisuuden luomisen ja levittämisen, tarjoamalla residenssejä sekä kirjailijoille että kääntäjillä. Musiikin ja esittävien taiteiden alueilla matkustaminen, uusien teosten tuotanto ja esittäminen ovat yleensä olleet konsertti- ja teatteritalojen sekä festivaalien yhteydessä tapahtuvaa työskentelyä. Varsinaisesti näille taiteen aloille keskittyviä residenssiohjelmia on Pohjoismaissa vähän.

Taulukko 5 esittää taitelijaresidenssitoiminnan lukumäärän ja levinneisyyden taiteenaloittain Pohjoismaissa. Tiedot on koottu ja siirretty taulukkoon Riitta Heinämaan *De fyra modulernas modell* -selvityksen maakohtaisista residenssiorganisaatioiden luettelosta (s. 22-40).

TAULUKKO 5: Residenssitoiminnan levinneisyys taiteenaloittain Pohjoismaissa

	Tanska	Suomi	Islanti	Norja	Ruotsi	Färsaaret	Grönlanti	Ahvenanmaa
Kuvataide	9	42	8	11	7	2	1	3
Kirjallisuus	12	3	8	5	12	0	0	0
Musiikki	4	2	0	0	1	0	0	0
Esittävä taide	5	2	0	5	3	0	0	0
yhteensä	30	49	16	21	23	2	1	3

Pohjoismaisittain laajinta residenssitoimintaa harjoittaa Ruotsissa International Studio Programme IASPIS, joka on Ruotsin Bildkonstnärnsfondetin osa. IASPIS on kansainvälinen studio-ohjelma, jonka tehtävänä on edistää ruotsalaisen kuvataiteen kansainvälistä tunnettavuutta. IASPIS kutsuu ulkomaisia taiteilijoita residenssiin Tukholmaan, Göteborgiin ja Malmöön ja järjestää ruotsalalaisille taiteilijoille residens-

sejä ulkomailla. Myös nykytanssin ja nykyteatterin kehitys ovat luoneet uusien tuottorakenteiden tarpeita. Seuraavaksi Ruotsissa on tarkoitus aloittaa nykytanssin kansainvälinen IASPIS -ohjelma.

Samantyyppisesti kansallisesti organisoitua residenssitoimintaa edustaa myös Organisation for Contemporary Art OCA Oslossa, jonka tehtävä on norjalaisen kuvataiteen tunnetuksi tekeminen kansainvälisesti. OCAlla on useita residensseihin tarkoitettuja studioita Oslossa. Tanskassa tuetaan tanskalaisten taiteilijoiden residenssejä ulkomailla, mutta ei ulkomaisten taiteilijoiden residenssityöskentelyä Tanskassa. Suomessa Näyttelyvaihtokeskus Frame tukee suomalaistaiteilijoiden residenssejä ulkomailla, osana suomalaisen kuvataiteen kansainvälisyyden edistämistehtäväänsä ja ulkomaisten kuraattoreiden residenssejä Suomessa, yhteistyössä HIAP -ohjelman kanssa. Ulkomaisten taiteilijoiden tukemista Suomessa tukee Taiteen keskustoimikunta residenssiorganisaatioille myönnetyn tuen kautta.

Residenssiorganisaatioiden julkinen tuki vaihtelee pohjoismaisittain suuresti. Esimerkiksi ruotsalaisen Gotlannissa toimivan Baltic Art Center residenssiohjelman vuosibudjetti vuonna 2005 oli 370.000 euroa (3,7 miljoona SEK) (Pousette, Johan sähköposti 26.5.2007). Taiteen keskustoimikunnan residenssitoimintaan Suomessa käytettävissä olevat määrärahat vuonna 2004 olivat 183.000 euroa (Karttunen 2005, 14). Suurimmat residenssiorganisaatioiden tukijat Suomessa ovat Taiteen keskustoimikunta (27 %) ja kunnat (29 %). Loput varat toimintaansa residenssiorganisaatiot Suomessa keräävät taiteilijoiden maksamina vuokrina ja tilapäisinä projektitukina. Suuri osa suomalaisesta residenssitoiminnasta perustuu vapaaehtoistoimintaan. (Suomi 2005, 12-13). Suomen Taiteilijaseuran Ateljeesäätiö pitää yllä internet-sivuillaan suomenkielistä tietokantaa residenssiohjelmista ja myös tiedottaa taiteilijoita taiteilijajärjestöjen kautta haettavissa olevista residenssitilaisuuksista. Tämän tyyppistä tiedotustoimintaa ei ole muissa Pohjoismaissa. Saattaakin olla, että suomalaisten aktiivinen kiinnostus residenssitoimintaan on yhteydessä tehokkaaseen tiedotukseen.

Tavallinen pohjoismainen residenssitoimintamalli perustuu vierasateljeetoimintaan, jossa taiteilijat voivat vuokrata itselleen työhuoneen ja asunnon. Muita käytettyjä toimintamalleja kuvataiteen residenssitoiminnassa ovat taiteilijayhteisöt, joissa on

vierasateljee. Lisäksi jotkut residenssiohjelmat tarjoavat työ- ja asuintilan lisäksi stipendin elinkustannuksiin sekä tuotanto- tai näyttelymahdollisuuden ja kontakteja muihin taiteilijoihin ja toimijoihin. Tällaisia kuvataiteen residenssiohjelmia edustavat esimerkiksi kansainvälisesti tunnettu International Studio Programme in Sweden - IASPIS Tukholmassa ja Helsinki International Artist Programme HIAP Helsingissä. Pohjoismaisen residenssitoiminnan rooli on suurimmaksi osaksi paikallista. Vain IASPIS ja vuonna vuoteen 2006 asti Suomenlinnassa toimineella Nifcalla on ollut myös kansainvälinen rooli nykytaiteen kentällä (Heinämaa 2006, 26-27.)

Suomen näkökulmasta toisen maailmansodan jälkeen keskeisin taiteilijaresidenssio-organisaatio on ollut 1982 perustettu Pohjoismaisen Taidekeskus ja sen vierasateljeet Suomenlinnassa. Keskuksen ateljeissa työskenteli pohjoismaisia kuvataiteilijoita. Taiteilijoilla oli käytössään ateljee ja erillinen asuintila. Työskentelystipendi sisältyi residenssiin. Pohjoismaisen taidekeskuksen näyttelytilat ja niiden toiminta eivät olleet yhteydessä vierasateljeissa työskentelevien taiteilijoiden residensseihin. Vuonna 1997 keskuksen nimi ja toiminta-ajatus muutettiin. Nordic Institute for Contemporary Art – Nifca lopetti näyttelytilojen ylläpidon. Toiminta kansainvälistyi. Nifcan toiminta kohdistui kansainväliseen seminaari-, näyttely- ja julkaisutoimintaan. Samalla vierasatelje-toimintaa laajennettiin ensin Baltiaan ja myöhemmin projektikohtaisiin kansainvälisiin residensseihin Suomenlinnassa. Pohjoismaissa, Euroopassa ja sen ulkopuolella järjestettiin residenssisopimuksia pohjoismaisille taiteilijoille. Pohjoismainen ministerineuvosto lopetti Nifcan toiminnan pohjoismaisen kulttuurin tukijärjestelmän uudistamisen yhteydessä vuonna 2006.

Merkittävä kansallinen vaikuttaja residenssitoiminnassa on ollut Suomen Taiteilijaseuran Ateljeesäätiö. Suomen Taiteilijaseura perusti opetusministeriön tukemana 1950-luvulla ateljeetalon ensin Marbellaan ja sitten Casa Finlandesen vuonna 1968 Grassinaan, Firenzen läheisyyteen. Ateljeetalojen hallintoa varten vuonna 1990 perustettu Suomen Taiteilijaseuran Ateljeesäätiö omistaa, vuokraa ja hallinnoi ulkomailta sijaitsevien taiteilijatalojen lisäksi taiteilijoiden työhuonetaloja ja ateljeeasuntoja Suomessa. Ateljeesäätiön ulkomailta toimivat taiteilijatalot ovat perustamisestaan lähtien toimineet kansalliselta pohjalla ja niiden residenssit ovat tarkoitettuja ainoastaan suomalaistaiteilijoiden käyttöön. Suomalaistaiteilijoille tarkoitettuja taloja tai ateljeita on myös muiden hallinnoimina mm. Beninissä, New Yorkissa ja Pariisissa.

Ateljeesäätiö alkoi kehittämään kansainvälistä toimintaansa 1990-luvun puolivälistä lähtien. Tapiolassa, Nallenpolulla sijaitseva ateljeeasunto on ollut kansainvälisten taiteilijoiden käytettävissä vuodesta 1997 lähtien. Ateljeesäätiö on luonut suomalais-taiteilijoille tarkoitettun residenssien tietokannan. Ateljeesäätiö koordinoi yhteistyössä Taiteen keskuustoimikunnan kanssa suomalaisten residenssiorganisaatioiden yhteistoimintaa.

Suomen Taiteilijaseuran ateljeetalot olivat 1990-luvun lopulle asti suomalaistaiteilijoiden ainoa stipendein tuettu väylä residenssityöskentelyyn ulkomailla. Pohjoismaisiin kollegoihinsa verrattuna suomalaistaiteilijoilla on ollut heikommat mahdollisuudet ulkomaisissa residenssiohjelmissa työskentelyyn. Ruotsilla, Norjalla ja Tanskalla oli 1980-luvulta lähtien ollut residenssisopimukset New Yorkissa PS1 -keskuksen ja Künstlerhaus Bethanienin kanssa Berliinissä. Niiden puitteissa pohjoismaisilla taiteilijoilla oli yhteydet kansainvälisiin nykyaiteen keskuksiin.

Verrattaessa residenssitoiminnan volyymia pohjoismaisittain voi havaita selviä eroja 'residenssipolitiikassa' Suomen, Ruotsin, Norjan ja Tanskan välillä. Norjassa toiminnan kansallinen tuki on aikaisemmin suuntautunut norjalaisten taiteilijoiden ulkomaisiin residensseihin ja vasta viime vuosina myös ulkomaisten taiteilijoiden residenssityöskentelyyn Norjassa. Voi sanoa, että residenssitoiminta on Ruotsissa ja Norjassa olennainen instrumentti maiden kuvataiteen kansainvälistymispolitiikkaa. Suomessa 'residenssipolitiikka' on suuntautunut useiden paikallisten residenssitoimijoiden tukemiseen. Tuki on hajautettu useiden toimijoiden kesken. Toiminnan edellytykset ovat myös selvästi pienemmät.

Suomalaisissa residenssiorganisaatioissa työskentelee yleensä yksi taiteilija kerrallaan. Taiteilija saa käyttöönsä työhuoneen ja majoituksen. Taiteilijoille järjestetään kontakteja ja yhteyksiä kullekin paikalle ominaisella tavalla. (Suomi 2005). Suomessa työskentelevien ulkomaalaisten taiteilijoiden määrä on kasvanut vuodesta 1995 vuoteen 2006 merkittävästi. Vuonna 1995 maassamme työskenteli residensseissä alle kymmenen ulkomaista taiteilijaa, vuonna 2000 noin 60 ja 181 taiteilijaa vuonna 2006. (Leskinen 2007.)

4. TAITEILIJARESIDENSSIEN TRADITION UDELLEEN LÖYTÄMINEN

4.1 Globalisaatio taiteilijoiden liikkuvuuden taustavoimana

Charlotte Bydler on väitöskirjassaan *The Global Art World INC. – On the globalization of contemporary art* tutkinut globalisaation vaikutuksia taidemaailmaan. Bydlerin mukaan 1980-luvun lopulla alkaneen taidemaailman globalisaatioprosessin vaikutuksia on esimerkiksi se, että kansallisvaltion lähtökohdasta tuotettuja ja levitettyjä taidenäyttelyitä ryhdyttiin vieroksumaan. Kansainvälisten näyttelyiden kriteereiksi tuli laatu kansallisen edustavuuden sijaan. Muita globalisaatio vaikutuksia taiteeseen ovat muun muassa taidekäytäntöjen hajautuminen ja samanlaistuminen ja useampien maantieteellisten alueiden mukaantulo kansainvälisen nykytaiteen näyttämöille. (Bydler 2004, 29.) Bydlerin mukaan nykytaiteen kansainvälinen työvoima – kriitikot, tuottajat, kuraattorit, galleristit - muodostavat sosiaalisen verkoston, joka luo ja vartii oman diskurssinsa ja käytäntöjensä mukaisia arvoja toiminnassaan. Yhteisöä pitää yhdessä jaetut diskurssit ja arvot, yhteinen talous sekä kulttuurityöntekijöiden kansainväliset työmarkkinat. Bydlerin mukaan tästä muodostuu kuvataidekentän ylikansallinen taidemaailma, jossa samaan verkostoon kuuluvat taiteilijat, kuraattorit ja galleristit liikkuvat biennaaleista ja taidemessuilta toiseen. 2000-luvulla matkustamisesta on tullut normi ja kansainvälisyydestä taiteen rahoittajien ja poliittisten päättäjien hokema. Taiteen alan työntekijöiden ja taiteilijoiden uramenestys edellyttää valmiutta matkustamiseen. Miwon Kwon (2004, 30) on väittänyt lentokilometrien määrittelevän nykyisin ansioluettelon arvoa.

Paikallisesti tarkasteltuna taidemaailmat Euroopan eri kolkissa ovat myös kansainvälistyneet. Taiteilijoiden ja kuvataiteen ammattilaisten välisiä kansainvälisiä verkostoja on lukuisia, Bydlerin kuvaaman ylikansallisen taidemaailman verkoston ohella. Esimerkiksi Norjan Lofoteilla on kansainvälinen nykytaiteen festivaali ”LIAF”, jonka kuraattori on aina pohjoismainen, mutta taiteilijat tulevat myös Pohjoismaiden ulkopuolelta. Tapahtuma vaikuttaa ennen kaikkea kulttuuritarjontaan Lofoteille, mutta sen vaikutus ulottuu Pohjoismaihin: festivaali tilaa uusia teoksia ja järjestää residenssejä työllistäen taiteilijoita ja kuraattoreita. LIAF tiedottaa globaaleiden in-

formaatiokanavien kautta, kuten e-fluxin kautta⁶ vertaisorganisaatioilleen ja kohdenetuille yleisöille taiteilijoista ja heidän teoksistaan. Informaatio taiteilijoista ja teoksista leviää maailmanlaajuisesti. Paikallinen, alueellinen ja kansainvälinen ovat yhtä aikaa läsnä nykytaiteen tuotannossa. Kirkenesissä, Barentsinmeren rannalla on nykytaiteen kuraattori- ja taiteilijaryhmä, ”Pikene på Broe”, joka tuottaa nykytaiteen tapahtumia ja harjoittaa residenssitoimintaa nimellä ”Bar International”. Ryhmän näyttelyt ja tapahtumat käsittelevät yhteiskunnan rakenteellisia muutoksia paitsi Kirkenesissä myös naapurikaupungeissa Nikelissä ja Murmanskissa, Venäjän puolella. Taidemaailman geopoliittisen kartan valkoisella läiskällä aikaisemmin sijainneet toimijat ovat nyt taiteellaan ja diskursseillaan osa kansainvälistä taidemaailmaa. Vaasassa Platform -residenssiohjelma oli turkkilaisen kuvataiteilijan Hüsein Alptekinin yhteistyökumppanina Turkin Paviljongissa Venetsian biennaalissa 2007. Kansainvälistymisen näkökulmasta, paikallisilla residenssiohjelmissa voi olla suuri merkitys uusin tuotantoverkostojen synnyssä. Helsingissä HIAPin residenssiohjelmissa työskennelleiden ja suomalaisten taiteilijoiden muodostamat keskinäiset verkostot ovat johdaneet eri maissa useisiin näyttelyihin ja uusiin residensseihin, esimerkiksi Istanbulin, Dublinin ja Helsingin nykytaiteen kenttien välillä.

Bydlerin mukaan ruotsalaisten taiteilijoiden kansainvälisen uran luomisen kannalta pitkät työskentelyjaksot taiteilijaresidensseissä 1980-luvulla taidemaailman keskuksissa ovat olleet vieläkin tärkeämpiä kuin kansainväliset näyttelyt (Bydler 2004, 50). Vuonna 1976 perustettu P.S.1 Contemporary Art Center International Studio Program veti laajaa kansainvälistä studio-ohjelmaa, jossa työskenteli eri valtioiden tuella taiteilijoita Australiasta, Ruotsista, Kiinasta, Japanista, Kolumbiasta ja Uruguaista. Valtiolliset taide-elimet⁷, ryhtyivät laajasti tukemaan 1990-luvun alussa maansa taiteilijoiden residenssejä kansainvälisen taidemaailman ulottuvuudessa merkittävässä studio-ohjelmissa. (Bydler 2004, 51-52.) Niiden ohjelmissa taiteilijoille myös tarjottiin yhteyksiä galleristeihin, kuraattoreihin ja kansainvälisiin taiteilijakollegoihin (Bydler 2004, 53). Ruotsalaisten taiteilijoiden pitkäaikaiset residenssit ja niiden aikana luodut kansainväliset urat New Yorkissa ja Berliinissä vaikuttivat Bydlerin mu-

⁶ E-flux on sähköpostitiedotusta tarjoava yritys kulttuuri- ja taide-alojen toimijoille maailmanlaajuisesti. E-flux on käytetyin kansainvälinen elektroninen tiedotuskanava.

⁷ Kuten British Council, Danish Contemporary Art Foundation, IASPIS, Norwegian International Program for Visual Art, AFAA, Goethe Institut, DAAD

kaan Ruotsissa myös taiteilijakoulutukseen, joka alkoi yhtenäistyä kansainvälisesti. New Yorkin kansainvälisen P.S.1 studio-ohjelman taiteilijaluettelo 1980-luvulta eteenpäin osoittaa Bydlerin mukaan kansainvälisten residenssiohjelmien ratkaisevan vaikutuksen näiden taiteilijoiden urakehitykseen. Toisaalta niihin pääsy edellyttää kansallista tukea, jota köyhissä maissa työskentelevillä taiteilijoille ei ole. (Bydler 2004, 55).

Bydlerin mukaan kansainväliset residenssiohjelmat muotoiltiin 1980-luvun lopusta lähtien sellaisiksi, että ne saattoivat tarjota valmiin infrastruktuurin uusille matkustaville taiteilijoille, heidän saapuessaan taidemaailmojen sydämeen (Bydler 2004, 55). Bydlerin näkemys liittyy hänen tulkintaansa ylikansallisen taidemaailman toimijoista ja niistä muutamasta residenssikeskuksesta, jotka kuuluvat tähän taidemaailmaan. Kuitenkin 1990-luvulla paikallisia residenssiorganisaatioita alkoi syntyä alueille, joilla oli vähän tai ei ollenkaan kuvataiteen kansainvälisiä yhteyksiä. Nykyisin residenssiorganisaatioita on satoja, periferioissa ja keskuksissa. Monet niistä ovat myös aktiivisia kansainvälisiä toimijoita, jotka ovat mukana useissa kansainvälisissä taideverkostoissa⁸ toiminnallaan, taidetarjonnallaan ja diskursseillaan. Tunnettujen biennaaleiden, museoiden ja residenssiohjelmien ylikansallisen taidemaailman lisäksi on useita kansainvälisiä taidemaailmoja, joiden välillä tunnetut ja tuntemattomat taiteilijat matkustavat ja työskentelevät. On tietenkin eri asia kuinka paljon kansainvälistä mediahuomiota esimerkiksi Kirkenes voi paikkana saavuttaa, verrattuna Pariisiin.

4.2 Kansainvälistymisen vaikutuksia suomalaisen taidemaailman rakenteisiin

Vielä 1980-luvulla suomalaista taidetta koskevat kansainväliset projektit toteutettiin pääasiallisesti opetusministeriön solmimien valtioiden kahdenkeskisten sopimusten kehyksissä. Virkamiehet tekivät myös aloitteita niiden puitteissa toteutettavista taideprojekteista. *Kulttuuripolitiikan linjat* Kupoli 1992 -komiteamietintö merkitsi kulttuuripoliittista avautumista kansainvälisyyteen. Tihentynyt kansainvälinen vuorovaikutus ja tavaroiden, palveluiden, pääoman ja ihmisten vapaa liikkuvuus herätti

⁸ Tarkoitan tässä yhteydessä 'taideverkostolla' taiteen ammattilaisten välisiä sosiaalisia verkostoja, en järjestäytyneitä verkostoja kuten Res Artis.

uusia odotuksia niiden oletetuista positiivisista vaikutuksista suomalaiselle taide-elämälle (Karttunen 2005, 3-4).

Jokainen, joka työskenteli 1990-luvulla kuvataiteen kentällä, koki kansainvälisen avautumisen työssään. Internetin käytön tultua jokapäiväiseksi, oli helppo seurata, mitä virtuaalisessa taiteen "maailmankylässä" tapahtuu. Kulttuuritoimijoiden keskinäinen yhteydenpito tiheni ja laajeni kommunikaatiovälineiden kehittymisen myötä. Taiteilijoiden, galleristien, itsenäisten taideyhteisöjen ja kuraattoreiden kansainvälinen yhteistyö kasvoi ja taiteen ammattilaiset verkottuivat. Työhön liittyvien ulkomaanmatkojen määrä lisääntyi. Suomalaiset taiteilijat alkoivat olla esillä kansainvälisillä taidemarkkinoilla enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Taiteen toimijoiden henkinen riippuvuus valtiollisista taiteen instituutioista pienentyi. Pienet ja suuret taidetta tuottavat ja esittävät organisaatiot eri puolilla maata solmivat yhteistyösuhteensa Helsingin ohi. Taiteen välittäjien joukossa museolaitoksen sisällöllinen monopoliasema taiteen tarjoajana horjui, kun pienten gallerioiden ja taideorganisaatioiden määrä lisääntyi. Auktoriteetin murrosta kuvasi myös se, kuka määrittelee, mikä on hyvää taidetta ja mikä ei. Nyt määrittelijöitä oli useita, yhden ainoan valtavirran sijaan. 1990-luku ja Suomen kansainvälistyminen merkitsi taiteelle tihentynyttä sosiaalista ja taiteellista kansalliset rajat ylittävää vuorovaikutusta taiteen toimijoiden välillä. Kulttuurituotannon näkökulmasta taiteilijan työskentelyn ja teosten levittämisen mahdollisuudet ovat kasvaneet.

4.3 Taidekäytännöt residenssitoiminnan uudelleenmäärittäjinä

Claire Dohertyn (2004, 9) mukaan taiteilijaresidenssitoiminnan uusi tuleminen 1990-luvulla liittyy paikkasidonnaisten taidekäytäntöjen (situated art-practices) ja taiteilijaresidenssien perinteen yhdistymiseen. Historiallisesti taiteilijaresidenssit ymmärrettiin paikkoina – taloina, ateljeiden ja asuntojen yhteisöinä – joihin taiteilijat saattoivat vetäytyä tekemään taidetta tietyn ajan. Perinteinen taiteilijaresidenssimalli perustuu taidepraksiksen käsitykseen, jonka mukaan luova työ tähtää taideteokseen, jonka muoto on kiinteä, siirrettävä kappale. Ateljee nähdään yksityisenä työtilana, joka tarjoaa puitteet, ajan ja tilan teoksen tekemiselle. Miwon Kwonin mukaan (2004) 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa syntyneet minimalismiin liittyvät taiteen käytännöt muuttivat tulkintaa taideobjektin luonteesta. Modernissa tulkinnassa taideteos nähtiin

itsenäisenä, esittämipaikasta riippumattomana objektina, joka oli siirrettävissä paikasta toiseen. Taideteos oli nomadinen ja paikaton ja taideteoksen esittämisen paikka puhdas ideaalinen tila. Minimalismi syrjäytti paikan merkityksistä vapaana tilana ja taideteoksen riippumattomuuden paikan merkityksistä. Taideteoksen ja sen tekopaikan välille syntyi uudenlainen yhteys, joka saattoi edellyttää myös katsojan läsnäoloa. Käsitys paikan, teoksen luomisen ja esittämisen välisestä yhteydestä loi pohjan erilaisille paikkasidonnaisen taiteen käytännöille, joita nykyisin kutsutaan erilaisilla nimityksillä kuten *site-determined*, *site-oriented*, *site-referenced*, *site-conscious*, *site-responsive*, *site-related*, *project-based art*. Paikkasidonnaisissa taidekäytännöissä teos nähdään sosiaalisten, kulttuuristen, taloudellisten ja poliittisten vaikutusten synnyttämänä merkitysten prosessina, jossa taiteilijan rooli on pikemminkin ohjaava ja palveleva. Taideinstituutiot ovat olleet 1990-luvulta lähtien yhä kiinnostuneempia paikkasidonnaisuudesta taideteosten luomisen lähtökohtana. Tämä edellyttää taiteilijoilta valmiutta fyysiseen matkustamiseen ja taiteen tekemiseen paikan päällä. (Kwon 2004, 1-19.)

Tämän tulkinnan mukaan historialliseen jatkumoon perustuva liikkuvuuden ja kansainvälisen taiteilijayhteisöllisyyden traditio tarjosi 1990-luvulla valmiin toimintamallin globaalin taidekentän toimijoille ja taiteilijoille. Toimintamalli uudistettiin vastaamaan ajan vaatimia, matkustamista edellyttäviä paikkasidonnaisen nykytaiteen työskentelytapoja, erityisesti biennaaleiden yhteydessä (Doherty 2004, 46). Dohertyn mukaan luova työvoima, kuten näyttelykuraattorit taideinstituutiossa ja niiden ulkopuolella, ryhtyivät 2000-luvulla kehittämään erilaisia kuratoimiseen liittyviä strategioita, voidakseen tukea taiteilijoiden työskentelyä paikan päällä, erityisesti uusien teostilausten yhteydessä. Samanaikaisesti taiteilijaresidenssit huomasivat nykytaiteen taidekäytäntöjen tarpeet ja liittivät omaan toimintaansa taideteokseen ja paikkaan liittyvän teoreettisen keskustelun. Residenssitaiteilijan ateljeetyöskentely tapahtui tästä eteenpäin olosuhteissa, johon vaikuttivat paikka, sen historia ja kulttuuris-maantieteellinen asema tai sosio-poliittinen ympäristö. Taiteilija työskentelee residenssissä ollessaan tilanteessa, ei vain studiossa.

”Samanaikaisesti, paikasta irtautunut teosten tilaustoiminta ja residenssiohjelmat ovat vastanneet nykytaiteen ilmiselvään painotukseen paikkasidonnaisiin taidekäytäntöihin suuntautumalla taiteilijan ja teoksen välistä suhdetta pohtivaan moniulotteiseen keskusteluun ja kuvailemalla paikan uudella tavalla tilanteeksi, olosuhteiden asetelmaksi, maantieteelliseksi paikaksi, historialliseksi narratiiviksi, ihmisryhmäksi tai sosiaaliseksi ohjelmaksi⁹”. (Doherty 2004, 9).

Ajatusten muutos taideteoksen ja paikan välisestä yhteydestä näkyi myös suomalaisen taidehallinnon suhtautumisessa taiteilijaresidenssitoiminnan määrärahojen luomiseen. Taiteen keskustoimikunnan työryhmämuistiossa *Artist-in-residence – Kansainvälisen taiteilijavierastoinnin kehittämishjelma* (1996) residenssiohjelmien tarvetta perusteltiin sekä kansainvälistymisen tarpeilla että taiteen käytännöissä tapahtuneiden muutosten synnyttämistä tarpeista.

”Nykytaiteen ilmiöihin kuuluu työskentely aika-, tila- ja paikkakeskeisesti. Taideteoksessa korostetaan prosessia yhtä paljon tai enemmän kuin lopputulosta. Taiteilija voi toimia kollektiivisesti tehdyn teoksen ohjaajana. Taideinstituutit kutsuvat taiteilijan valmistamaan teoksen juuri heidän tiloihinsa. Valmiiden näyttelyiden ja teosten siirtämisen sijasta taiteilijat matkustavat ja tekevät uudet teokset paikan päällä joko yksin, työryhmässä tai muiden taiteilijoiden kanssa.” (Artist in residence. Työryhmämuistio 1996, 7.)

Suomessa ajatusta paikan ja taiteellisen toiminnan välisestä yhteydestä on tulkittu residenssitoiminnan yhteisöllisen ja aluekehityksellisen aspektin korostamisena. Residenssiorganisaatioilta alettiin odottaa selviä yhteisöille kohdistuvia hyötyjä. Painotusta on sovellettu muun muassa edellyttämällä taiteilijoilta työsuorituksia, kuten opetusta kouluissa ja päiväkodeissa. Pienillä paikkakunnilla työsuoritukset ovat olleet myös keino tarjota usein yksin vieraalla paikkakunnalla työskentelevälle taiteilijalle sosiaalisia yhteyksiä paikalliseen väestöön sekä väestölle vaihtelua.

⁹ “Concurrently, off-site commissioning and artist residency programmes have responded to the discernable emphasis on engagement in current artistic practice, by drawing upon the complex discourse of the relationship between artist and place, re-imagining place as situation, a set of circumstances, geographical location, historical narrative, group of people or social agenda.”

5. KANSAINVÄLISEN RESIDENSSITOIMINNAN SUUNTAVIIVOJA

5.1 Residenssitoiminnan kehityskulkuja Res Artis -yhdistyksessä

“Basic philosophy: Network of actors is the main idea. People who run residencies could meet, have dialogue and change experiences. With appreciation of all the forms of residencies.” (Maria Tuerlingsin haastattelu 11.7.2007)

Res Artis -verkoston alkuvuosien (1992-1996) toimintapolitiikka tähtäsi uusien residenssiohjelmien ja -keskusten verkottumiseen ja toiminnan statuksen kasvattamiseen. Res Artis nähtiin erilaisten toiminnallisten näkemysten yhteen kokoavana Eurooppa -keskeisenä foorumina. Käsitys residenssitoiminnasta perustui ajatukseen kiinteistä residenssikeskuksista. Maailmanlaajuisen liikkuvuuden ja residenssitoimijoiden räjähdysmäisen kasvun mukana näkökulma globalisoitui (1998-2002). Keskeinen suunnan tarkistaminen tapahtui Helsingin yleiskokouksessa 2002, jolloin diversiteetistä tuli verkoston toimintaa ohjaava kulttuuripoliittinen periaate, jolla tarkoitettiin sekä maantieteellis-kulttuurista että residenssitoimijoiden monimuotoisuutta. Käytännössä suunnanmuutos on tarkoittanut sen tunnustamista, että läheskään kaikki residenssitoimijat maailmassa eivät enää ole kiinnostuneita Res Artis -verkoston jäsenyydestä; residenssitoiminta on laajentunut 2000-luvulla biennaaleiden, museoiden, gallerioiden ja taiteilijoiden projektikohtaiseksi toiminnaksi (2002-2005). Residenssitoiminta ei ole enää yksin konventionaalisten residenssikeskusten harjoittamaa toimintaa. (Maria Tuerlingsin haastattelu.)

Vuoden 1996 yleiskokouksen teemat liittyivät toiminnan identiteettiin ja historiaan, toiminnan laatuun ja sen kriteereihin. Residenssitoiminnan sisällöiksi määriteltiin vuonna 1996 *olosuhteiden ja mahdollisuuksien tarjoaminen luovaan työhön* residenssiyhteisöissä, joissa työskentelee useampi kuin yksi taiteilija kerrallaan. Verkoston yleiskokouksen luento-ohjelmassa *residenssitoiminta taiteellisten innovaatioiden ja tiedonvaihdon keskuksina* liitettiin renessanssin akatemian jatkumoon. Samassa alustuksessa määriteltiin *hyvän residenssitoiminnan kriteerit*. Ensimmäinen kriteeri, *paikan identiteetti* (identity of place) viittaa kaupunkiin tai ympäristöön, jossa residenssikeskus toimii, tai rakennuksen omaan arkkitehtuuriin ja sen historiaan. Toinen laadun kriteeri liittyy organisaation ja henkilökunnan yhteneviin tavoitteisiin. Henki-

lökunnan tulisi olla tehokasta ja kyetä vastaamaan joustavasti erilaisten taiteilijoiden tarpeisiin. Työ residenssikeskuksessa edellyttää myös kykyä vastata moninaisiin kansainvälisen ja paikallisen tason yhteyksiin. Residenssikeskusten henkilökunnalta odotetaan myös erilaisten teknologioiden ja materiaalien tuntemusta, joita taiteilijoiden työt edellyttävät. Viimeinen kriteeri liittyi laadukkaisiin ja johdonmukaisesti tehtyihin *taiteilijavalintoihin*. Toisessa luennossa residenssitoiminta sijoitettiin nykytaiteen taiteenkäytäntöihin *nomadism*in käsitteen viitekehyksessä. Ajatus oli, että nykyinen residenssitoiminta on seurausta postmodernien taiteilijoiden liikkuvuuteen perustuvista taiteellisista työskentelyntavoista ja taiteilijaidentiteettien irtautumisesta etnisyyteen perustuvasta minäkuvasta. Taiteilijaresidenssit olivat luonnollinen seuraus tästä kehityksestä.¹⁰

Vuosina 1997-2002 Res Artis -verkosto globalisoitui jäsenistönsä ja toimintansa tavoitteiden suhteen. Ensin jäsenistö laajeni maantieteellisesti. Amerikkalainen taiteilijayhteisöjen verkosto Alliance of Artists' Communities liittyi Res Artisiin ja sen mukana verkostoon tuli parikymmentä yhdysvaltalaisista residenssikeskusta. Vuoden 1998 yleiskokous pidettiin Delhissä. Kokousisäntänä toimi intialainen kansainvälinen taiteilijaretriitti Sanskriti Foundation. Kokouksen näkökulma oli läntisen teollistuneiden maiden ulkopuolella. Intialaiset asiantuntijat, kirjailijat ja tutkijat pitivät luentoja jälkikolonialismista, Intian taidehistoriasta ja nykytaiteesta sekä ympäristökysymyksistä.

Res Artis -verkoston kahdeksas yleiskokous pidettiin Helsingissä 2002. Isäntinä toimivat Suomen Taiteilijaseuran Ateljeesäätiö ja Helsinki International Artist Programme HIAP yhteistyössä Nordic Institute for Contemporary Art – Nifcan kanssa. Kokoukseen osallistui 114 residenssikeskuksen edustajaa. Kokoukseen oli kutsuttu osallistujia mm. Meksikosta, Senegalista, Gambiasta, Brasiliasta, Iranista ja Singapo-
resta. Kokouksen teemana oli *residenssitoiminnan rooli kulttuurin globalisaatiossa*. Kokousta on pidetty käännekohtana Res Artis -toiminnassa. Verkoston hallitus päätti laatia uuden, diversiteettiin perustuvan toimintastrategian. Yleiskokousten luonne muuttui jäsenistön kokouksista kerran kahdessa vuodessa pidettäviksi konferensseik-

¹⁰ Ensimmäinen luento oli Jean-Baptiste Jolyn 'About the necessity of residential centers in the contemporary context of art'. Toinen oli Michael Haredterin luento 'Post-modern nomadism'. Molemmat luennot pidettiin 4.5.2006. Ne ovat saatavilla osoitteessa:
<http://www.resartis.org/index.php?id=96&L=2> .

si. Vuonna 2003 verkosto muuttuu säätiöksi ja rekisteröitiin Amsterdamiin. Tämän jälkeen Res Artisin yleiskokoukset ovat käsitelleet residenssitoimintaa osana kulttuurin globalisaatio- ja diversiteettipolitiikkaa. Jäsenistöä on kasvattanut erityisesti uudet residenssiorganisaatiot Kiinassa, Australiassa ja Japanissa. Res Artisin oma toiminta on kohdistunut myös Latinalaisen Amerikan ja Afrikan maiden residenssitoiminnan kehittämiseen. Nykyisin Res Artisin jäsenistöstä 54 prosenttia on Euroopasta, 24 prosenttia Pohjois-Amerikasta, 12 prosenttia Aasiasta, viisi prosenttia Latinalaisesta Amerikasta ja Afrikasta kaksi prosenttia. (Res Artis Strategic Plan 2005.)

Samanaikaisesti kun Res Artis -verkoston jäsenistön globaali diversiteetti on laajentunut, residenssitoimintaa harjoittavien organisaatioiden määrä ja luonne on Euroopassa laajentunut ja muuttunut. Residenssitoimintaa eivät harjoita enää yksin perinteiset residenssikeskukset. Residenssejä ovat alkaneet järjestämään projektiluonteisesti myös biennaalit, galleriat, taidemuseot ja taiteilijaryhmät, jotka eivät ole liittyneet Res Artis -verkoston jäseniksi. Res Artis -jäsenorganisaatiot edustavatkin residenssitoimintaa toimintansa ytimenä pitäviä organisaatioita.

5.2 Toiminnan pluralismi

”The form a residency takes will vary as widely as the host.”
(<http://www.resartis.org/index.php?id=91>)

Res Artis -verkoston jäsenistön muodostavat pääasiallisesti sellaiset organisaatiot, joiden ydintoimintaa on residenssitoiminta (Liitteet 1 ja 2). Biennaaleja tai projekti-kohtaisesti toimivia residenssiohjelmia tai gallerioita ei jäsenistössä ole. Jäsenistössä on taidemuseoita: Irish Museum of Modern Art, Dublinissa ja National Art Museum Soulissa. Taiteilijajärjestöjä jäsenistössä edustavat latvialainen Europas Parkas, Suomen Taiteilijaseuran Ateljeesäitiö, Eestin taiteilijaliitto sekä tanskalainen Council of Danish Artists. Pohjoismaisia taiteilija- ja työhuoneyhteisöjä edustaa esimerkiksi ruotsalainen Konstpidemi. Valtioiden, alueiden tai kaupunkien rahoittamia volyymiltaan suuria residenssikeskuksia on eniten Saksassa ja Hollannissa, mutta myös Ruotsissa. Hollannissa kansainväliset liikkuvuus ja residenssiohjelmat ovat useimmiten valtion, alueiden ja kaupunkien rahoittamia säätiöitä. Esimerkiksi valtion rahoittama The Netherlands Foundation for Visual Arts, Design and Architecture

solmii residenssisopimuksia monien ulkomaisten merkittävien keskusten, kuten Tukholmassa toimivan IASPIS -ohjelman kanssa. Eurooppalainen residenssi-ilmiö ovat myös 'residenssiakatemit' Hollannissa, valtion tai alueiden rahoittamat säätiöpohjaiset residenssikeskukset. Niiden ohjelmissa taitelijat, kuraattorit ja kirjoittajat voivat kehittää taiteellisia, teknisiä ja teoreettisia taitojaan vuodesta kahteen kestävässä ohjatuissa studio-ohjelmissa. Residenssiakatemit vastaavat taitelijoiden jatko-opintojen tarpeisiin, muuta eivät tähtää yliopistollisiin tutkintoihin eivätkä ole yliopistollisessa mielessä täydennyskoulutusta. Yliopistojen yhteydessä toimivia residenssiohjelmia edustaa esimerkiksi The Imaging the Land International Research Institute (ILIRI) Australiassa, joka on osa Sydneyn taideyliopistoa¹¹.

Res Artis -verkoston jäsenistössä esiintyy säätiöitä, valtioiden taidetoimikuntaelimiä, kulttuuri- ja taideaktiivien muodostamia yhteenliittymiä, taiteilijavetoisia ja muita taloudellista voittoa tuottamattomia yhdistyksiä; valtioiden, alueiden tai kuntien tukemia taidekeskuksia; kunnallisia kulttuuriperintöyksiköitä ja kehittämisosastoja; yliopistojen erillislaitoksia ja jopa yksityisiä perheyriä. Näiden mitä erilaisimpien residenssiorganisaatioiden toimintaa rahoitetaan julkisin varoin, yksityisin varoin, omalla varainhankinnalla, palveluita myymällä ja majoitustoimintaa järjestämällä.

Res Artis jäsenistön maittain huomiota kiinnittäviä ilmiöitä on Yhdysvalloissa toimivien residenssikeskusten rahoitusmuotoon kiinnittyvä toiminta. Residenssikeskukset käyttävät paljon aikaa ja henkilökuntaa varojen hankintaan. Varainhankinta vaikuttaa residenssikeskusten toimintaan esimerkiksi siten, että moni amerikkalainen residenssikeskus on myös turistikohde. Anderson residenssikeskus Minnesotassa esittää varainhankintasuunnitelmaansa:

"The Anderson Center .."continually maintain and expand all areas of contributed support and earned revenue.. Strive to increase membership annually...Actively seek contributions from individuals and foundations...Develop the Endowment Fund to the point where the income generated by the fund will contribute substantially to the Center's operations...Secure local, state, and federal grants when appropri-

¹¹ University of New South Wales College of Fine Arts
<http://www.cofa.unsw.edu.au/research/researchcentres>.

ate...Sustain earned revenue through rental, program, and investment income.”
(<http://www.andersoncenter.org/>)

Keskus ”ylläpitää ja kasvattaa tulojaan ja kaikkia varainhankinnan muotoja. Keskus pyrkii kasvattamaan tukijäsenistönsä lukumäärää etsien aktiivisesti yksilöitä ja säätiöitä, jotka voivat osallistua keskuksen toiminnan tukemiseen. Anderson Center kasvattaa säätiön rahastoa kunnes rahaston tuottama tulo vastaa keskuksen toiminnan kuluja. Keskus turvautuu paikallisiin ja liittovaltion apurahoihin kun voi ... Keskus pitää yllä varainhankintaa vuokraustoiminnalla, ohjelmallaan ja sijoitustoiminnalla.”

Varainhankintaohjelmaa käytännössä ovat residenssikeskuksen järjestämät retket, opastetut vierailut, perhetapahtumat, häät ja catering -palvelut. Toinen, Connecticutissa toimiva Artists’ Enclave I-Park puolestaan tarjoaa krematorion yhteydessä olevia hautamuistomerkkipalveluita. Taiteilijat valmistavat tilauksesta muistomerkkejä haudoille, ja keskus rahoittaa toimintansa niiden tuloilla (<http://www.i-park.org>).

Vuonna 2002 tehdyn kyselyn (Liite 2: Res Artis kyselylomake) perusteella residenssien voimavarat vaihtelevat paljon. Voimavaroilla tarkoitetaan sekä taloudellisia että henkilöstö voimavaroja. Kyselylomakkeella pyrittiin kartoittamaan myös keskusten paikallisia vaikutuksia selvittämällä residenssien yhteydessä tapahtuvaa julkista toimintaa, kuten näyttely- tai luentotoimintaa. Vastanneiden ohjelmien maantieteellinen alue oli laaja, Euroopan ulkopuolelta olevia residenssikeskuksia oli Yhdysvaltojen lisäksi Kanadasta, Australiasta, Taiwanista, Intiasta, Meksikosta ja Kolumbiasta. Kyselyyn vastanneiden 35 residenssitoimijan ohjelmissa työskenteli vuoden 2002 aikana yhteensä 1353 taiteilijaa.

Kyselyyn vastanneiden residenssikeskusten vuosibudjeteista vuonna 2001 pienin oli 2 250 euroa ja suurin 5 000,000 euroa. Kaiken kaikkiaan yli 100 000 euron budjetilla toimivia taiteilijaresidenssikeskuksia oli vastanneiden joukosta valtaosa, 20 residenssiorganisaatiota 35:stä ilmoitti vuosibudjetikseen yli 100.000 euroa eli 69 %. Näistä residenssikeskuksia, joiden budjetti oli yli 500.000 euroa oli yhteensä 8 eli 28 % . Viidenkymmentuhannen ja sadantuhannen euron välillä sinnitteli kolme residenssikeskusta eli hieman alle 10 % vastanneista. Euroopan näkökulmasta tarkasteltuna, jossa puolet kaikesta residenssitoiminnasta tapahtuu, residenssikeskusten toimintaa tunnutaan pitävän tärkeänä. Tärkeimmät toiminnan rahoittajat ovat valtio, alueet ja kaupunki. Tietoja omavarainhankinnasta ei kyselylomakkeessa kartoitettu eikä internetsivujen tiedoissa tietoja ilmennyt. Kun tarkastellaan residenssikeskusten taloudel-

lisiä voimavaroja, aineistosta nousevat erittäin pienellä budjetilla, alle 50 000 euron vuosibudjetilla toimivat ja erittäin suurella, yli miljoonan euron vuosibudjetilla toimivat ja yli sadantuhannen euron vuosibudjetilla toimivat keskuksat. Residenssikeskusten vuotuisen budjetin keskiarvoa, joka vuonna 2001 oli 560 350 euroa, nostivat kyselylomakkeen vastaajista yli miljoonan euron vuosibudjeteillaan Rijksakademie van beeldende kunsten (Amsterdam), Akademie Schloss Solitude (Stuttgart) ja International Artists' Village (Taipei). Residenssitoimintaa harjoitti erittäin pienillä budjeteilla, eli alle 50 000 eurolla vuodessa 9 keskusta, joista 3 oli Suomessa (Kolin Ryytänen, HIAP ja Tapiola Guest Studio). Neljä ohjelmaa ei vastannut taloutta koskevaan kysymykseen. Yhdenkään suomalaisen residenssiohjelman vuosibudjetti ei ylittänyt 50.000 euroa.

Voimavaroja henkilöstöressurssien näkökulmasta tarkasteltuna tilanne vastasi käytettävissä olevaa vuosibudjettia. Henkilöstön keskiarvo oli 8 työntekijää residenssikeskusta kohden. Henkilökunnan toimenkuvat liittyvät residenssin johtamiseen (management) ja hallintoon (administration) sekä sisältötuotantoon (curatorial) ja tekniseen tukeen (technical support). Tämä jaottelu vastasi kyselylomakkeiden perusteella residenssikeskusten sisäistä työnjakoa. Monissa keskuksissa johtaminen tarkoitti sekä hallinnollista että taiteellista johtamista ilman kuraattoreita. Useimmissa työskenteli johdon lisäksi kuraattori tai kuraattoreita. Teknistä henkilökuntaa oli melkein jokaisessa keskuksessa. Hallintohenkilökuntaa johdon lisäksi oli melkein jokaisella keskuksella.

Residenssikeskusten vaikutuksia pyrittiin kartoittamaan kysymällä organisaation ensisijaista toimintamuotoa: luonnehtiko organisaation ensisijaista toimintaa paremmin määritelmä residenssikeskus vai taidekeskus? Vastanneista 35:stä organisaatioista 29 piti keskustaan ensisijaisesti residenssikeskuksena. Vain 5 piti toimintansa luonnehtintaa taidekeskuksena osuvampana. Kuitenkin kaikkiaan 30 keskusta ilmoitti harjoittavansa esimerkiksi näyttely-, luento- tai julkaisutoimintaa. Lähes jokainen residenssikeskus järjesti jotakin taiteilijoihin liittyvää julkista toimintaa tiloissaan. Taulukko 6 seuraavalla sivulla esittää kyselylomakkeiden tiedoista poimitut arvot, jotka kuvaavat keskusten perustumisvuotta, henkilöstön määrää, vuosibudjettia ja vuotuista taiteilijoiden määrää vuonna 2001.

TAULUKKO 6 Residenssikeskusten voimavaroja vuonna 2001

NIMI	Perustettu	Henkilöstö (lkm)	Budjetti (euro)	MAA	Taiteilijat (lkm)
Rijksakademie	1992	40*	5 000 000	Hollanti	72
Akademie Schloss Solitude	1990	9	1 700 000	Saksa	100
Bethanien GmbH	1974	9	1 035 700	Saksa	16
Taiwan Int. Artists' Village	1997	7	863 329	Taiwan	7
Camargo Foundation	1971	6	800 000	Ranska	8
Headlands Center	1982	10	613 196	USA	40
Tyrone Guthrie Centre	1981	11	612 744	Irlanti	350**
Virginia Center	1971	16	547 788	USA	325**
18th Street Arts Complex	1988	8	547 780	USA	25
Djerassi	1979	9	490 556	USA	60
Schloss Balmoral	1995	4,5	485 000	Saksa	11
Villa Concordia	1997	5	411 340	Saksa	12
Oberpfälzes Künstlerhaus	1988	6	400 000	Saksa	9
BALTIC Art Center	1999	4	360 000	Ruotsi	
Alliance of Artists Communities***	1992	3	325 018	USA	
Scottish Sculpture Workshop	1979	4	200 000	Skotlanti	40
EX Teresa Arte Actual	1993	34	162 500	Meksiko	21
Stiftung BINZ	1983	4	150 000	Saksa	15
Center for Cont. Arts Prague	1993	6	135 425	Tsekki	38
IASKA	1998	3	92 541	Australia	4
Künstlerhaus Büchenhausen	1993	6	64 000	Itävalta	14
Kloster Cismar	1988	1	52 000	Saksa	13
Latvian Artists' Union	1947	10	40 627	Latvia	3
Helsinki Int.- HIAP	1999	0,5	38 500	Suomi	13
Centre d'Art I Natura	1996	2,5	31 590	Espanja	71
Europas Parkas	1993	20	23 157	Liittua	24
FA SF - Ateljeesäätiö	1997	2	18 300	Suomi	2
La Chambre Blanche	1979	4	15 403	Quebec	9
Konstepidemin****	1985	2	14 000	Ruotsi	20
Kolin Rynänen	1999	4	6550	Suomi	11
Afrique Profonde	1999	3	2004	Kongo	1
Auroville	1968	8		Intia	60
Centro Colombo Americano	1947	10		Kolumbia	8
Delfina Studio Trust	1988	6		Iso-Britannia	14
La Belle Auriole	1994	1		Ranska	9

* Lisäksi 35 freelance suhteessa työskentelevää kuraattoria

**Residenssien kesto 2-4 viikkoa

***Residenssiverkosto, joka ei harjoita omaa residenssitoimintaa

****Tässä oleva summa on taiteilijalle menevä stipendi

*****Residenssit kumppanisopimusten kautta, rahat menevät suoraan taiteilijalle

5.3 Taiteilijavalintojen menetelmiä ja kriteerejä

Taiteilijoiden valintaprosessissa toteutetaan keskusten ohjelmallisia painopisteitä. Aineistosta syntyy vaikutelma taidemaailmalle tyypillisistä valintaperusteista. Toiveiden mukaisia taiteilijoita luonnehtivia määritteitä ovat ”young emerging artists” eli uransa alussa olevat nuoret taiteilijat, ”mid-career talented professional artists” eli uransa keskivaiheilla olevat lahjakkaat taiteilijat tai ”high quality professional artists” eli laadullisesti korkeatasoiset taiteilijat. Laatu, nuoruus ja jo ammatissa todennetut saavutukset ovat residenssikeskusten toiveasiakaskuntaa. Aineistosta erottui muutama residenssikeskus, joiden taiteilijavalintojen perusteet poikkesivat kulttuuripoliittisilta painotuksiltaan enemmistöstä. Esimerkiksi Thamgidi Studio Foundation Arnheimissa Hollannissa tarjoaa residenssejä diasporassa eläville kuvataiteilijoille. Keskuksen ohjelman tehtävänä on kulttuurien välisen vastavuoroisuuden edistäminen: ”..non for profit organisation based in the Netherlands...It’s purpose is to promote reciprocity of cultures – by supporting the development of artists in the Diaspora, Art education and preserving Contemporary art from Africa.” Diasporassa Euroopassa ja Yhdysvalloissa elävät kuvataiteilijat ovat usein taidemaailman ulkopuolella jo senkin takia, että taiteilijaksi tuleminen länsimaissa edellyttää erilaisten rakkenteiden läpäisyä koulutuksesta lähtien (esim. Lepistö 1991). Toinen esimerkki kulttuuripoliittisesti edistyksellisistä valintaperusteista löytyy New Yorkista: freeDimensional ohjelma luo kumppanuussopimuksia ”sosiaalisesti edistyksellisten” residenssikeskusten kanssa ympäri maailman. Ohjelman tarkoitus on luoda maailmanlaajuinen turvapaikkaverkosto taiteilijoille, toimittajille ja kirjailijoille, joiden ilmaisunvapaus on uhattu¹².

Taiteilijoiden valintamenettelyt vaihtelevat residenssien piirissä yksinkertaisesta kontaktin otosta aina vaiheittaisesti toteutettuihin prosesseihin, johon sisältyy myös taiteilijavalintoja edeltäviä taiteellisia linjanvetoja. Esimerkiksi Akademie Schloss Solituden taiteilijavalintaprosessi koostuu vuosittain vaihtuvasta, johdon valitsemasta jurysta, joka päättää vuosittain taiteellisen linjan ja kriteerit, joiden mukaan taiteilijat valitaan. Haku on avoin kaikille alle 35-vuotiaille taiteilijoille kaikkialla maailmassa. Hakuihin voi sisältyä myös esivalintoja ja haastatteluita, kuten esimerkiksi Amster-

¹² <http://www.freedimensional.org/>

damissa toimivan Rijskakademien residenssiohjelman kohdalla. Valintaraateihin voidaan kutsua tunnettuja kansainvälisiä taiteilijoita ja kuraattoreita, joiden tehtävänä on edustaa organisaation taiteellista linjaa ja laatua sekä houkutella taiteilijoita hakemaan residensseihin. Residenssien yleisin tapa on järjestää taiteilijavalinta joko jyrityttynä tai residenssinpitäjän toimesta. Monet residenssit eivät edes järjestä avoimia hakuja vaan kutsuvat taiteilijat keskuksiinsa. Muutamat residenssikeskukset harjoittavat taiteilijavaihtoja, jolloin lähettävä ja vastaanottava taho molemmat ovat vaikuttamassa taiteilijoiden valintaan.

5.4 Päämäärien pluralismi

Taiteilijaresidenssejä on yhtä monta tyyppiä kuin on organisaatioita, todetaan Res Artis internetsivulla. Toiminnan päämäärät voivat liittyä tuotantoon, tutkimukseen tai tekniseen ja teoreettiseen kehitykseen, taiteen ja taiteilijoiden uran edistämiseen yleensä, kansallisen taiteen kansainväliseen promootioon, kestävään kehitykseen, kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen, verkottumiseen ja kansainvälisiin yhteyksiin, kulttuuriperinnön säilyttämiseen, tietyn taiteenlajin kehittämiseen, taiteellisiin innovaatioihin, taiteen ja tieteen väliseen vuorovaikutukseen, paikallisen taide-elämän kehittämiseen, residenssipalvelujen tarjoamiseen, taiteellisiin kokeiluihin, taiteilijoiden jatko-opintoihin, yhteisötaidepalvelujen ja opetuspalveluiden tarjoamiseen paikkakunnalla, taiteilijahotellitoimintaan, kaupunkikehitykseen ja alueelliseen promootioon ja työsuoritusten tekemiseen paikkakunnalla; ”We expect your cooperation in a part of the daily work in the art centre.” ”Odotamme yhteistyötäsi keskuksen päivittäisissä töissä.”

Valtaosalle residenssiorganisaatioista on yhteistä toiminnan epäkaupallisuus. Toiminta ei tähtää taideteosten myynnin edistämiseen tai omaan tulonhankintaan. Poikkeuksen muodostavat yksittäiset pienyritysmuotoiset organisaatiot, joiden toimintaa olisi oikeutetumpaa kutsua majoituspalvelutoiminnaksi. Res Artis -verkoston joukossa selkeästi majoitustoimintaa harjoittavia organisaatioita on pari. Residenssi-toiminnalle tyypillinen yleistavoite on taiteilijoiden luovan työn ja taiteilijan oman taiteellisen kehityksen tukeminen. Toinen tyypillinen yleistavoite on vuorovaikutuksen edistäminen ja yhteyksien synnyttäminen.

6. TAITEILIJARESIDENSSIEN TOIMINTAMALLEJA, SISÄLTÖJÄ JA TYYPPEJÄ

6.1. Perinteiset ja uudet tyypit

Perinteiset taiteilijayhteisö-, mesenaatti- ja vierasateljeemallit vaikuttavat olevan monien nykyisten residenssiorganisaatioiden taustalla, uudelleen muotoiltuina. (Lii- teluettelo; Res Artis –residenssien tehtäviä ja tyyppejä). *Mesenaattityypistä* toimintaa edustavat varakkaat, säätiöpohjaiset residenssikeskukset, joilla voi olla taustallaan monien vuosikymmenten toiminta. Niiden yleisenä tavoitteena on korkeatasoiksi arvioitujen taiteilijoiden tukeminen stipendeillä, jotka sisältävät matkakulut ja majoituksen, stipendin elinkustannuksiin ja materiaalikuluihin sekä residenssijakson tukipalvelut, kuten teknisen henkilökunnan, kirjastopalvelut sekä taiteellisen sisältöjen kehittämiseen tarkoitettut luennot, työpajat ja keskustelut kollegojen ja kuraattoreiden kanssa. Mesenaatin arvovalta-asema rinnastuu taiteen kentän portinvartijoiden asemaan. Vaikutusvaltaiset residenssikeskukset suodattavat erilaisten laatukriteereiden avulla taiteilijoita osaksi kansainvälistä taidemaailmaa. Esimerkiksi residenssit Rijksakademien ohjelmassa Amsterdamissa tai Künstlerhaus Bethanienissa Berliinissä avaa ovia taiteilijoille taidemuseoihin, biennaaleihin ja taidekeskusten näyttelyohjelmiin. Mesenaattityyppisten residenssien maine perustuu korkeisiin laadullisiin kriteereihin ja taitoon valita ohjelmaan uusia taiteilijoita. Taloudellisesti itsenäisinä ne pystyvät kutsumaan taiteilijoita residensseihin myös maista, joissa ei ole taiteen tukijärjestelmiä. Siten ne voivat vaikuttaa esimerkiksi eri maanosissa työskentelevien taiteilijoiden asemaan kansainvälisellä taiteen kentällä.

Retriitti on yksi mesenaattitoiminnan versio. Sanskriti Kendra –taidekeskus Delhissä edustaa intialaista mesenaattityyppisesti toimivaa residenssikeskusta, jonka toiminta-ajatuksena on tarjota taiteilijoille ja tutkijoille tilaisuuksia vetäytymiseen. ”Sanskriti Kendra residenssi-ohjelma on taiteilijoille ja tutkijoille tarkoitettu *retriitti*, jossa he voivat reflektoida, keskustella ja luoda”. ”The Sanskriti Residency Programme is a retreat offered to artists and scholars to reflect, interact and create”¹³. Sanskriti Kendra on Intian ensimmäinen säätiöpohjainen residenssiorganisaatio, joka alkoi toimia

¹³ www.sanskritifoundation.org/about_sanskriti

kansainvälisesti 1996. Sen missiona on mesenaatin tavoin tukea kulttuurien välistä vuorovaikutusta ja edistää Intian kulttuurin ja perinteen tuntemusta.

Pohjoismaista, valtion rahoittamaa mesenaatti tyyppistä nykytaiteen studio-ohjelmaa edustaa ruotsalainen International Studio Programme – IASPIS, joka perustettiin vuonna 1996 edistämään Ruotsin taiteen kansainvälistymistä. IASPISen toiminta perustuu vaihdon ajatukselle, jota toteutetaan ylläpitämällä kansainvälistä studio-ohjelmaa ja tukemalla ruotsalaisten taiteilijoiden ulkomaille suuntautuvaa toimintaa. IASPISessa työskentelee 20-30 ulkomailta kutsuttavaa kuvataiteilijaa vuosittain. Lisäksi IASPIS tukee ruotsalaisten taiteilijoiden residenssejä ulkomailta sopimusresidenssein ja jakaa apurahoja ruotsalaisten kuvataiteilijoiden ulkomailta tapahtuviin näyttelyihin. IASPIS on merkittäväällä tavalla vaikuttanut Ruotsin nykytaiteen asemaan ja näkyvyyteen kansainvälisesti. Sen toimintapolitiikkaa on ollut kansainvälisesti tunnettujen taiteilijoiden kutsuminen Tukholmaan.

Taiteilijasiirtokuntien ja epävirallisten taiteilijayhteisöjen perillisiä nykyisessä residenssitoiminnassa edustavat *taiteilijajohtoiset* residenssiohjelmat, jotka useimmiten saaneet alkunsa 1990-luvulla ja syntyneet paikallisista taiteen kentän tarpeista. Toiminnalle on ominaista kiinnittyminen nykytaiteen käytäntöihin, taidelähtöisyys ja paikallinen verkottuminen. Taidelähtöisyys tarkoittaa toiminnan taiteilijoiden ehdoilla tapahtuvaa toimintaa. Useimmat tämän tyyppiset residenssit sijaitsevat kaupungeissa.

Kulttuuriperinnöksi muutettuja *taiteilijakoteja*, jotka tarjoavat taiteilijoille residenssejä esiintyy kaikkialla Euroopassa, Yhdysvalloissa ja Australiassa. Taiteilijakoteihin syntynyt residenssitoiminta on osittain museaalista ja pyrkii usein vaalimaan alkupeiräisten omistajiensa edustamien taiteenlajien tukemista. Australiassa toimiva Bundanon Trust on Arthur ja Yvonne Boydin lahjoitus, joka sisältää taidekokoelman ja kiinteistöt. Lahjoituksen innoituksena oli Arthur Boydin käsitys maisemasta kollektiivisen inspiraation lähteenä: “you can't own a landscape¹⁴”. Maatila, kiinteistö ja kokoelmat säätöitiin 1996 ja nykyisin Bundanon on kulttuurikeskus ja taiteilijaresidenssikeskus, jossa käy lyhytaikaisia vierailijoita tutustumassa taidekokoelmiin

¹⁴ URL <http://www.bundanon.com.au/artists.htm>

sekä eri alojen taiteilijoita, jotka työskentelevät ja asuvat kiinteistön viidessä vierasstudiossa vaalien taiteilijakodin perinnettä ja arvoja.. Taiteilijakodeilla ei ole näkyvää roolia nykytaiteen kentällä. Niiden henkilökunta on usein eräänlaisia palkattuja tilanhoidtajia, jota pitävät huolta puutarhoista, rakennuksista ja työtiloista. Toimintaan sisältyy usein paikkakuntaan tai itse residenssikeskuksen kohdistuvan matkailun edistäminen.

*Taiteilijakolonni*en perinnettä edustava MacDowell Colony oli Yhdysvaltojen ensimmäinen suunnitelmallisesti perustettu taiteilijakoloni. Se perustettiin 1907 Romanian American Academyn innoittamana. Keskuksen perustivat säveltäjä Edward MacDowell ja hänen puolisonsa Maria MacDowell maatilalle New Hampshireen. Edward MacDowell oli perustanut myös Amerikan Akatemian Roomaan. Puolison kuoleman jälkeen 1908 Maria MacDowell rakennutti maatilanyhteyteen 32 taiteilijastudiota. Keskuksesta muodostui amerikkalaisille taiteilijoille materiaalista ja immateriaalista tukea jakava residenssikeskus, jossa on työskennellyt tähän mennessä tuhansia taiteilijoita eri taiteenaloilta. MacDowell Colonyn internetsivuilla mainitaan Pulitzer-palkittuja kirjailijoita ja lukuisia amerikkalaisia tunnettuja kuvataiteilijoita, joita keskus on tukenut. Keskuksessa työskentelee edelleen vuosittain 250 eri alojen taiteilijaa. Keskuksen tehtävä on edelleen sama kuin perustamisen aikana: ”Kolonnin tehtävänä on tänään, kuten ennenkin ruokkia taiteita tarjoamalla huippulahjakkaille, luoville yksilöille inspiroiva ympäristö, jossa voi toteuttaa mielikuvituksen tuotteita, jotka pysyvät.¹⁵”

Akatemian perintöä edustavia residenssikeskuksia on perustettu Eurooppaan 1980- ja 1990-luvuilla etupäässä Saksaan ja Hollantiin. Saksassa toimiva, Baden-Wurtemberg-liittovaltion perustama ja rahoittama Akademie Schloss Solitude sekä Hollannin valtion rahoittamat Jan van Eyck Akademie ja Rijksakademie edustavat kansainvälisesti tunnetuimpia akatemian toimintamallia soveltavia residenssikeskuksia. Niille ominaisia päämääriä ovat taiteilijoiden taiteellinen, teoreettinen ja tekninen kehitys, ”tiedontuotanto ja innovaatiot”. Akatemian mallin mukaisesti ne ovat itsenäisiä, yliopistojärjestelmän ulkopuolella toimivia taiteilijoiden ja taiteen ammattilaisten jatko-

¹⁵ ”The Colony's mission today, as it was then, is to nurture the arts by offering creative individuals of the highest talent an inspiring environment in which to produce enduring works of the imagination.”<http://www.macdowellcolony.org/>

opintokeskuksia. Ne tarjoavat yhtä aikaa residenssejä kymmenille taiteenharjoittajille joka puolelta maailmaa. Residenssien kestot ovat poikkeuksellisen pitkiä aina vuodesta kahteen.

Uusia päämääriä ja uutta toimintatapaa residenssitoiminnan piirissä edustaa esimerkiksi ranskalainen PAF Performing Art Center Saint-Ermessä. Residenssitoiminnan jo normeiksi tulleet käytännöt, esimerkiksi taiteilijavalinnat kääntyvät ylösalaisin ohjelman toimintaperiaatteissa. Huolella toteutettuja taiteilijavalintoja on pidetty yhtenä hyvän residenssitoiminnan laatuksista¹⁶. PAF -ohjelma sen sijaan on avoin kenelle tahansa kulttuurialan ammattilaiselle tai ammattiin aikovalle, jolla on tarvetta keskittyneeseen työskentelyjaksoon ja keskusteluun kollegoiden kanssa. ”Toiminnan ovat aloittaneet ja sitä taiteilijat, teoretikot ja ammatinharjoittajat itse. PAF on lähökohdiltaan käyttäjäkeskeinen ja käyttäjien ideoihin perustuva epävirallinen instituutio. OAF ei ole tuotantotalo tai näyttämö, eikä tutkimuskeskus, se on paikka jokaiselle, joka haluaa laajentaa oman työskentelynsä käytäntöjä¹⁷.” Keskus tulkitsee residenssitoiminnan mahdollisuutena epäinstitutionaaliseen vuorovaikutukseen. Residenssi on paikka epähierarkkiselle tiedon tuottamisen ja vaihdon prosessille, jossa ei ole tarvetta laatuksien pohjalta tehdyille taiteilijavalinnoille.

6.2 Taiteentuotanto residenssitoiminnassa: sisältöjä ja tavoitteita

6.2.1 Yksityisyys ja julkisuus?

Jean-Baptiste Joly (2008) on kuvannut taiteilijaresidenssitoimintaa toimintana, joka tapahtuu taiteilijoiden yksityisenä pidetyn luomisprosessin ja taideinstituutioiden julkisen roolin välisessä jännitteessä. Jolyn mukaan naiivi tulkinta julkisuudesta merkitsee sitä, että residenssit nähdään mahdollisuutena esitellä taiteilijoiden luomisprosessia, näyttää taiteilijoita tekemässä työtään studioissaan ja tyydyttää yleisön taiteilijoi-

¹⁶ Esimerkiksi Jean-Baptiste Joly on esittänyt luennoillaan taiteilijoiden valintakriteerejä ja valintaprosessia yhtenä residenssikeskusten toiminnan laadun kriteerinä. Katso <http://www.resartis.org/index.php?id=96&L=2>

¹⁷ Initiated and run by artists, theoreticians and practitioners themselves, PAF is a user-created, user-innovative informal institution. Neither a production-house and venue, nor a research-center, it is a platform for everyone who wants to expand possibilities and interests in his/her own working practice

den työhön kohdistuvaa uteliaisuutta. Toinen äärimmäinen julkisuuden muoto on tuoda taiteilijan studio taidemuseoon. Itävaltalainen Kunsthaus Bregenz manifestoi uuden taidekeskuksen profiilia ”Inside the Work” tabloid-julkaisussaan (2005) seuraavasti: ”Kunsthaus Bregenz on paikka, joka on avoin taideteoksille ja yleisölle samanarvoisesti. Se on julkistamisen paikka, jonka keskiössä on tässä ja nyt tapahtuvat uudet teokset --- Taiteilijoille, Kunsthaus on väliaikainen studio, tutkimuksen ja tuotannon paikka --- Katsojille KUB on intellektuaalisen ja aistikokemusten paikka”. ”The Kunsthaus Bregenz is an open platform for the artwork and the audience alike. It is a place for declaration, where the focus is on the real here and now of newly produced series of works and artists --- To the artists The Kunsthaus is a temporary studio, a research and production site for developing new series of works ---- To viewers, the KUB is a place of intellectual and sensory experience and discourse.” (KUB IN NYC 2005, Inside the work)

Taiteen luomisesta tuli osittain julkinen prosessi 1960- ja 1970-luvuilla. Nykytaiteen käytännöissä ryhdyttiin korostamaan taideteoksen ja sen tekopaikan välistä yhteyttä. Paikan teoretisointi johti luomisprosessin läpinäkyvyyttä. Studio yksityisenä linnakkeena kyseenalaistettiin. Luomisprosessista tuli osittain julkinen ja taiteilijan studiosa paikka, jonka rooli taiteen tuotannossa tuli näkyväksi. (Buren 2004.¹⁸) Miwon Kwonin mukaan matkustamiseen perustuvassa taiteen tuotannossa teosten sijaan tärkeäksi muodostuu taiteilijan läsnäolo. Tätä taiteilijan välttämätöntä läsnäoloa Kwon kutsuu performatiiviseksi kulutushyödykkeeksi, jota kierrätetään eri paikoissa ja maissa (2004, 46-47).

Residenssikeskusten julkinen rooli paikallisesti voi olla välillistä tai suoraa. Etäämpänä julkisuudesta toimivat ohjelmat tarjoavat taiteilijoille tilaisuuksia luovaan työhön, mutta eivät tähtää teosten tuotantoon tai julkiseen esittämiseen. Julkisuudessa vaikuttavia muotoja ovat residenssiorganisaatioiden oma paikallinen toiminta, paikallisten kumppanuuksien kautta toteutetut esitykset, näyttelyt ja tapahtumat sekä taiteilijoiden työskentelyjaksoihin liittyvä teostuotanto ja niiden esittäminen. Tyypil-

¹⁸ Daniel Burenin artikkeli on julkaistu englanniksi alun perin 1979. Artikkeli, johon tässä viitataan on kokoomateoksesta Doherty (toim.) From Studio to Situation

lisiä yleisölle avoimia tilaisuuksia ovat residenssikeskusten avointen ovien studiota-
pahtumien lisäksi näyttelytoiminta, luennot ja julkaisutoiminta.

6.2.2 Ateljee/Työhuone/Studio/Tilanne

Taiteilijaresidenssien ohjelmallisessa keskiössä on se, millaisia ja kuinka monta stu-
diota residenssikeskuksella on tarjota. Taiteilijoiden työhuonekäytännöissä on kui-
tenkin tapahtunut muutoksia. Näitä muutoksi voi kuvailla ateljee-, työhuone-, studio-
ja tilanne käsitteiden kautta.

Termillä ”ateljee” (ransk. atelier) tarkoitetaan yleisesti kuvataiteilijan työtilaa. Atel-
jee voi olla myös asunnon ja työtilan käsittävä huoneisto tai rakennus. Ateljee tar-
koitti alun perin puusepän työhuonetta ja 1200-luvulla taidekäsityöläisen työhuonetta
erotukseksi luostarin työhuoneesta. Ateljeeyhteisö on kuvataiteilijoiden muodostama
erillinen yhteisö, joka koostuu useasta ateljeeyksiköstä. Yhteisateljee on suurikokoi-
nen työtila, jossa useampi taiteilija työskentelee samassa tilassa. (Ilonen & Yläouti-
nen 1984, 8.)

Daniel Burenin vuonna 1979 julkaistu artikkeli *The Function of the Studio*, on suu-
resti vaikuttanut nykytaiteen käytäntöihin ja teoretisointiin studion, taideteoksen ja
esittämisen välisistä suhteista. ”Studio” on yleisnimike, jota Buren käyttää arkkiteh-
tuuriltaan kahdentyyppisistä työtiloista: eurooppalaisista 1800-luvulta peräisin ole-
vista korkeista, luonnonvalolla valaistuista maalareiden tai kuvanveistäjien ateljeista
ja laajoista amerikkalaistyyllisistä, usein ullakolle sijoitetuista työtiloista, joiden kei-
novalo suunnitellaan samankaltaiseksi museoiden valaistuksen kanssa. Tämä ame-
rikkalainen studiotyyppi on vaikuttanut myös nykyisiin taiteilijoiden studioihin, jotka
voivat sijaita kaupungeissa, varastoissa, tehdasrakennuksissa tai maatilojen pihara-
kennuksissa. Burenin perusajatus on, että taideteoksen olennainen osa on sen synty-
paikka, joka on myös teoksen alkuperäinen esityspaikka.

”On kehyksiä, kuoria ja rajoja jotka koteloivat ja ’tekevät’ taideteoksen, kuten katos
(kaihdin), jalusta, kehykset, linna, kirkko, galleria, museo, valta, taidehistoria, mark-
kinatalous ja niin edelleen, mutta niitä ei huomata eikä ainakaan kyseenalaisteta.
Näiden osatekijöiden joukossa on yksi, jota ei ikinä mainita tai edes kysellään, vaika-
ka se on kaikein ensimmäinen osatekijä, joka on taiteilijan studio.”

(“There are frames, envelopes and limits that enclose and ‘make’ the work of art, such as awning, the pedestal, the frame, the castle, the church, the gallery, the museum, power, art history, the market economy and so on, but they are not perceived and certainly never questioned. Among these factors which determine and condition art, there’s one that is never mentioned and even less questioned, although it comes first, it is the artist’s studio.”) (Buren 2004, 16)

Burenin mukaan taiteilijan studio ja taideteoksen esittämisen paikka, yleensä museo tai galleria, muodostavat keskinäisen järjestelmän, toisistaan riippuvan tuotantoketjun. Ateljee on tarkoitettu tietynlaisen taiteen tuotantopaikaksi museoon tai galleriaan kuljetettavaksi ja esille pantavaksi. Burenin mukaan taiteilijan studio edustaa yksityisyydessään norsunluutornia, josta tehtävät teokset on tehty poiskuljetettaviksi taiteen linnakkeisiin, taidemuseoihin. Studio on taiteen tuotannon ensimmäinen kehikko ja rajoite, jonka varassa kaikki muut tuotantoketjun osat ovat. (Buren 2004, 16).

Buren ryhtyi 1970-luvulla kehittämään omien taideteostensa tuotannossa *in situ* työmetodeja eli työskentelyä studion ulkopuolella, teosten tuottamista suoraan kaupunkitiloihin. Burenin mukaan studiolla on erilaisia tarkoituksia ja tehtäviä. Studio on yksityistilana taiteilijan valta-alue, kokeilujen paikka, jossa taiteilija tekee teoksiaan koskevat päätökset. Studio on myös ’putiikki’, johon kuraattorit, galleristit ja näyttelyiden järjestäjät ja kriitikot voivat tulla poimimaan haluamiaan teoksia näyttelyihin tai kokoelmiin.

Burenin lisäksi on muita taiteilijoita, jotka ovat ratkaisevalla tavalla vaikuttaneet taiteilijoiden työhuonekäytäntöihin ja käsitykseen studion yksityisyydestä. Dadan taiteilijoiden piirissä Kurt Schwitters rakensi veistoksellisia tilateoksia studioonsa siten, että veistos ja studio muodostivat kokonaisuuden. Venäjän avantgardetaiteilijat puolestaan pyrkivät muuttamaan studion merkityksiä norsunluutornista tehtaaksi tai laboratorioiksi (Tatlin, Popova, Malevits). Andy Warholin Tehdas perustui ajatukseen studiosta taidetehtaana, jossa järjestettiin konsertteja, näyttelyitä ja juhlia. Suomessa Record Singers –ryhmän taiteilijat Outi Heiskanen ja Mirja Airas järjestivät 1970-luvulla ateljeissaan esityksiä ja tapahtumia. 1980-luvulla taiteilijaryhmät kuten Homo\$ ja Jack Helen Brut järjestivät päiväkausia kestäviä esityksiä gallerioissa, joissa esitys toteutettiin muuttavana prosessina suhteessa tilaan. Galleria oli teoksen teko- paikka ja esittämisen paikka samanaikaisesti. 1990-luvulla studio taideteoksen luomisen paikkana saatettiin hylätä kokonaan. Lea ja Pekka Kantosen taiteellisessa työ-

kentelyssä telttä oli matkojen aikana asuinpaikka ja studio, jossa taiteilijat loivat kommunikaatioon perustuvien teostensa perusteet eri kulttuureissa Meksikossa, Virossa ja Lapissa. Lopuksi telttä oli vielä installaatio, näyttelytila ja ääniteos, jonka sisällä näyttelyvieraat saattoivat kuunnella matkan aikana käytyjä keskusteluja ja äänimaisemia. 2000-luvulla Anteeksi -ryhmän taiteilijat tekevät, markkinoivat ja esittävät teoksiaan yhteisessä studiossa. Nykyisin taiteilijan studio saattaa olla kannettava tietokone, joka liikkuu kätevästi mukana paikasta toiseen. Virtuaalisessa studiossa katsojat voivat vierailta katsomassa teosten muotoutumista internetissä.

Italialaisen, HIAP –residenssiohjelmassa työskennelleen kuvataiteilijan Mario Rizzin mukaan nykytaiteilijan luova työ tapahtuu studion ulkopuolella: ”Taiteilijat liikkuvat paikasta toiseen, menen sinne missä kuvia tehdään, missä taidekenttä kohtaa toisiaan ja viettävät enemmän aikaa liikkeillä ja juhlissa kuin työhuoneissaan.” ”Artists move around, going where images are made, where the art scene is meeting, spending more nights at business dinners and parties than in their studios. There isn’t even a single studio, a place filled with clay or tubes of color as a century ago.” (Rizzi, Mario 2005, vastaanotettu sähköpostitiedote toukokuussa 2005). Teosten raakamateriaalin keruu, visuaaliset ideat ja aiheet kerätään paikoissa, joissa liikutaan ja nähdään ihmisiä ja asioita. Teosten tuotanto edellyttää yhteyksiä studion ulkopuolelta, tuotanto tapahtuu paikan tarjoamien henkilöverkostojen avulla. Taiteilija työskentelee pikemminkin tilanteessa kuin studiossa. Tilanne on moniulotteinen paikan ja kontekstien luomien merkitysten kenttä, joka toimii kimmokkeena residenssitaiteilijalle (Doherty 2004,10).

Monien residenssiohjelmien nimitykset pohjautuvat taiteilijoiden työtiloihin liittyvään sanastoon: ”International Studio Programme”, ”International studios” tai Suomessa paljon käytetty ”vieras-ateljee”. Taidekäytäntöjen kannalta residenssitoiminnassa studio edustaa kiintopistettä ja paikkaa, jolla on useita funktioita. Perinteinen ateljee voidaan ajatella tilana, jossa taideteoksen luominen tapahtuu. Paikka, maise- ma, valo ja ympäristö ja vaikutteet läpäisevät ateljeen seinät. Studio paikka on luovalle työlle, mutta myös suunnitelmien ja ideoiden kehittelylle. Studio on osa studioiden yhteisöä. Taiteilijaresidenssissä studio on paitsi yksityinen myös julkinen tila. Ihmiset tulevat katsomaan studionäyttelyitä, kuuntelemaan taiteilijaesittelyitä, luentoja tai tapaamaan ja tutustumaan taiteen kentän kollegoihin ja muhin ammattilaisiin.

Taiteilijaresidenssitoiminnassa, jonka lähtökohtana on tarjota kuvataiteilijoille mahdollisuudet luovaan työskentelyyn, käsitykset taiteilijan työhuoneesta ja siihen liittyvistä käytännöistä on olennainen.

6.2.3 Taiteilijaresidenssien kategoriat taideteosten tuotannossa

Taiteentuotanto voidaan nähdä teoreettis-käytännöllisenä prosessina, jonka aikana eri taidemaailmojen mukaisesti ideoita kehitellään, kokeillaan, tehdään alustavaa tutkimusta, kerätään ja työstetään ja jalostetaan materiaalia. Ajan kuluessa raakamateriaali konkretisoituu projekteiksi ja teoksiksi, jotka esitetään yleisölle. Riitta Heinämaa on *De fyra modulernas modell* -selvitystyössä jäsentänyt residenssiohjelmien kolme perusmallia: 1) perinteinen vierasateljeemalli 2) prosessiin ja 3) tuotantoon suuntautuvat residenssimallit. Kullakin niillä on omat tehtävänsä suhteessa taiteilijaan, taideteokseen, ympäröivään paikalliseen taidekenttään ja julkiseen toimintaan. Tarkastelen taiteentuotannon näkökulmasta residenssitoimintaa tämän kolmijaon perusteella: onko residenssikeskusten toiminnan tavoitteena työhuoneen tarjoaminen, taiteelliseen prosessiin keskittyminen vai tähtäävätkö ne taideteoksen tuotantoon. Lisäksi arvioin sitä, miten nämä painotukset suhteutuvat taidemaailman muihin toimijoihin, teosten levitykseen ja vastaanottoon.

KUVIO 4 Residenssiohjelmien kolme peruskategoriaa ja niiden tehtävät taiteentuo-
tannon näkökulmasta

Residenssien tyypit ja teh- tävät	Työhuone- ohjelmat	Prosessiin suuntautuvat	Tuotantoon suuntautuvat
Taiteilija	Omaa aikaa ja tilaa keskittyä luovaan työhön ja taiteelliseen kehitykseen.	Omaa aikaa, tilaa ja ammatillis- ta/materiaalista tukea keskittyä luovaan työhön ja taiteelliseen kehitykseen.	Omaa aikaa, tilaa ammatillista ja materiaalista tukea keskittyä luovaan työhön ja taiteelliseen kehitykseen ja tuotantoon
Teos	ei määrittelyä	Lopputulokseltaan avointa työskentelyä	Projektit ja niiden tuotanto
Yhteydet	Taiteilijat järjestävät itse kontaktinsa Toiminta on paikallista	Yhteydet taidekenttään. Paikallinen ja kansainvälinen kohtaavat= uusia verkostoja	Yhteydet taidekenttään paikallinen ja kansainvälinen kohtaavat = uusia verkostoja
Toiminnan julkisuus	Yksityinen	Yksityinen ja julkinen	Julkinen

Kuvio 4 esittää näiden kolmen residenssien perusmallin pohjalta kehitellyn taulukon, jossa residenssitoiminnan tyyppiä ja tehtäviä eritellään taiteentuo-
tannon näkökul-
masta. *Työhuoneohjelma* viittaa tässä yhteydessä yleisesti taiteilijan työhuoneeseen, riippumatta taiteenala-
sta. Kuvataiteen alueella vierasateljeiden tarkoitus on tarjota taiteilijoille työhuone ja omaa aikaa taiteen tekemiseen. Residenssijakson tavoitetta suhteessa lopputulokseen, projektiin tai teokseen ei määritellä. Taiteilijat työskentelevät tietyn jakson omassa yhteisössään. Mahdolliset kontaktit syntyvät taiteilijan omasta aloitteesta. Toiminta on luonteeltaan yksityistä. Residenssin toimintaan eivät kuulu yleisölle suunnatut tilaisuudet. Keskeinen sisältö ja tehtävä ovat työtilojen ja majoituksen tarjoaminen. Toiminta on ennen kaikkea paikallista. Työhuoneohjelmat edellyttävät ainoastaan tilojen koordinoitua ja kiinteistöjen hoitoa varten henkilö-
kuntaa. Useimmat työhuone-ohjelmat eivät toimi paikallisissa tai kansainvälisissä ver-

kostoissa. Skandinaviassa perinteiset vierasateljeeohjelmat ovat esimerkki työhuoneohjelmista.

Prosessia korostavien residenssiohjelmien tarkoitus on tarjota taiteilijoille omaa aikaa keskittymiseen, taiteelliseen tutkimukseen ja kontaktien solmimiseen. Residenssijakso tähtää lopputulokseltaan avoimeen työskentelyyn. Residenssi voi olla yksitistä, omaa taiteellista ilmaisua reflektoivaa työskentelyä tai projektia edeltävää tutkimusta ja paikkaan sidottua työskentelyä. Residenssiohjelmien henkilökunta koostuu taiteen ammattilaisista. Taiteilijoille tarjotaan kontakteja ja yhteyksiä paikalliseen taidekenttään. Toiminta on osittain julkista ja siihen voi sisältyä taiteilijaesittelyitä, open studio -tilaisuuksia, keskeneräisten projektien esittelyä ja esitystoimintaa, konserteja ja luentoja. Toiminta vaikuttaa ennen kaikkea paikallista taidekenttää stimuloivalla tavalla. Prosessi, innovaatiot, verkottuminen, tutkimus ja ajan tarjoaminen kokeiluihin ovat 2000-luvun nykytaiteen residenssien sanastoa. Taiteilijan työskentely voi tapahtua studiossa tai studion ulkopuolella.

Tuotantoresidenssit toimivat yksittäisten taiteilijoiden esittämien projektisuunnitelmien tuottajina joko yksin tai yhteistyössä muiden taideorganisaatioiden kanssa. Ne tarjoavat taiteilijalle aikaa, paikan ja henkilökunnan tuen ja stipendin teoksen tuottamiseksi. Tuotantoresidenssi voi tarkoittaa koko projektin tuotantoa idean kehittelystä ja materiaalien keräämisestä lopullisen teoksen tuotantoon asti tai residenssin ajoittamista projektin loppuvaiheeseen, jolloin teos odottaa enää lopullista toteutumistaan. Tuotantoresidenssien henkilökunta koostuu taiteen ammattilaisista ja asiantuntijoista, jotka tarjoavat tuotannoille teoreettisen, teknisen ja taloudellisen osaamisensa. Tuotantoresidenssi voi osallistua myös teoksen levitykseen, joko yksin tai yhteistyössä gallerioiden ja taidekeskusten kanssa. Tuotantoresidenssit vaikuttavat ja toimivat sekä paikallisesti että kansainvälisesti.

Varhaisen modernin ja modernistisen taiteilijaresidenssitoiminnan puitteissa – *vierasateljeet, taiteilijakodit ja taiteilijayhteisöt* tarjosivat taiteilijalle aikaa ilman odotuksia residenssin lopputuloksesta. Residenssit olivat luomisen kannalta ideaalissa taiteilijayhteisössä, kaukana kaupungista. Luomisen prosessi ja ateljee taiteilijan työhuoneena olivat yksityisiä. Maaseutu nähtiin ideaalina luomisen ympäristönä, taiteilijayhteisöt ja siirtokunnat synnyttivät ulkoilmamaalauksen suuntauksia. Residenssi-

jakso edusti oikeutta vetäytymiseen ja yksityiseen rauhaan. Residenssitoiminnalla ei ollut yhteyksiä taideinstituutiojärjestelmään eikä toiminta ollut julkista. Yhteyksiä paikkakunnan elämään ei järjestetty, ainakaan ohjelmallisesti.

Taiteilijaresidenssitoiminnan piirissä käsitys luomisen prosessista jaettuna ja taiteilijan läsnäolosta on 1990-luvulta lähtien ollut keskeinen. Monet residenssit esittävät toiminta-ajatuksensa tavalla, joka viittaa luovan prosessin jonkinlaiseen jakamiseen. Joko muiden taiteilijoiden tai residenssipaiikkakunnan asukkaiden kanssa jaettavissa olevana prosessina: ”ARCUS -ohjelman tärkein toimintamuoto on kutsua nuoria taiteilijoita Japanissa ja kansainvälisesti työskentelemään Ibarakiin. Ohjelma tarjoaa paikallisille asukkaille mahdollisuuden kokea taiteen prosesseja ja ajatuksia sekä vuorovaikutuksesta taiteilijoiden kanssa¹⁹.”

’Projekti’ (lat. *proiectum*) tarkoittaa ehdotusta ja suunnitelmaa (Uusi sivistyssanakirja 1980, 500); suunnitelmallista hanketta jonkun asian tutkimiseksi tai toteuttamiseksi, ennusteen tekemistä tai kuvan heijastamista pintaan (Collins Gem English dictionary, reprinted 1994, 428). Projekti on lähellä sanaa projektio (lat. *proiectio*) joka tarkoittaa kuvion ja kuvan ’eteenpäin heittämistä’, projisointia. (Uusi sivistyssanakirja 1980, 500). Taiteen tuotannon piirissä projekti –sana kuvaa yleensä määrätyn ajan kestäviä tuotannollisia hankkeita ja niihin liittyviä taloudellisia-tekniisiä hallinnon ja markkinoinnin suorituksia. Hieman insinöörimäisesti voidaan puhua projektinhallinnasta.

Etymologisesti projekti -sana kuvaa hyvin taiteellista prosessia: ensin idea visioidaan (kuvan heijastaminen, eteenpäin viskaaminen), sitten sitä aletaan työstää ja viimein projekti tuotetaan johonkin muotoon, teokseksi. Taiteilijoiden kohdalla projekteista puhutaankin usein tekeillä olevina ideoina ja työvaiheina, joiden on tarkoitus päätyä johonkin muotoon - näyttelyksi, teokseksi, kirjaksi jne. Myös kuraattorit ja tuottajat, kriitikot ja tutkijat puhuvat projekteista – joilla ei tarkoiteta yksin taloudellisteknistä

¹⁹ ”The core activity in ARCUS is the artist-in-residence program, inviting national and international young artists to stay in Ibaraki Prefecture and engage in creative work. The programs provide local people with opportunities to experience the process and ideas of art, and enjoy cultural exchange with the artists.” <http://www.arcus-project.com>)

hankkeen hallintaa vaan luovaa prosessia ja yhteistyötä taiteilijoiden kanssa, joka voi liittyä teoksen luomiseen, ideaan, lähtökohtiin, kokonaissuunnitelman tuottamiseen tai esityspaikan luomiseen teoksen osana. Taiteilija voi myös toimia tavalla, joka muistuttaa enemmän luovan prosessin ohjausta kuin teoksen tekijän roolia. Esimerkiksi Lea ja Pekka Kantosen taiteessa vastaanottajat käsitetään kommunikaatioon perustuvien taideteosten aktiivisina luojina. Projekti ei välttämättä ole tuotannollinen, lineaarinen, tiettyyn lopputulokseen tähtäävä suoritusten sarja. Projekti voi olla luomisen, tuottamisen ja vastaanoton vaiheita sisältävä prosessi, jonka lopputulos saattaa pysyä avoimena loppuun asti. Se mitä tuotantoprosessin aikana tapahtuu voi olla yhtä tärkeitä kuin lopputulos, produktio.

6.4 Paikka ja sen eri roolit residenssitoiminnassa

6.4.1 Urbaanit ja maaseuturesidenssit

Aineiston residenssikeskuksista 70 sijaitsee kaupungissa ja 87 maaseudulla tai kylissä. Jean-Baptiste Joly (2008) on nimennyt residenssitoiminnan yhdeksi laadun kriteeriksi paikan, sen identiteetin ja fiktion joka paikkaan liittyy. Jako maaseutu- ja kaupunkiresidensseihin on ensimmäinen ja yksinkertainen jako kuvata taiteilijaresidenssien eri tyyppistä. Residenssien tavoitteet ja tehtävät ovat riippuvaisia ympäristöstä, missä ne toimivat. Pelkistetysti voi luonnehtia, että kaupungissa toimivat residenssit tarjoavat kontakteja taide-elämään ja maaseudulla toimivat tilaisuuksia vetäytymiseen ja keskittymiseen. Kuviossa 5 esitetään residenssitoiminta suhteessa paikkaan, maaseutuun ja kaupunkiin. Tarkoitus on kuvata residenssipaikan ja sen sijainnin sekä taiteilijan välistä suhdetta. Kansainvälisyyden rooli residenssitoiminnassa voi vaihdella sijainnin mukaan.

KUVIO 5 Taiteilijaresidenssit maaseudulla ja kaupungeissa

Residenssi ja paikka	<i>Paikan merkitys taiteilijalle</i>	<i>Taiteilijan merkitys paikalle</i>	<i>Kansainvälisyyden merkitys</i>
<i>Kaupunki</i>	<ul style="list-style-type: none"> - urbaani ympäristö - taide-elämä - työmahdollisuudet - taideteosten levitys - yhteydet muihin taiteilijoihin Residenssi on LOCUS = paikka tai alue, jossa tapahtuu jotakin	<ul style="list-style-type: none"> - yhteydet paikallisten taiteilijoiden ja vierastaiteilijoiden välillä - paikallisen taide-elämän kansainvälistäminen - kansainvälisen nykytaiteen tuominen 	<ul style="list-style-type: none"> - taiteilijoiden kansainvälinen kohtauspaikka - residenssikeskuksen /kaupungin tunnettavuus - taiteen vienti
<i>Maaseutu</i>	<ul style="list-style-type: none"> - työrauha ja irtautuminen - paikallisuus erityispiirteineen - luonto ja yhteisö 	<ul style="list-style-type: none"> - taiteilija tuo eloa syrjäseudulle - sosiaaliset tehtävät: virikkeet, vaihtelu, taidekasvatus 	<ul style="list-style-type: none"> - tunnettuus kansallisessa alueiden välisessä kilpailussa - mahdollisuus rahoitukseen ja elinkeinotoiminnan viriämiseen

Historiallisesti taiteilijayhteisöjä ja taidemesenaattien taiteilijataloja on perustettu paikan tarjoaminen erityispiirteiden vuoksi. Taiteilijayhteisöjä syntyi paikkoihin, joita pidettiin ideaaleina taiteen luomiselle. Varhaisen modernismin teollistumisen ajalla ideaalipaikka luovuudelle oli maaseutu. Residenssit maaseudulla ovat edustaneet vetäytymistä, siirtymistä puhtauden ja luonnollisuuden tilaan luovassa yhteisössä. Retriitti maaseudulla on edelleen toimiva taiteilijaresidenssin toimintamalli. Kaupunki ideaalina taiteilijayhteisöjen paikkana nousi esille modernismin yhteydessä. Taiteilijaresidensseistä tuli 1960- ja 1970-luvuilla (kuten esimerkiksi PS1 New Yorkissa ja Künstlerhaus Bethanien Berliinissä) osittain julkisia paikkoja tapahtumiseen.

2000-luvulla useimmat residenssit sijaitsevat suurkaupungeissa ja pikkukaupungeissa, mutta niitä on myös kylissä, erämaissa, tuntureilla, vuoristoissa ja saaristoissa. Kaupungeissa residenssit tarjoavat vierastaiteilijoille yhteyksiä taide-elämään ja muihin taiteilijoihin. Taiteilijan näkökulmasta kaupungissa toimiva residenssi merkitsee toimivan taiteen infrastruktuurin olemassaoloa ja yhteyksiä siihen. Residenssikeskus voi kaupungissa olla tärkeä kohtaamisen paikka, joka vetää luokseen sekä

paikallisia että residenssitaiteilijoita. Juuri yhteydet ovat taiteilijoiden eniten arvostamia residenssikeskusten sisältöjä oman ajan ohella (Suomi 2004). Taiteilija-residenssejä on perustettu 1990-luvulta lähtien myös kaupunkipoliittisista tai aluepoliittisista syistä. Imagosyistä kaupungeille voi olla tärkeätä esiintyä taiteilijoita suosivana paikkana. Taiteilijoiden ajatellaan elävöittävän tyhjäksi käyneitä teollisuustiloja, tuovan luovuutta ja innovatiivisuutta, elämää, kauppaa ja viihdettä. Residenssikeskuksen rooli kaupungissa liittyy myös paikallisen taide-elämän kansainvälistämiseen. Kaupungeissa toimivat residenssikeskukset ovat usein kansainvälisiä kohtaamispaikkoja, joissa paikalliset ja ulkomaiset taiteilijat ja taiteen ammattilaiset kohtaavat.

Periferiat toimivat uudella tavalla kuvataiteilijoiden taiteellista työskentelyä stimuloivana ympäristönä ja ne voivat olla haluttuja taiteilijoiden keskuudessa riippuen ohjelman laadullisesta tasosta, henkilökunnasta ja resursseista. Residenssit ovat mahdollistaneet taiteilijoiden oleskelun paikoissa, joihin aikaisemmin ei ollut mahdollista matkustaa kuin matkailijana. Grönlanti, Barentsinmeri, Katalonian vuoristo tai Itämeren saaristo, tai kylä Japanin vuoristomaisemassa ovat tulleet maantieteellisesti taiteellisen työskentelyn ulottuville. Suuret maaseudulla toimivat taiteilija-residenssikeskukset ovat usein taiteilijoiden rakentamia taloja, joita vaalitaan kulttuuriperintönä. Toimintaan voi liittyä usein kulttuuriturismia. Esimerkiksi käy Australiassa toimiva Bundanon Trust: ”Arthur ja Yvonne Boydin lahjoitus on antanut Australialle ainutlaatuisen kulttuuriympäristön---säännöllinen vierailuohjelma, joka sisältää myös avointen ovien päivät ja ryhmävierailut, konsertit ja erikoistapahtumat, saattavat Bundanonin tuhansien ihmisten ulottuville vuosittain joka päivä.” Bundanonin viisi vierasateljeeta on tarkoitettu kansainvälisten taiteilijoiden käyttöön, työskentelyyn ”pastoraalisessa ympäristössä”²⁰.

Taiteilijayhteisöjen perustamien taiteilijakyläperinteitä edustavat esimerkiksi tiettyyn taiteen tekemisen tekniikkaan keskittyvät, maaseudulla sijaitsevat taiteilija-residenssiohjelmat. Käsiyöläisyyttä ja tekniikkaa painottavat residenssiohjelmat voivat tarjota esimerkiksi kuvanveistäjille työtiloja ja välineitä suurikokoisten teosten

²⁰ ”Arthur and Yvonne Boyd's gift of the Bundanon properties and collections has given Australia a unique cultural and environmental asset. ... A general visits program, including open days, group visits, concerts and special events, allows thousands of people each year to experience Bundanon through day visits” [http://www.resartis.org/index.php?id=20&tx_newloginbox_pi3\[showUid\]=119](http://www.resartis.org/index.php?id=20&tx_newloginbox_pi3[showUid]=119)

valmistamiseen, kuten Nord Est Nord -residenssikeskus Quebecissa Kanadassa. Näin on voinut jonkun taiteenlajin tekniikan ympärille kehittyä taitoa ja välineitä, jotka keräävät taiteilijoita eri puolilta maailmaa teknisiin jatko-opintoihin, kuten Japanissa, Kyoto Art Centerissä, jossa voi opiskella perinteisiä tekstiili-, puu- tai keramiikkataiteen tekniikkoja.

6.4.2 Paikka ja paikattomuus

Miwon Kwon (2004) on todennut taideinstituutioiden olevan yhä kiinnostuneempia paikkasidonnaisuudesta ("site-oriented practices") taideteosten luomisen lähtökohtana. Paikka teoksen diskurssiivisena lähtökohtana edellyttää kosmopoliittisessa taidemaailmassa taiteilijoilta jatkuvaa matkustamista kaupungista toiseen "...the site as a discursive narrative is demanding an intensive physical mobilisation of the artist to create works in various cities throughout the cosmopolitan art world." (Kwon 2004, 46). Kansainvälisten taiteilijaresidenssiohjelmien toiminta tukee taiteilijoiden matkustamiseen perustuvaa taiteellista työskentelyä, joka edellyttää samalla valmiutta paikattomuuteen. Charlotte Bydlerin mukaan kansainväliset taiteilijaresidenssit aktivoitiin 1990-luvulla tarjoamaan perusinfrastruktuuri eri maista tuleville taiteilijoille, jotka pystyivät heti aloittamaan taiteellisen työnsä laskeuduttuaan uuden, paikallisen taidemaailman ytimeen. Residenssit myös verkottavat taiteilijat tarjoamalla yhteydet paikalliseen taidekenttään, taiteilijoihin, kuraattoreihin ja galleristeihin. Bydlerin näkemyksen mukaan residenssien rooli kansainvälisessä matkustamiseen perustuvassa taiteen tuotannossa olisi toimia taidemaailman majoitustiloina, agenteina ja verkottajina.

Paikka on fyysinen mutta myös diskursiivinen taiteellisen tuotannon lähtökohta. Taiteilijoiden kansainvälinen liikkuvuus, suhteessa paikallaan oloon on edustanut erilaisia merkityksiä emansipaatiosta pako. Sergei Eisenstein käytti 1900-luvun alun avantgardistina aavikkoa ja beduiinin hahmoa metaforana uuden vallankumouksellisen sosialistisen elokuvakerronnan keksimiselle. *Nomadin* hahmoa on käytetty kirjallisissa ja filosofisissa teksteissä metaforana mentaalille matkalle läpi autiomaan, jossa nomadi kykenee tunnistamaan polun näennäisesti epäloogisessa tilassa kompastumatta kansallisvaltion ja /tai porvarilliseen järjestelmään (Kaplan 1996, 66). Gilles Deleuzen teoreettis-poliittinen käsite *nomadologia* otettiin 1990-luvulla käyt-

töön kuvaamaan taiteilijoiden liikkuvuuden perustuvaa työskentelyä (Bydler 2004, 52). Deleuzen käsitteellä tarkoitettiin alun perin teolliseen yhteiskuntaan perustuvaa kapitalismin kritiikkiä, jossa paikattomuus ja nomadismi ovat edustaneet taiteellisen kritiikin strategioita staattisuutta edustavia valtarakenteita kohtaan (Diken 2001). Nomadin hahmosta tuli 1990-luvulla kansallisvaltioiden maailmaan perustuvan kosmopoliittisen taiteilijakuvan tilalle ja rinnalle paikasta toiseen kiirehtivän myöhäisen modernin, ylikansallisen taidemaailman romanttinen taiteilijakuva. Tämä taiteilijakuva vaikutti myös taiteilijaresidenssitoiminnan uudelleen muotoutumisessa 1990-luvulla. Postmoderni, jatkuvassa liikkeessä oleva nomaditaiteilija kuvasi osuvasti joidenkin taiteilijaresidenssien kohdalla niiden ajateltua taiteellisen tuotannon strategiaa vastakohtana museoiden institutionaaliselle, paikallaan olevalle, taiteen esineluonteelle perustuvalla taiteen tuotannolle. Residenssitoimintaa käsittelevässä seminaarissa Helsingissä 1995 Künstlerhaus Bethanienin johtaja, Res Artis verkoston puheenjohtaja ja perustajajäsen Michael Haerdter kuvasi nykytaiteilijoita: “postmodernit taiteilijat ovat jättäneet yksinäiset studiosensa ja palanneet maailman toreille--- sen sijaan, että loisivat ikuisia arvoja museoihin johtavilla teillä, postmoderni taiteen tekeminen on elämästä syntyvien ideoiden ja tunteiden kommunikoinnin taidetta— postmodernien taiteilijoiden studio on maailma.”--post-modern artists have left their lonely studios and returned to the market places of the world--Instead of creating eternal values on their way to the museum, post-modern art-making is an art of communicating ideas and emotions life....The studio of the post-modern artist is the world.”²¹ New Yorkissa toimiva P.S.1 Contemporary Art Center International Studio Programme, joka oli perustettu jo 1971, kuvasi globaalia politiikkaansa 1995 viitaten jälkikolonialistisiin teorioihin ja Deleuze’n nomadologiaan.

Taide-elämän käytyä yhä kansainvälisemmäksi 2000-luvulla matkustamisesta on tullut normi ja kansainvälisyydestä taiteen rahoittajien ja poliittisten päättäjien hokema. Taiteen alan työntekijöiden ja taiteilijoiden uramenestys edellyttää valmiutta matkustamiseen. Nomadismista on tullut myös uuden globaalin pääoman edellyttämä käy-

²¹ Luento on löydettävissä kokonaisuudessaan osoitteessa URL:
<http://www.resartis.org/index.php?id=98&L=2>

täntö. Zygmunt Baumanin mukaan myöhäisessä modernissa yhteiskunnassa nomadisuus on vallan liuosmainen (liquid) olomuoto, joka alistaa territoriaalisuuden ja aloilleen asettumisen periaatteen. "We are witnessing the revenge of nomadism over the principle of territoriality and settlement. In the fluid stage of modernity, the settled majority is ruled by the nomadic and exterritorial elite." (Bauman 1998, 13.)

Liikkuvuutta sosiologisenä ilmiönä osana globalisaation prosessia tutkineet Bülent Dikenin ja Niels Albertsenin²² mukaan on syntynyt uusi Projektien järjestelmä, jolla liikkuvuutta oikeutetaan. Projektien järjestelmä tuottaa uusia verkostoja ja laajentaa niitä. Tavoitteena on uusien projektien synnyttäminen tai itsensä integroiminen muiden aloittamiin projekteihin: olla jatkuvasti matkalla kohti uutta projektia, aina valmistelemassa, aina ilmaantua paikalle uusi idea mukanaan. Yhteyksien ja verkostojen maailmassa pitää herättää luottamusta, tietää miten kommunikoidaan ja keskustellaan vapaasti. On aina sopeuduttava uusiin tilanteisiin. On tiedettävä, kuinka olla läsnä ja persoonallinen erilaisissa konteksteissa ja kuinka arvioida muiden emotionaalista tilaa. On etsittävä 'yhteistä hyvää' kytkeytyäkseen toisiin, herättääkseen luottamusta, on oltava suvaitsevainen ja oltava valmis jakamaan tietoa muille niin, että jokainen voi kasvattaa omaa työllistettävyyttään. Tätä asennetta Diken ja Albertsen nimittävät "eettiseksi ohjelmaksi", jonka perusteella Projektien järjestelmää arvioidaan. Henkilökohtaiset suhteet, vastuuntunto, luottamus, yhteiset kokemukset, vastavuoroinen apu, sanojensa pitäminen, yhteistyö ja kumppanuus ovat avainsanoja tässä yhteydessä. Menestys projektien järjestelmässä edellyttää myös nomadiutta, jatkuvaa paikattomuutta.

Taiteilijaresidenssit osana globalisaation prosessia ovat mukana luomassa ja ylläpitämässä kansainväliseen liikkuvuuteen perustuvaa taiteen tuotantoa. Taiteilijoista on tullut osa jatkuvasti työssään matkustavaa työvoimaa. Nykyisissä liikkuvuuteen perustuvissa yhteiskunnissa taiteilijoiden matkustamisen merkitykset saavat rinnalleen sisältöjä, joihin myös residenssitoiminta suhteutuu. Taiteilijaresidenssit tarjoavat tai-

²² Artikkelissa Albertsen, Niels and Diken, Bülent 'Mobility, Justification and the City' Department of Sociology, Lancaster University. Tulostettu 2001 osoitteesta: <http://www.comp.lancs.ac.uk/sociology/soc082bd.html>

teilijoille pitkäaikaisia pysähtymispaikkoja liikkuvuuteen perustuvassa maailmassa, taidemaailman projektikohtaisia työsuhteita paikallisissa verkostoissa. Työskentely taiteilijaresidensseissä voi myös edellyttää taiteilijalta sellaisia sosiaalisia taitoja ja kykyjä, joita taiteilijalta ei yleensä vaadita: vähintään englannin kielen hyvää taitoa, seurustelua, aktiivista kontaktien ottoa ja itsensä esille asettautumista. 'Menestyminen' samoin kuin 'menestymättömyys' residensseissä voi perustua sosiaalisiin taitoihin. Residenssitoiminnassa on 1990-luvulta lähtien korostettu ohjelmallisesti yhteyksien luomisesta, verkottumisesta ja yhteisöllisyyttä tärkeinä nykytaiteen sisältöinä. Eristyminen ja yksin työskentely taiteen luomisessa kuuluu retriittien perinteeseen, joita ohjelmallisina edelleen esiintyy. Kuitenkin yleisempää on esittää taiteen luominen ja tuotanto pikemminkin sosiaalisina tapahtumina. Voidaankin kysyä edistääkö residenssitoiminta todella taiteellista kehitystä ja taiteellista vapautta vai pinnallistavaa, paikasta toiseen rientävää taiteentuotantoa, joka ei kiinnity mihinkään. Edellytetäänkö residenssissä taiteilijalta aina uutta projektia, antaako residenssi mahdollisuuden ja tuen keskittymiseen ja oman työskentelyn pohtimiseen vai onko taiteilija tuottamassa näkyvyyttä paikkakunnalla. Miwon Kwonin ja Charlotte Bydlerin kuvaamassa kansainvälisen taidemaailman käytännöissä, esimerkiksi biennaaleiden kohdalla, residenssi tarkoittaa sitä, että taiteilijat tuottavat hyvin lyhyessä ajassa ”paikkaa” reflektioivia projekteja biennaalien ohjelmaan. Tutkittavan aineiston perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että residenssikeskuksissa paikkasidonnaiset taidekäytännöt tai tilausteokset eivät ole mitenkään vahvasti esillä. Projekteja tuotetaan jos ne ovat syntyäkseen. Paikkasidonnaisille taidekäytännöille ominainen tapa ymmärtää taiteentuotanto prosessina on kuitenkin omaksuttu residenssitoiminnan käytäntöihin.

6.4.3 Residenssikeskus lähetystönä ja taiteen promootion paikkana

Moderna Museetissa Tukholmassa järjestetyn 'Ten years After the Wall' (1999) kuvataidenäyttelyn yhteydessä pidetyssä konferenssissa ruotsalainen ulkoministeriön virkamies sanoi taiteilijoiden olevan parhaita demokratian takaavan sananvapauden edustajia ja edistäjiä. Tukholmassa toimiva International Artists' Studio Program in Sweden IASPIS on esimerkki valtion harjoittaman aktiivisen kansainvälistymispolitiikan seurauksena syntyneestä taiteilijaresidenssiohjelmasta. Taiteilijaresidenssi voidaan nähdä eräänlaisena lähetystönä ja kansainvälisenä kohtauspaikkana.

Jotkut taiteilijat, tietoisina taiteilijoiden perinteisestä roolista kulttuuridiplomatiassa ovat perustaneet residenssiohjelmaa, joissa residenssikeskus kansainvälisenä kohtaamispaikkana on toiminnan keskeinen, jopa karnevalistinen sisältö. Silvio Salgado on ylläpitänyt Vienna International Apartment residenssiohjelmaa omassa kodissaan Turussa, Helsingissä, Zürichissä ja nyt Brysselissä. Sea Elephant Travel Agency Istanbulissa oli turkkilaisen kuvataiteilija Hüsein Alptekinin residenssiohjelma ja taideprojekti, jossa Istanbul geopolitiittisen asemansa mukaisesti nähtiin eurooppalaisen, balkanilaisen ja arabikulttuurien risteyskohtana ja taiteilijoiden kohtaamispaikkana.

Kiinassa on viime vuosina syntynyt uusia residenssiohjelmaa, joiden keskeinen tehtävä on toimia 'ikkunana' Kiinan kulttuuriin ja samalla toimia edustustoina, joissa ulkomaalaiset taiteilijat voivat edustaa oman maansa kulttuuria. Soulissa kansainvälisillä residenssiohjelmissa on selkeitä Etelä-Korean kulttuuriin liittyviä edustustehtäviä. 1990-luvulla pienimuotoiset residenssiorganisaatiot saattoivat toimia entisen Neuvostoliiton etupiiriin kuuluvissa maissa alueilla, joissa ei ollut muuta nykytaiteen infrastruktuuria. Ensimmäiset kontaktit ulkomaisiin taiteilijoihin saattoivat syntyä taiteilijoiden perustamissa residenssikeskuksessa. Uusia residenssikeskuksia perustetaan edelleen paikkoihin, joissa ei ole varsinaista kansainvälistä nykytaiteen kenttää. Taiteilijaresidenssikeskus voi edustaa sijaintimaalle näyteikkunaa ja vierailevalle taiteilijalle edustustoa.

6.5 Ohjelmallisia teemoja: Innovaatiot, verkottuminen ja tutkimus

Tutkittavasta aineistosta nousee esille taiteilijaresidenssitoimijoiden variaatioiden kirjo, kun tarkastelee niiden toimintavolyymia ja resursseja, maantieteellistä sijaintia, kulttuurista kirjoa tai organisaatiotyyppisiä. Toisaalta voi puhua teemoista, jotka nousevat esille Res Artis –verkoston internetsivujen residenssihakemiston toimintaa kuvaavissa ”short description of the program” osioissa. Niissä organisaatiot kuvaavat toimintansa sisällöllisiä periaatteita ja tavoitteita. Belgialainen Air Antwerpen on taiteilijavetoinen residenssiorganisaatio, joka kuvailee toimintansa periaatteita näin:

”Organisaatio pyrkii profiloitumaan nykytaiteen syntypaikkana, jossa taidetta kehitetään ja jossa harjoitetaan taiteellista tutkimusta. AIR Antwerpen ei ole kuvataiteen näyttelypaikka. Organisaatio toimii aktiivisesti kansallisissa ja kansainvälisissä kuva-

taiteen verkostoissa ja tekee yhteistyössä hankkeissa, jotka voivat johtaa tutkimukseen suuntautuviin yhteistuotantoihin²³.”

Taiteellinen tutkimus, innovaatio, verkosto, tutkimukseen suuntautunut tuotanto ovat tyypillistä 1990-luvun uuden aallon taiteilijaresidenssitoiminnan sanastoa. Nykytaiteen käytäntöihin identifioituvat taiteilijaresidenssit korostavat toiminnan taiteellista kokeellisuutta, taiteilijoiden välille syntyviä paikallisia ja kansainvälisiä verkostoja ja näiden merkitystä teostuotannolle – teoksen tuotantoprosessille. Taiteentuotannon kannalta on olennaista, että residenssit näkevät oman roolinsa taiteen tuotannossa perustuvan niiden tarjoamiin mahdollisuuksiin harjoittaa taiteellista tutkimusta ja verkottua. Residenssijakson lopputulos on ennalta määrittelemätön. Olennainen ero residenssitoiminnan ja esimerkiksi taidemuseoiden toiminnan välillä on residenssitoimintaan sisältyvä tutkimuksellinen ja avoimen lopputuloksen riski. Residenssit tähtäävät ensisijaisesti taiteilijan ilmaisun tai taidelajin kehittämiseen. Esimerkiksi Baltic Art Center BAC -tuotantoresidenssiohjelmassa Gotlannissa on taiteilijoille tarjottu mahdollisuus tuottaa teos, jota taiteilija ei voi normaalisti yrittää tehdä eriyistä, esimerkiksi taidemarkkinat saattavat odottaa taiteilijalta yhä uusia samanlaisia teoksia. Ruotsalainen valokuvistaan tunnettu kuvataiteilija Annika von Hauswolf kuvasi tuotantoresidenssiään BAC -residenssiohjelmassa ensimmäiseksi mahdollisuudeksi kokeilla uusia tekniikoita:

Haastattelija: ”Sinut tunnetaan ennen kaikkea valokuvistasi. Työskentelet ensimmäistä kertaa kolmiulotteisen rakennelman kanssa. Miltä se tuntuu? Tuntuuko, että työ on menossa oikeaan suuntaan? (You are above all recognised in relation to your photographic work. For the first time, you are now working with a larger three-dimensional construction. How does it feel? Do you think the work is progressing in the right direction?)□

Taiteilija: ”Kyllä, ehdottomasti, On aikamoista nähdä sen edistyvän. Työskentelen ensimmäistä kertaa tällä tavalla. Olen tehnyt lavasteita, mutta en koskaan näin suurta rakennelmaa. Se on hyvin kiehtovaa.” (”Yes, absolutely. It is a bit of shock to see it gradually developing. It is the first time I have ever worked with something like this. I have dealt with props before but never built such a heavy construction. It is very fascinating.”)²⁴

²³ “...to profile itself as a breeding ground for contemporary art, a place where art is developed and where artistic research is pursued...offers no exhibition platform for visual arts as such. ...active within the national and international visual arts network and undertakes collaborative ventures which can result in research oriented co-production”. http://www.airantwerpen.be/navigator_uk.php

²⁴ <http://www.balticartcenter.com/docs/eng/exhibition/2005/ahexhibition.html>

Onkin kiinnostavaa ajatella, mihin tarpeeseen uuden vuosituhannen taiteilijaresidenssit ovat syntyneet. Miksi taiteilijoille ja taiteen välittäjäportaalle ei ole riittänyt taideinstituutioiden tarjoamat väylät välittää ja esittää teoksia niiden tarjoamalla näyttämöillä? Miksi teoksia ylipäättään on tuotettava residenssien tarjoamien verkostojen puitteissa, eikä kotona omassa studiossa, josta taideteos on siirrettävissä välittäjäportaan kautta vastaanottajille? Olisiko niin, että perinteinen kulttuurimanttin kuvion mukainen taiteentuotantoketju studiosta välittäjäportaan kautta vastaanottajille ei vastaa täysin nykytaiteen käytäntöjen tarpeisiin? Ehkä taideinstituutiot, kuten museot ja galleriat eivät ole kyenneet vastaamaan nykytaiteilijoiden ja nykytaiteen kentän tarpeisiin, kun ajatellaan taideteoksia luomisen, tuotannon ja vastaanoton prosesseina, joissa jokainen vaihe vaikuttaa siihen millainen teoksesta tulee, missä se tehdään ja miten ja missä se esitetään? Vai onko 1980–90-lukujen yhteiskunnallinen murros, kulttuurin globalisaatio ja informaatioteknologian läpäisemä ympäristö luonut sellaisia uusia tarpeita, joihin esimerkiksi näyttelytoiminta taideobjekteja kierrättävänä instituutiona ei ole kyennyt vastaamaan tai ei ole kyennyt uudistamaan toimintaansa? Eikö konventionaalinen tapa järjestää taiteentuotantoa työnjakoineen ole onnistunut tarjoamaan taiteilijoille riittäviä paikallisia edellytyksiä kansainväliselle verkottumiselle?

Jos näin olisi niin taiteilijaresidenssejä voidaan pitää taiteen kentän sisällöllisten painopisteiden jo organisoituneina muutoksina. Taiteilijaresidenssien keskeinen rooli kuvataiteen tuotannossa ei olisikaan kansainvälinen majoitus- ja työtilatoiminta (jota se myös voi olla), vaan ne olisivat taiteen kentän sisällöllisen uudistumisen luomuksia, luostareita, työpajoja ja hautomoita, joissa taiteellisen toiminnan arvot ja taiteentuotantomallit (kulttuurimanttina) määritellään uudelleen.

Taiteilijaresidenssit eivät ole gallerioita, taidekeskuksia tai yliopistoja. Ne eivät tähtää teosten levitykseen tai vastaanottoon. Kuitenkin ne ovat mukana taiteen tuotannossa, vaikuttamassa taiteilijoiden työskentelyedellytyksiin, taideteosten luomiseen ja tuotantoon mutta pääasiallisesti tarjoamalla taiteilijoille (ja muille taiteenalan luovan työn tekijöille) aikaa omaan kehitykseen ja sisältöjen muodostamiseen. Tätä perinteistä toimintaperiaatetta uhkaa se, että residenssien tulokset tulevat hitaasti esille. Nopeiden näyttöjen ja tulosvastuun toimintakulttuurissa edellytetään tuloksia, joita

voidaan esitellä julkisuudessa. Yhä useampi taiteilijaresidenssiorganisaatio riippumatta toimintatyyppistä pyrkiikin järjestämään julkista yleisölle suunnattua ohjelmaa: näyttelyitä, esityksiä ja luentoja.

6.6 Taiteilijaresidenssit taiteentuotannon ympäristöinä

Aineiston 175:sta residenssikeskuksesta 44 eli 24 % määritteli teosten tuotannon ohjelmiansa tehtäväksi. Tuotantoresidenssit voivat olla mesenaattityyppisiä yksityisiä tai julkisia säätiöitä tai taiteilijajohtoisia keskuksia. Prosessin, kokeilu ja tutkimuksen ohjelman sisällöksi määritteli näillä sanoilla 28 keskusta eli 15 %. Yleisiä ohjelmallisia tavoitteita olivat kulttuurivaihto ja sen edistäminen, verkottuminen, vuorovaikutus, luovan työn edistäminen ja kontaktien solmiminen oman maan ja vierastaiteilijoiden kesken. Residenssikeskukset tuotokset ovat immateriaalisina yhteyksiä, taiteellisia prosesseja, taiteellista kehitystä, vuorovaikutusta ja kansainvälisyyttä.

Ajatus taiteilijaresidensseistä tutkimuksen, verkottumisen, taiteellisen kehityksen ja tuotannon ympäristöinä eroaa kulttuuritimantin tavasta jäsentää taideteoksen luominen, tuottaminen, jakelu ja vastaanotto. Nykyaikaisen residenssitoiminnassa taiteentuotanto nähdään prosessinomaisena, erilaisia vaiheita sisältävänä jaksena – projektina, jossa eri työvaiheita ei voida selkeästi erottaa toisistaan. Taiteellinen työskentely voi perustua paikallisiin yhteyksiin ja ympäristöön. Studio taiteen luomisen paikkana voi olla myös puolijulkinen tuotannon ja esittäminen paikka.

Amerikkalainen kuvataiteilija Daniel Peltz sai residenssistipendin tunnettuun amerikkalaiseen residenssikeskukseen, jonka traditioihin kuuluivat studioiden yksityisyyden takaamisen lisäksi säännölliset yhteiset ateriat muiden residenssitaiteilijoiden ja henkilökunnan kanssa, ruokasalissa tarjoiltuna. Peltzille eristyneisyys taiteellisen työskentelyn muotona oli poikkeuksellinen tila, joka johti siihen, että taiteilijan huomio kohdistui itse studiotilaan ja sen seiniin, kattoon ja hiljaisuudessa erottuviin narahduksiin ja omien askelten ääniin. Taiteilija valitsi työhuoneen nurkkauksen, johon hän päätti tehdä teoksen työhuoneen pölystä, askelten narahduksista ja hiljaisuudesta. Kun teos valmistui, taiteilija piti avajaiset studiossa.

Suurin osa residensseistä työskentelee taiteen luomiseen tähtäävällä alueella. Kuitenkin suuntaus kohti produktioon tähtäävää tuotantoa on lisääntymässä. Residenssit

nähdään yhä useammin luovan prosessin, tuotannon ja jopa levityksen paikkoina (teosten jotka on toteutettu residenssissä). Ero taideinstituutioiden levitystoimintaan on kuitenkin luovan prosessin sisällyttämien toimintaan, joka merkitsee sitä, että taiteen tuotannon ei nähdä tähtäävään yksin taidemarkkinoille. Toiminnan päämääriin kuuluu taiteellinen kehitys. Kulttuuritimantissa (Kuvio 1 s. 10) timantin vasen kärki tuotanto (creation) edustaa perinteistä yksityisyyteen kuuluva luomisen aluetta, jossa teoksia tuotetaan ja jossa vaiheittain siirrytään kohti julkisuutta välittäjäportaana kautta.

Taiteilijaresidenssit voidaan nähdä esimerkiksi akatemioiden kaltaisina julkisina taideinstituutioina, jotka tarjoavat tilan yksityiselle luomisprosessille, riippumatta siitä onko kyse materiaalisesta tai immateriaalisesta tuotannosta. Taiteellinen tutkimus, innovaatio ja verkosto voidaan ymmärtää paitsi artikulaatioina taiteentuotannon teoretisoinnista myös taiteentuotannon muodostumisesta aikaisemmin näkymättömästä prosessista näkyväksi osaksi taideteosta. Silloin viisikärkinen kulttuuritimantin (Alexander 1999) mukainen *tuotannon, jakelun ja vastaanoton malli* näyttäytyy teknisinä, organisoituna työnjakona, joka ei huomioi nykytaiteen tuotantoa, paikkaan ja verkottumiseen perustuvana merkitysten tuotantona. Kulttuuritimanti mallina esittää taiteentuotannon materiaalien, tilojen, apu työvoiman, taiteilijan ja galleristin välisenä kulutushyödykkeiden tuottamisen ja jakelun prosessina, jonka tavoitteena on saada objekti kiertoon, kuluttajien ulottuville. Kulttuuritimantin vasemmassa kärjessä, missä luominen tapahtuu, taiteilija työskentelee studiossaan, galleristi galleriassaan, kuraattori museossaan ja yleisö odottaa ulkopuolella ja teoretikot ja filosofit omissa työhuoneissaan. Uudet taiteilijaresidenssimallit edustavat kuitenkin ajattelua, jossa tämä ketjumainen työnjako on epämääräisempi. Toiminta voi olla yhtä aikaa julkista ja yksityistä, tai tähdätä paikan päällä tapahtuvaan immateriaaliseen prosessin tai teokseen, jota ei ole tarkoitus näyttää yleisölle residenssikeskuksen toimesta. Residenssikeskukset eivät toimi perinteisten taiteenvälittäjien tavoin. Sen sijaan residenssikeskusten kautta tuotanto on astunut taidemaailman julkisen toiminnan osaksi.

Ranskassa, St. Ermen kylässä oleva entinen koulu on tällä hetkellä taiteilijoiden, teoretikkojen, kulttuurituottajien ja taideaktivistien residenssikeskus, jossa kuka tahansa voi tutkia, pohtia ja kehitellä työskentelynsä metodeja, välineitä ja työmenetelmiä taiteentuotannossa: ”PAF on tiedon tuottamisen, kriittisen ajatustenvaihdon ja kes-

kustelun foorumi.--- Se on paikka, jossa voi kokeilla muita tuotannon ja työn organisoimien muotoja, kuten ”open source” tuottamista—”. (“PAF is a forum for producing knowledge in critical exchange and ongoing discursive practice ---- It is a place for experimenting with other than known modes of production and organization of work, e.g. open source production.---”) (http://pa-f.net/files/paf/a.PAF_INFO_engl.pdf .)

Tuotannon suunnittelu, ideoiden kehittäminen ja testaus perustuu konventionaalisen kulttuuritilanteen työnjakomallin sekoittamiseen. PAFin toiminta-ajatuksena on muodostaa ”open source” tuotantoympäristö, joihin osallistuvat tekijät voivat edustaa konventionaalisen kulttuuritilanteen luojia, tuottajia, välittäjiä ja taiteen vastaanoton edustajia, kuten taideteoreetikkoja. PAF ei taloudellisista syistä voi rahoittaa tuotantoja, mutta tarjoaa anteliaasti tiloja ”luoda oman työskentelyn ehdot” ja ”rajoittamattomasti aikaa” ja mahdollisuuden kehittää oman tuotannon sisältöjä yhdessä muiden kanssa. Uusimuotoisessa residenssitoiminnassa taiteentuotanto yhdistyy tutkimuksen ja oppimisen prosesseihin. Taiteentuotanto taideobjektin taloudellisteknisenä muodollisena tuotantona on riittämätön kuvaamaan kuvataiteen tuotantoprosessia ja paikan, merkitysten ja verkostojen roolia tässä prosessissa.

7. RESIDENSSITOIMINNAN ROOLIT TAITEENTUOTANNOSSA

7.1. Yhteenveto

Tässä pro gradu –tutkielmassa olen kartoittanut kansainvälisen taiteilijaresidenssi-toiminnan roolia nykytaiteen tuotannossa. Tutkimustehtävänä oli residenssikeskusten ja toiminnan kuvailu ja tyypittely niiden ohjelmallisten sisältöjen ja taiteentuotannon näkökulmista. Tutkielman lähtökohtana olivat yleistävät tulkinnat residenssitoiminnasta: instrumentaalisen tulkinnan mukaan toiminnan kasvu 1990-luvulla oli yhteydessä paikkasidonnaisten taidekäytäntöjen yleistymiseen ja niiden edellyttämään taiteilijan läsnäoloon teosta tehtäessä (Kwon, Doherty). Toisen tulkinnan mukaan residenssien rooli oli työaseman tarjoaminen nykytaiteen kentän ammattilaisille suoraan globalisoituneiden taidemaailmojen ytimessä. Suomessa kuvataiteen residenssitoimintaa on puolestaan tulkittu kapeasti vierasateljeetoimintana, jonka tehtävänä on majoituksen ja työtilan tarjoaminen ulkomailla. Tutkimuksen tavoitteena oli täydentää kuvaa residenssitoiminnasta sen omista lähtökohdistaan nousevana, intentionaalisenä ja merkityksellisenä toimintana.

Tutkielman aineiston perusteella voidaan todeta, että residenssikeskusten toiminta on monimuotoista ja vaihtelee vierasateljeetyyppisen toiminnan, taiteellisen tutkimuksen-, jatkokoulutuksen ja tuotannon, taiteilijatalojen ja ohjattujen studio-ohjelmien välillä. Residenssikeskukset poikkeavat toisistaan yhtä paljon kuin esimerkiksi taidehallien ja keramiikkapajojen välinen toiminta. Millaiset ovat ne tekijät, jotka erottavat tai yhdistävät residenssikeskuksia toisistaan?

Aineistossa huomiota kiinnittivät ne ominaisuudet, jotka toistuvat, joita luonnehditaan eniten ja joiden perusteella toimintaa määritellään. Näistä selkeimmin erottuvia tekijöitä olivat: *paikka*, institutionaalinen *identiteetti* ja tarjotun ajan *taiteentuotannonlinen päämäärä*. Residenssikeskuksia yhdistävät tekijät liittyivät toiminnan *käytäntöihin* ja käsitykseen toiminnan ydintehtävästä, jonka voi kuvailla olevan *taiteellinen kehitys ja verkottuminen* riippumatta ohjelmien välisistä eroista. Residenssitoiminnan 1990-luvulla käyttöön otettua yhteistä sanastoa ovat *verkottuminen, innovaatio, tutkimus ja kokeilu* riippumatta niiden sijainnista tai toiminnan volyyymista.

Paikkaa voidaan pitää yhtenä residenssikeskusten toimintaa määrittelevänä lähtökoh-
tana. Paikan rooli residenssitoiminnassa sisältää useita tasoja. Ensimmäinen paikan
rooli on sen sijainti maaseudulla tai kaupungeissa. Aineiston 175 residenssikeskuk-
sista hieman yli puolet sijaitti maaseudulla, loput kaupungeissa. Sijainti luo ohjel-
mallisen perusasetelman. Maaseuturesidensseissä keskeisiä ohjelmien sisältöjä olivat
vetäytyminen, ympäristö ja keskuksen oma taiteilijayhteisö. Maaseuturesidenssien
rooli voi paikkakunnalla olla tärkeä. Keskuksen toiminnan perustaminen on saattaa
olla yhteydessä joko kulttuuriperintöön tai aluekehitykseen. Paikka on yhteydessä
myös residenssikeskusten institutionaalisen identiteettiin, jolla tarkoitetaan toimin-
nan samaistumista johonkin instituutiotyyppiin, kuten taidekeskukseen, kulttuurikes-
kukseen tai taidekouluun. Tyypillisiä maaseudulla toimivia residenssityyppejä ovat
retriitit, taiteilijakodit ja taiteilijatalot.

Kaupungeissa toimivia yleisimpiä residenssityyppejä olivat *akateeminen residenssi*,
ruohonjuuritason *taiteilijajohtoiset* residenssiohjelmat ja mesenaattityyppiset nyky-
taiteen *promootiokeskukset* kuten IASPIS Tukholmassa tai OCA Osllossa. Taidekes-
kusmainen toiminta – näyttelyt, tapahtumat, luennot – ovat kaupungissa toimiville
residenssikeskuksille tyypillistä toimintaa samoin kuin yhteydet taidekenttään, teos-
ten esittelymahdollisuus ja kontaktit yleisöön. Kaupungeissa residenssikeskusten
paikallis-kansainvälinen rooli korostuu. Keskuksen toiminta vaikuttaa esimerkiksi
kaupungin kansainväliseen tunnettuuteen taidemarkkinoilla. Toiminnalla on myös
vaikutusta taiteen kentän kansainvälisyyteen yleensä. Charlotte Bydlerin mukaan
(2004, 37) ruotsalaisten taiteilijoiden residenssien merkitys New Yorkissa ja Berlii-
nissä sekä IASPIS –keskuksen rooli Tukholmassa ovat vaikuttaneet merkittävämmäl-
lä tavalla ruotsalaisen taiteen kansainvälistymiseen kuin näyttelyt.

Residenssikeskuksia erottaa toisistaan myös niiden taiteentuotannollinen rooli. Tai-
teentuotannon näkökulmasta residenssikeskukset tarjoavat vain työskentelytilan ja
majoitukset eli *vierasateljeetoimintaa*. Toiminnan tarkoitus voi olla myös kokeiluun
ja tutkimukseen eli *prosessiin* suuntautuvaa lopputulokseltaan avointa työskentelyä
tai uuteen teokseen tähtäävää, *projektien tuottamiseen* suuntautuvaa toimintaa. Ai-
neiston 204 residenssikeskuksesta produktioon suuntautuvaa residenssitoimintaa eli
tuotantoresidenssejä oli noin viidesosa. Muuten residenssikeskukset tuotokset ovat

pääasiallisesti immateriaalisia: yhteyksiä, oppimisen prosesseja, taiteellista kehitystä, vuorovaikutusta, kansainvälisyyttä. *Paikka* sisältää myös taidekäytäntöihin liittyviä merkityksiä, joissa paikka toimii teoksen tuotannon monimerkityksellisenä historiallisena, kulttuurisena, sosiaalisena ja poliittisena lähtökohtana. Silloin residenssi on pikemminkin taiteellisen työskentelyn tilanne kuin keskus.

Residenssikeskuksilla on paikallinen ja kansainvälinen rooli. Residenssikeskusten suuri osa muodostuu toimijoista, joiden merkitys on ennen kaikkea paikallista. Ne liittävät paikallisia taidekenttiä muualta tulevien taiteilijoiden ja taiteen ammattilaisten tietoisuuteen ja mahdollisiksi, uusiksi taiteellisen toiminnan alueiksi. Ne yhdistävät eri maista tulevia taiteilijoita. Näistä syntyvät yhteydet voivat johtaa uusiin projekteihin ja näyttelyihin ulkomailla. Yleisesti voi sanoa, että kansainvälisesti toimivat nykyaiteen residenssiohjelmat luovat uusia työmahdollisuuksia taiteilijoille, vaikka toiminnan merkitys olisi ennen kaikkea paikallisella tasolla. Kuvataiteen viennin kehittämisen kannalta voi olla merkittävää, että maailman residenssikeskuksista muutamalla on tärkeä rooli ylikansallisella nykyaiteen kentällä, sen sijaan on monta sataa residenssikeskusta maailman eri kolkissa, jotka yhdistävät taiteilijoita, tarjoavat yhteyksiä, tuottavat teoksia, näyttelyitä ja tekevät paikallisesti tunnetuksi ulkomalaisia taiteilijoita.

7.2. Tuotannon rooli residenssitoiminnassa

Taiteilijaresidenssitoiminta institutionalisoitui 1990-luvulla Euroopassa julkisesti tuetuksi toiminnaksi, osana globaalien maailman liikkuvuuteen perustuvaa kulttuuripolitiikkaa. Kulttuuripoliittisesta näkökulmasta taiteilijoiden liikkuvuutta on tuettu taiteen edistämisen, kulttuurivaihdon, kulttuuridiplomatian ja kulttuuriviennin motiiveista (Staines 2004). Suomessa residenssitoimintaa on ryhdytty tukemaan vuonna 1998 Taiteen keskustoimikunnan kautta. Suomessa taiteilijoiden kansainvälisen työskentelyn tukeminen on yhteydessä kansallisen kulttuuripolitiikan pitkiin linjoihin (Kangas 1999).

Tutkimuksen kysymyksenasettelun tehtävänä oli kuvailla, tulkita ja analysoida nykyistä residenssitoimintaa ja sen muotoja taiteentuotannon näkökulmasta.

Tutkielman pääkysymyksiä olivat:

- Minkälaisia residenssikeskukset ovat, ketkä ylläpitävät toimintaa, miten ne toimivat ja millaisilla voimavaroilla?
- Minkälaisista elementeistä ja päämääristä niiden ohjelmalliset sisällöt muodostuvat ja millaisia tyyppejä niiden piiristä on löydettävissä?
- Millaisia tehtäviä residenssitoiminnalla on taiteen tuotannon näkökulmasta?

Tutkimuksen metodiksi valikoitui aineistolähtöinen laadullinen tutkimus. Tulkintaa ja analyysia varten olen tutkinut 175 residenssiorganisaation kuvauksia toiminnastaan ja tavoitteistaan. Lisäksi perehdyin 35 residenssiorganisaation toimintaan kyselylomakkeiden avulla. Tutkimuksen teoreettisena apuvälineenä käytin Victoria D. Alexanderin kehittämään Howard Beckerin taidemaailman käsitteeseen perustuvaa 'kulttuurimanttia'. Kulttuurimanttimallin avulla tarkastelin residenssitoimintaa sekä yhteiskunnan näkökulmasta että taiteen luomisen, tuotannon ja levittämisen kannoilta.

Residenssikeskukset ovat voimavaroiltaan ja toiminnan volyymiltaan erilaisia. Kuitenkin valtaosalla niistä on pienten kulttuurikeskusten henkilökunta ja budjetti käytössään. Keskuksia rahoittavat Euroopassa valtiot, alueet ja kaupungit sekä yksityiset säätiöt. Ainakin Pohjoismaissa, Saksassa, Hollannissa, Sveitsissä ja Itävallassa residenssikeskuksille on kanavoitu kansainvälistymistehtäviä ja resursseja, osana kansallista kulttuuripolitiikkaa. Henkilökunta koostuu taiteellisen työskentelyn ja tuotannon apu-työvoimasta, teknisestä, hallintoon ja sisältötuotantoon suuntautuneesta henkilökunnasta, jota on keskimäärin 8 keskusta kohden. Henkilökunnan tehtäviä ovat luovan työn ja tuotannon tukemisen lisäksi taiteilijoiden yhteydet sekä paikallinen ja kansainvälinen yhteistyö. Aineiston perusteella Suomessa toiminnan taloudelliset ja henkilöstö resurssit ovat pienet verrattuna eurooppalaisiin tai pohjoismaisiin keskuksiin.

Residenssitoiminta sisältää useita omaan perinteeseensä nojautuvia toimintamalleja, joita on uudistettu nykytaiteen ja globalisaation mukana. Aineistosta löytyi ainakin taiteilijasiirtokuntien, taiteilijakotien ja akateemiseen residenssitoimintaan nojaavia keskuksia. Aineistosta erottui 24 vierasateljeeksi määriteltävää toimintaa. Tähän lu-

keutuivat sekä vuokra-ateljeet että maksuttomat ateljeet. Tyypillinen 2000-luvun residenssikeskus on kuitenkin eräänlainen kulttuurikeskus, jossa taiteilijat työskentelevät ja joissa on myös yleisölle suunnattua ohjelmaa, näyttelyitä, taiteilijaesittelyitä ja luentoja.

Kulttuurituotannon näkökulmasta taiteilijaresidenssit eivät toimi kuten taidekeskukset, galleriat, museot, joiden toimintamalli perustuu siihen, että taiteilijat tekevät teoksensa omissa työhuoneissaan suodatettaviksi taidemarkkinoille yleisön, ostajien ja taidemaailman arvioinnin ulottuville. Taiteilijaresidenssien toimintamalli on rakentunut taiteilijoiden luovan työn, taidepraksiksen ympärille. Museot, galleriat ja taidekeskukset levitysorganisaatioina tähtäävät taiteentuotantoketjun loppupäähän, teosten kierrättämiseen. Taiteilijaresidenssit ovat tuoneet teostuotannon välittäjäportaantuloille. Samanaikaisesti residenssikeskusten oma yleisöön suuntautuva toiminta on lisääntynyt. Taiteilijaresidensseissä taiteen luominen, tuottaminen ja joskus myös levittäminen tapahtuvat nykyisin samassa paikassa. Kuitenkin residenssitoiminnan tärkeimmäksi sisällöksi määritellään edelleen taiteellinen prosessi.

Useimmat taiteilijaresidenssit toimivat yhteistyössä paikallisten taidelaitosten kanssa. Vaikuttaakin siltä, että residenssitoiminta täydentää nykyistä taideinstituutiojärjestelmää. Residenssien mahdollisuus työskennellä yhteistyössä taiteilijoiden kanssa ja tuottaa uusia teoksia laajentaa esimerkiksi taidemuseoiden tarjontaa mutta antaa myös mahdollisuuksia uusien teosten esittämiseen. Taiteilijoiden läsnäolo tuo luovan perustuotannon lähemmäksi levitykseen keskittynyttä nykytaiteen järjestelmää.

Taiteilijaresidenssitoiminnassa paikkasidonnaiset taidekäytännöt olivat vaikuttamassa siihen, että aikaisemmin yksityisenä pidetty luomisen prosessi ja ateljeekäytännöt uudistuivat. Luomisen prosessista ja taiteilijan läsnäolosta tuli residenssitoiminnan julkisia sisältöjä. Taiteilijan työskentely voi tapahtua studiossa tai studion ulkopuolella. (Kwon 2004.) Tutkimusaineiston perusteella residenssitoimintaa voidaan kuitenkin kuvata omana taidemaailmanaan, joka sisältää käytäntöjä, diskursseja ja arvoja sekä tuotantoketjun, jolla on omat roolinsa ja tehtävänsä taiteen kentällä. *Prosessi, verkottuminen, tutkimus, tuotanto ja ajan tarjoaminen kokeiluihin* ovat 2000-luvun nykytaiteen residenssien sanastoa.

Taiteilijaresidenssitoiminta on ilmiönä osa myöhäisen modernin kulttuurin globalisaatioprosessia. Residenssitoiminta tukee, ohjaa ja luo kansainväliseen liikkuvuuteen perustuvaa taiteen tekemisen praksista. Tutkielman teon yhteydessä esille nousi kysymys nykytaiteen kentän uusien rakenteiden tarpeesta ja taiteilijaresidenssien roolista rakenteiden uudistajana. Onko niin, että globalisaation prosessissa nykytaiteen taideinstituutioiden rakenteita ja toimintaa olisi uudistettava? Edustaako residenssitoiminta edelläkävijää vai seurausta? Olisiko tarvetta nykyistä monipuolisempiin nykytaiteen tuotanto- ja levitysrakenteisiin globaalissa maailmassa? Nykyinen residenssitoiminta tuntuu antavan viitteitä nykytaiteen tekijöiden ja toimijoiden käynnissä olevasta uudesta järjestyksestä taiteen kentän pelilaudalla. Taiteen perinteisten portinvartijoiden ulottumattomissa olevan tuotannon merkitys kasvaa. Uusia kansainvälisiä tuotantoyhteisöjä syntyy kun taiteilijat ja taiteen ammattilaiset eri maista kohtaavat. Tässä residenssitoiminnalla on olennainen rooli.

Miwon Kwon on kirjoittanut siitä, miten matkustamiseen perustuvassa taiteen tuotannossa teosten sijaan tärkeäksi muodostuu taiteilijan läsnäolo. Tätä taiteilijan välttämätöntä läsnäoloa Kwon kutsuu performatiiviseksi kulutushyödykkeeksi, jota kiertetään eri paikoissa ja maissa (2004, 46-47.) Taiteilijaresidenssien uutta tulemistä voi arvioida myös performatiivisuuden näkökulmasta: onko taiteilijoiden tehtävänä residenssiohjelmissa ennen kaikkea olla näkyvillä, olla läsnä ja esittää vaikkapa paikkakunnan kansainvälisyyttä ja innovatiivisuutta?

Taiteilijan kannalta taiteilijaresidenssit voivat pahimmillaan edellyttää näkyvyyttä, jota hän ei halua, työpanoksia, joista ei saa korvausta tai teoksia, joista ei saa maksua. Taiteilija voidaan jättää oman onnensa nojaan vieraisiin olosuhteisiin. Taiteilija voi olla taiteilijaresidenssin omien paikallisten intressien väline. Parhaimmillaan taiteilijaresidenssi tarjoaa mahdollisuuden taiteilijan tai luovan työn tekijän omalle kehitykselle, prosessille, joka tuotetaan teoksena, tutkimuksena, ääninä, immateriaalisina tekoina, muotoina, joita nykytaide voi tuottaa mahdollistamalla kokeilun ja riskin oton. Residenssit voivat vaikuttaa myös taiteilijoiden uraan merkittävällä tavalla ja lisätä työtilaisuuksia kansainvälisesti.

Kulttuuritimantti osoittautui analyttiseksi välineeksi tunnistaa residenssitoiminnan ja muiden taideorganisaatioiden välisiä eroja. Kulttuuritimantin esittämä kulttuurin-

tuotannon malli sisältää dynamiikan taiteilijoiden, teosten, yhteiskunnan, välittäjäportaan ja yleisön välillä. Teokset eivät synny yksin taiteilijoiden toimesta. Taide syntyy tademaailmoissa useiden tekijöiden yhteisponnistuksella. Kuitenkin kulttuuritimantti –mallin mukainen tapa esittää taiteentuotanto perustuu sellaiseen taiteenkentän väliseen työnjaon käsitykseen, jonka mukaan toiminta tähtää teoksen vaiheittaiseen siirtämiseen taiteilijalta välittäjäportaan kautta kiertoon vastaanoton eri tasoille, yleisöltä kriitikoille. Empiirinen aineisto osoitti, että monen nykytaiteen residenssiorganisaation tuotantokäsitys ei täysin vastaa tätä työnjakomallia tavoitteiltaan ja tehtäviltään. Residenssitoiminnan ytimessä ei ole taiteen luomisen tukeminen siksi, että taideteos valmistuisi välittäjiltä vastaanottajille kierrätettäväksi. Residenssitoiminnassa luomisen prosessi itsessään on tärkeämpi kuin taideteos. Luomisen prosessi ymmärretään paitsi teoksen muodon synnyttämiseen tähtäävänä prosessina myös taiteellisena tutkimuksena, kokeiluna ja kehittelynä. Kulttuuritimantti soveltuukin parhaiten kuvaamaan objektiin sidotun teosten tuotantoketjua; taidemuseoiden näyttelytoimintaa ja taidekauppaa. Paikkasidonnaisen taiteen tuotantoketju ei ole tällainen, vaan limittäisten vuorovaikutuksellisten tilanteiden synnyttämä luova prosessi, jossa sen jokainen osallistuja paikkaa myöten vaikuttaa siihen, miten projekti etenee. Vastaanottajien merkitys voi olla aktiivista, jopa teoksen muotoon vaikuttavaa toimintaa. Tämänäyttöisiä teoksia ei voi myöskään ostaa. Myös taiteilijaresidenssitoiminnassa taiteen tekeminen ymmärretään – riippumatta taidelajista – lopputulokseltaan avoimena prosessina. Tämä lopputulokseltaan avoimen tuotannon tukeminen on residenssitoiminnan ominta ydintä.

Kulttuuritimantti herätti myös huomioimaan residenssitoiminnan laajemman roolin nykytaiteen kentän instituutioiden toimintatapojen täydentäjänä ja jopa uudistajana. Residenssitoiminnan käytäntöjen vaikutus alkoi näkyä 2000-luvulla biennaaleiden, uusien taidemuseoiden ja taiteilijaryhmien projektikohtaisissa residenssihankeissa. Perustuuko residenssitoiminnan uudelleen löytäminen ja menestys sen rakenteelliseen joustavuuteen? Ovatko taiteen tuotannon rakenteet ovat muuttumassa taiteilijoiden mukana? Mitä taiteentuotanto 2000-luvulla oikeastaan on? Kuten residenssitoiminta, voidaan sekin yleistää yhdenlaiseksi, yhteen päämäärään tähtääväksi ketjuksi. Entä miten residenssitoiminta matkustamiseen perustuvan taiteentuotannon rakenteena loppujen lopuksi vaikuttaa taiteilijoiden työskentelyyn ja teoksiin?

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Painetut lähteet

L'accueil d'artistes en résidence temporaire dans Le Monde - Guide of Host Facilities for Artists on Short-term Stay in the World (1995) Edité par L'AFAA (Association Francaise d'Action Artistique), 17-19.

Albertsen, Niels & Diken, Bülent. Mobility, Justification and the City. Department of Sociology, Lancaster University 2001
<http://www.comp.lancs.ac.uk/sociology/soc082bd.html>
Tulostettu 1.10.2001

Alexander, Victoria D. (2003) *Sociology of the Arts*. Blackwell Publishing: India.

Artist in residence - Kansainvälisen taiteilijavierastoiminnan kehittäminen. Taiteen keskuustoimikunnan työryhmämuistio 1996.

Bauman, Zygmunt (1998) *Globalization - The Human Consequences*. Polity Press: Cambridge.

Beck, Ulrich (1999) *Mitä globalisaatio on?* Vastapaino: Tampere.

Becker, Howard S. (1982) *Art Worlds*. University of California Press: London.

Buren, Daniel (2004) *The Function of the Studio* Doherty, Claire (ed.) *Contemporary Art - From Studio to Situation*. Black Dog Publishing LTD: London, 16-23.

Bydler, Charlotte (2004) *The Global Art World INC. On the globalization of contemporary art*. Acta Universitatis Upsaliensis. Figura Nova Series 32: Stockholm.

Chard, Chloe (1996) *Teoksessa Transports: Travel, Pleasure, and Imaginative Geography, 1600-1830*. Chard, Chloe & Langdon, Helen (ed.) Yale University Press: New Haven & London, 5-20.

Collins Gem English dictionary, reprinted 1994, 428.

Doherty, Claire (2004) *The New Situationists*. Teoksessa Doherty, Claire (ed.) *Contemporary Art - From Studio to Situation*. Black Dog Publishing LTD: London, 7-15.

Goldberg, Roselee (1984) *Performance, a hidden history*. Teoksessa Batticoch, Gregory & Nickas, Robert (1984) *The Art of performance; A Critical Anthology*. E.P. Dutton: New York.

Haerdter, Michael 1996 Post-modern nomadism May 4, 1996, Saatavissa internet osoitteesta: <http://www.resartis.org/index.php?id=98&L=2> Tulostettu 18.7.2007

Harrison, Charles & Wood, Paul (toim.) (1992). Reprinted 1998. *The Individual and the Social*. Teoksessa *Art in Theory 1900-1990 An Anthology of Changing Ideas*, Blackwell.

Harrison, Charles & Wood, Paul (toim.) (1992) *The Modern as Ideal*, 339-340 Teoksessa *Art in Theory 1900-1990 An Anthology of Changing Ideas*, Blackwell.

Hauser, Arnold (1962). *The social history of art. Renaissance, Mannerism and Baroque*. Routledge & Kegan Paul: London.

Heinämaa, Riitta (2006) *De fyra modulernas modell. Ett nytt nordiskt mobilitets- och residensprogram*. TemaNord 2006: 516. Nordiska Ministerrådet: Köpenhamn.

Heiskanen, Ahonen, Oulasvirta (2005) *Taiteen ja kulttuurin rahoitus ja ohjaus: kipupisteet ja kehitysvaihtoehdot*. Cuporen julkaisu 6. Yliopistopaino: Helsinki.

Ilonen, Juha & Yläoutinen Jyrki (1984) *Ateljee: kuvataiteilijan työhuone*. Valtion kuvataidetoimikunta: Helsinki.

Joly, Jean-Baptiste (1996) *About the necessity of residential centers in the contemporary context of art*. May 4, 1996, Annual meeting of Res Artis, Annaghmakerrig, Ireland. Saatavilla internet –osoitteesta: <http://www.resartis.org/index.php?id=96&L=2> Tulostettu 18.7.2007

Kangas, Anita (1999) *Kulttuuripolitiikan pitkät linjat*. Teoksessa Kangas, Anita & Virkki, Juha (toim.): *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet*. Jyväskylän Yliopistopaino: Jyväskylä. 160-167.

Kanttonen, Lea (2005) *Teltha: Kohtaamisia nuorten taidetyöpajoissa*. Like, Otavan kirjapaino Oy: Keuruu.

Kaplan, Caren (2000) *Questions of Travel*. Duke University Press: London.

Karttunen, Sari (2005) *Taidetoimikuntalaitoksen kansainväliset avustukset – taiteilijoiden liikkuvuuden ja vierastalojen tuki 2000-2004*. Työpapereita 43. Taiteen keskustoimikunta: Helsinki.

Karvonen-Kangas, Kerttu (2002) *Atelieri Sanomat*. Gallen-Kallela museo. Kerttu Karvonen-Kannas, Hannele Lampinen. Anne Pelin, Minna Tuominen (toim.). Gallen-Kallelan museon julkaisuja. Loimaan kirjapaino,.

Konttinen, Riitta (1991) *Totuus enemmän kuin kauneus; naistaiteilija, naturalisme ja realismi 1880-luvulla*. Otava: Helsinki.

Konttinen, Riitta & Laajoki Liisa (2000) *Taiteen sanakirja*. Kaarina Turtia (toim.) Keuruu.

Kokko, Irmeli (1997) Taiteilija vieraana. ARSIS 04/97.

Kwon, Miwon (2004) One place after another: site-specific art and locational identity. The Mit Press: London.

Leskinen, Riikka (2007) Selvitys suomalaisten residenssien taiteilijamääristä 2005-2006. Suomen Taiteilijaseuran ateljeesäätiö.

Lübbren, Nina (2001) Rural Artists' Colonies in Europe 1870-1910. Manchester University: Manchester.

Malkavaara, Jarmo & Kauhanen, Seppo (toim.) (1997) Artist in Residence Kansainvälisen taiteilijavierastoiminnan kehittämishjelma. Taiteen keskustoimikunta: Helsinki.

Melzer, A. H. (1980) Latest Rage the Big Drum – Dada and Surrealist Performance. Umi Research Press: Ann Arbor, Michigan.

Palin, Tutta (1999) Kuvissa tuotettu maisema ja kansa. Teoksessa Lehtonen, Tuomas M.S. (toim.) Suomi outo pohjoinen maa? PS Kustannus: Porvoo. 208-234.

Pulkkinen, Tuija (1999) Kielen ja mielen ykseys. Teoksessa Lehtonen, Tuomas, M.S. (toim.) Suomi outo pohjoinen maa? PS Kustannus: Porvoo, 191-137.

Staines, Judith (2004) Artists' International Mobility Programs, D'Art Topics in Arts Policy, no.17, International Federation of Arts Councils and Culture Agencies, Sydney, http://www.ifacca.org/ifacca2/en/organisation/page09_BrowseDart.asp
Tulostettu 1.7.2006.

Suomi, Riikka (2004) The Artist Study. The Survey on the Pèpinières Artist-in-Residence programmes 1990-2004.

Suomi, Riikka (2005) Kansainvälinen residenssitoiminta Suomessa 1995-2005. Työpapereita 44. Taiteen keskustoimikunta. Suomen Taiteilijaseuran ateljeesäätiö: Helsinki, 12-13.

Tikkanen J.J. (1896) Finska konstföreningen 1756-1896. Helsingfors central tryckeri: Helsingfors.

Tuomikoski-Leskelä, Paula (1977) Taide ja politiikka. Kansanedustuslaitoksen suhtautuminen taiteen edistämiseen Suomessa (1863-1974). Suomen historiallinen seura.

Tuominen, Minna (2002) Suomalainen siirtokunta Italian mestareiden jäljillä 1898. Atelieri Sanomat, Karvonen-Kannas (toim.). Akseli-Gallen-Kallelan museon julkaisu, 10.

Urry, John (2002) Mobile Cultures'. Department of Sociology, Lancaster University <http://www.comp.lancs.ac.uk/sociology/soc030ju.html>.
Tulostettu 1.9.2002.

Uusi sivistyssanakirja (1980) Aikio, Annukka & Vornanen Rauni (toim.). Otava: Helsinki, 500.

Valtion taidekomitean mietintö A 8 (1965) 2-17.

Williams, Raymond (1976) *Keywords - A vocabulary of culture and society* Revised Edition. Oxford University Press, New York 1985, 317-318.

Väyrynen, Raimo (1997) *Suomi avoimessa maailmassa - Globalisaatio ja sen vaikutukset*. Helsinki: Yliopistopaino.

Painamattomat lähteet:

Joly, Jean-Baptiste *Re-inventing the tradition of artists residencies*. Luento Nordiska Ministerrådetin järjestämän Kultur Forumin yhteydessä 7.-8.2.2008.

Rogoff, Irit (2001) *Terra Infirma - Geography's Visual Culture*, Konferenssiesitelmä 28.9.2001.

Sähköpostit:

Res Artis Strategic Plan 2005. Sähköpostin liite. Lähettäjä: Maria Tuerlings, Vastaanottaja: Irmeli Kokko. Vastaanotettu 12.7, 2007 klo 21.01.

Pousette, Johan. Sähköpostiviesti. Vastaanottaja: Irmeli Kokko. Vastaanotettu 26.5.2007 klo 16:00.

Pousette, Johan. Sähköpostiviesti, Vastaanottaja: Irmeli Kokko. Vastaanotettu 9.6.2006, klo 12:40.

Rizzi, Mario. Project proposal. Yksityinen sähköposti. Toukokuu 2006.

Vartiainen, Timo. Matkakertomus Farrerasta. Yksityinen sähköpostiviesti. Vastaanotettu 2.3.2008 klo 11:00.

Haastattelut

Tuerlings, Maria Skype haastattelu 11.7.2007 klo 12:36-13:55. Haastattelija: Irmeli Kokko

**LIITE 1: Res Artis kyselylomake
QUESTIONNAIRE**

TO THE DIRECTORS OF RESIDENTIAL ARTS CENTRES OF RES ARTIS NETWORK

The purpose of this questionnaire is to analyse and assess the impact of the activities of Res Artis network on the mobility of artists. The questionnaire concerns your activities **in 2001**. Please, send the filled questionnaire either by e-mail to: **kokko@pp2.inet.fi** or by post to: Finnish Artists' Studio Foundation FASF, Lemuntie 6 B, FIN-00510 Helsinki **by the end of 31.7.2002.**
Results of the analysis will be presented during the Res Artis meeting in Helsinki.

Name of the Centre

City and/or area

Country

1. BACKGROUND INFORMATION ON YOUR CENTRE

Year of foundation:

Year of joining Res Artis network.....

Type of the institution, (mark out with a cross the type closest to your main activity):

- Artist-in-residence centre/programme
- Artist-in-residence centre with art-events
- Art centre with an artist-in-residence programme
- Museum with an artist-in-residence programme
- Guest Atelier centre
- Artists' community
- Other, what:

Disciplines and media, in order of importance:

2. PERSONNEL

How many people are presently employed by your centre

- Management
- Administrative
- Curatorial
- Technical

3. FINANCING How were your activities financed in 2001?

Total sum Euros/Dollars, from which

3.1. Public funding

- a) Central government (Ministry) %
- b) Arts Council %
- c) Local government/City %
- d) International sources %

3.2. Non-profit sector (foundations, treasures)

- a) Trans-national %

naming them:

- b) National %

3.2. Private sector %

3.3. What are your main financial problems in general and in respect to artist-in-residence activities in particular?

4. ARTISTS

4.1. Expenses/compensations paid for artists during 2001

By institution

By artists

Studios	☐		☐
Accommodation	☐		☐
Grants	☐	amount (per month)	
Materials	☐		☐
Travels	☐		☐
Exhibitions	☐		☐
Lectures/presentations	☐		☐

5. MOBILITY

5.1. For how many artists did your centre offer residencies in 2001?

5.2. Durations and numbers of stay in-residencies in 2001.

- 1-3 months How many?
- 3-6 months How many?
- 6-12 months How many?

5.3. From which countries did the artists come from? (E.g. 2 from UK, 1 from Taiwan)

5.4. How typical was that year? How many residence stays have your center offered since it joined Res Artis network?

5.5. How many artists came through:

Invitations
Direct applications
Exchange programmes
Partnerships
Paying artists

5.6. If you carried out exchanges, in 2001;
how many artists were sent by your organisation?
to which countries?

5.7. Gender division

Females Males

5.8. Age division, how many?

21-35 45-55
35-45 55-65

6. IMPACT (Local impact/output in this questionnaire means the number of exhibitions, lectures, presentations organized and publications published etc. in the region and in the context of artists in residencies)

Exhibitions
Presentations and lectures
Other events
Publications

6.1. Local Partners in 2001 (in the context of the artists in residence)

On a regular basis, number

According to residency, number

Type:

Art institution (Children) School University Art Academy

Civic organisation Scientific/Technological institution

Enterprises (e.g. of it-sector) Other, what

6.2 What has been the impact of Res Artis network on your activities? How could this impact still be improved?

6.3. Have you carried out studies on the local impact of the activities of your centre?

If so, could you please send the studies and any other material/information concerning the activities of your center.

LIITELUETTELO: Residenssikeskusten tehtäviä ja tyyppejä

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
El Levante	ARG	1	1	Taiteilijajohtoinen Taidekeskus	Kuvataide, taiteidenvälinen	Vuorovaikutus	1	Studio, Yhteydet, Yhteisö	Tuotantoresid Verkottuminen Yhteisötaide
Residencia Corazón/ TRAMA	ARG		1	Taiteilijajohtoinen Taidekeskus	Kuvataide, taiteidenvälinen	Vuorovaikutus, Tuotantopalvelut	2	–	Tuotantoresid Verkottuminen
24HR Art - NT Centre	AUS	1	1	Taiteilijajohtoinen Taidekeskus	Kuvataide Taiteidenvälinen	Vuorovaikutus Taiteen kentän vahvistaminen	3	–	Tuotantoresid Verkottuminen
Asialink	AUS			Taiteilijajohtoinen	Kuvataide Kokeilu, tutkimus ja näyttelyt	Vuorovaikutus Verkottuminen Kulttuurivaihto	1,5	Studio Majoitus	Tutkimus Ympäristöohjelma
Bundanon Trust	AUS	1		Department of The University of Melbourne	Monialainen	Kulttuurivaihto	3–4		Kulttuurijärjestö Kulttuurivaihto
Casula Powerhouse Arts Centre	AUS		1	Säätiö	Monialainen Paikka	Kulttuuriperintö Turismi	3–4	Maksuton	Taiteilijakoti Kulttuuriperintö
Gertrude Contemporary Art Spaces	AUS		1	Taidekeskus	Taiteidenvälinen Monialainen	Nuorten taiteilijoiden tukeminen	1,5	Maksuton	Tuotantoresid Kulttuuriteollisuus
Hill End Artist in Residence Program	AUS	1		Taidekeskus Studioyhteisö	Mentoroitu studio-ohjelma, näyttelytoiminta	Ammatillinen kehitys Tuotanto	3	Ammatillinen ympäristö ja asiantuntijatuki	Prosessi Tuotantoresid
Imaging the Land International Research Institute	AUS	1		Regional Art Gallery	Kuvataide Luovuuden edistäminen	Kulttuuriperinnön vaaliminen	1–	Ilmainen studio	Taiteilijakoti Kulttuuriperintö Vierasasunnot
				University of New South Wales College of Fine Arts.	Tutkimus Maataideteokset Paikka, ympäristö alkuperäiskulttuurit	taiteen ja tutkimuksen edistäminen	3	Tiedeyliopiston varustus henkilökunnan apu Työpajat	Akateeminen tutkimus Tiede ja taide

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
International Art Space / IASKA	AUS	1		Taidekeskus	Ympäristötaide, Taiteidenvälinen Uusien teosten tuotanto	Uusien teosten tuotanto paikalliskulttuuri huomioon ottaen	3	Päivärahat, matkakustannukset, palkkio Osa tuotantokuluista	Prosessi Tuotantoresidenssi Paikka
http://www.salarts.org.au	AUS	1		Taidekeskus	Monialainen	Edullisia työntiloja Näyttelytiloja	1-12	Vuokra Näyttelymahdollisuus	Ateljeekeskus Paikka
Sydney Olympic Park Authority	AUS	1		Development unit of Sydney Olympic Park Authority	Monialainen Vuorovaikutus Kulttuurikeskus- ja kulttuuripalvelut	Kaupunkikehitys	1-4	Ilmaiset työtilat Työvälineet Työpajat	Tuotantoresid
The Other Studio	AUS		1	Yksityinen	Monialainen Edullisia työntiloja taiteilijoille Näyttely	Kokeellisen taiteen tukeminen	1-4	Maksullinen näyttely, luentoja, vierailuja	Työhuonekeskus Residenssipalvelut
Australian Council for the Arts	AUS			Valtion taidetoimikunta	Taiteen tukeminen	taiteen edistäminen	1		
Arts Tasmania	AUS Tasmania	1		Governmental Arts Department of Tourism, Arts and the Environment	Monialainen Taidepolitiikan mukainen	Tasmaniaan tutustuminen	1	Matkakulut	Kulttuurivaihto Ympäristö Paikka
Artspace - Visual Arts Centre	AUS Sydney		1	Nykytaiteen keskus	Kuvataide Taiteidenvälinen	Uusien teosten ja tekstien tuotanto Nykytaiteen kehitys	1-6	nykytaiteen keskus	Tuotantoresi Tutkimus
AIR ANTWERPEN	BEL		1	Taiteilijajohtoinen	Kuvataide Taiteidenvälinen Taiteen tuotanto, tutkimus ja kokeilu	Verkosto Nykytaiteen edistäminen	2-6	Työhuone ja majoitus Taiteilijaesittelyt	Tuotantoresidenssi Prosessi Tutkimus Taidekeskus
Frans Masereel Centre	BEL	1		Grafiikan keskus	Taidekeskus Osaamiskeskus	Taiteilijayhteisö graafikoille edistäminen ja kehitys	1	työhuone ja majoitus Stipendi	Ateljeekeskus Taiteilijayhteisö Työpaja
IETM (Informal European Theatre Meeting)	BEL			Eurooppalainen esittävän taiteen verkosto	-	-	-	-	Verkosto-organisaatio Liikkuvuus- ja informaatio

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
Capacete	BRA		1	Taideorganisaatio Residenssikeskus	Monialainen nykytaide, taidetapahtumat	Tuotanto vuorovaikutus Verkottuminen	1-6	Residenssipalvelut	Ateijeeskus Residenssipalvelut Tuotantopalvelut
Instituto Sacatar	BRA	1		Private foundation studio programme multidisciplinary	Monialainen Työrauha kulttuurisesti rikkaalla alueella Paikka	Kulttuurien vuorovaikutus Kulttuurivaihto	2	Matkakulut Studio Majoitus Ateriat	Prosessi Tutkimus Tuotanto Mesenaatti
Milkwood International	CZE	1		Taidekeskus	Monialainen Retriitti	Alueen kulttuurikehitys Yhteydet	1-4	Tuki paikallisiin projekteihin	Tuotantoresidenssi Taidekeskus Tutkimus Verkosto
Can Serrat International Art Centre	ESP	1		Taiteilijohitoinen vierasateljeekeskus	Kuvataide	Tilojen vuokraus taiteilijoille stipendit (4)	1-3	Avoimuus, tilat vuokrattavana Ei hakukriteereitä	Taiteilijakolonne Ateijeeskus
Centre D'Art i Natura de Farrera	ESP	1		Taiteilijakylä	Monialainen, taiteidenvälinen Ympäristö, taide ja luonnontieteet Pyreneiden vuoristossa	Paikallis-kulttuurin ja maiseaman tutkimus Paikallinen kehitys	1-11	2 Unesco stipendiä taiteilijavahvistopimu sten mukaan	Tutkimusresidenssi Kulttuurikehitys Paikallinen kehitys
Fundacion Valparaiso	ESP	1		Säätiö Taiteilijatalo	Monialainen retritti:"	Veäytyminen Luovan työn tukeminen Taiteellinen kehitys	1	Työtila ja majoitus 8 stipendiä	Retriitti Ateijeeskus Kulttuuriperintö
The Rodriguez- Amat Centre	ESP	1		Säätiö taide- ja kulttuurikeskus	Monialainen Taiteellinen vapaus Yhteisöllisyys	Yhteisöllisyys	1-2	Vuokra 8 €/päivä Galleria Tapahtumia	Taiteilijatalo Yksityinen mesenaatti
Estonian Artists Association, c/o Tallinn Art Hall	EST		1	Taiteilijajärjestö Taidekeskus Työhuone	Kuvataide	Vuorovaikutus	2	Vuokra 19 €/päivä	Vierasateljee
Polli Talu Arts Center	EST	1		Yksityinen maatala taide- ja kulttuurikeskus	Monialainen Jooga- ja retritti Estytilat, seminaareja, kursseja, luentoja	Ympäristöarkkitehtuuri ja harmoninen elämäntapa	1	Maksullinen	Retriitti Oma kehitys

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
Jan van Eyck Academie	Hollan		1	Säätiö	Kuvataide, taiteidenvälinen: jatko-opinnot tutkimukset ja tuotanto	Innovaatiot Tutkimus ja teoria tuotanto Taiteellinen, teoreettinen ja tekninen kehitys	12-24	Stipendi 8 840 € /v Osastipendi 4 420 € Tuotantobudjetti Näyttelyt Asumiskulut itse	Avoim Akateeminen residenssikeskus Jatko-opinnot Tutkimus ja kehitys Tutkimus- ja julkaisukeskus
Netherlands Instituut voor Animatiefilm	Hollan		1	Jatko-opintokeskus	Valmistuneille animaatioiden tekijöille jatko-opinnot Luovien ja teknisten taitojen, tuotannon ja levityksen mentorointi	Animaatioelokuvienv tason ja laadun, tuotannon ja levityksen kehittäminen	-	stipendi 10 000 € Materiaaleihin 2270 € Ateljee Tekniset työvälineet	Tuotanto- ja koulutusresidenssi
Amsterdam Fund for the Arts	Hollanti		1	Amsterdamin kaupungin taiteen edistämis-säätiö	Studioiden hankinta ja residenssiohjelma	otollisten olosuhteiden luominen Taiteen edistäminen Amsterdamissa	-	-	Mescnaatti
European Ceramic Work Centre	Hollanti	1		Keramiikkakeskus	Kuvataide taiteidenvälinen Kokeilut ja keramiikan uudet sovellukset	Taidelajin ammatillinen kehittyminen Jatkokoulutus Innovaatiot	3	Työtilat, majoitus, stipendi	Työpaja
Foundation for Visual Arts, Design and Archi	Hollanti		1	Kansallinen taiteen tukiohjelma	Räätälöidyt sopimusresidenssit mm:	Taiteen edistäminen Kansainvälisen työskentelyn edistäminen	3	Työtilat, majoitus stipendi	
Hotel Mariakapel	Hollanti			taiteilijahotelli		Kansainvälinen johtava nykytaiteen jatko-opintojen keskus Taidelajien ja taiteen kehitys			Taiteilijavetoinen hotelli ja projektikeskus
Rijksakademie van Beeldende Kunsten	Hollanti		1	Säätiö	Kuvataide, taiteidenvälinen Mentoroitu ohjelma taiteellinen, teoreettinen ja tekninen kehitys		12	Vuositipendi 50% Rijksakademie 50% omasta maasta	Akateeminen residenssikeskus

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
Stichting Atelierbeheer Slak	Hollanti		1	Työhuonesäätiö	studioita eri alojen taiteilijoille Arnhemissa	Taiteilijan majoitus paikallisten projektien aikana	1-6	Vuokra 300€/kk	Vierasateljé
Thamgidi Studio Foundation	Hollanti		1	Säätiö Visual arts Intercultural Culturepolitical	Kulttuuripoliittinen ohjelma, diasporassa eläville taiteilijoille	Kulttuurinen tasa-arvo ja kehitys Taide- ja kulttuurikasvatus	1-3	Työtila, majoitus ja stipendi	Uusi kulttuuripoliittinen residenssiohjelma
Thami Mnyele Foundation	Hollanti		1	Säätiö	Taiteilijavaihto-ohjelma Afrikan ja Amsterdamin välillä Tutkimus, oma aika	Kulttuurivaihto Vuorovaikutus Taiteellisen kehityksen edistäminen	3	Työtila, majoitus Kuukausiraha 850 €/kk Matkakulut Yhteydet	Stipendi-ohjelma
TRANS ARTISTS - Information Centre for Visual Artists	Hollanti		1	Informaatiokeskus	Information Centre for Artists (International) Amsterdam	Informaatio		-	Informaatiokeskus
VRIJ GLAS Foundation - glass residencies	Hollanti	1		Säätiö	Lasinpuhallus ja galleriatoininta	Lasinpuhallus edistäminen	3	Maksullinen	Työpaja, Taidelajin kehittäminen Kokeilu
Kala Khoj, Prarthana-Community	Intia		1	Säätiö Kulttuurikeskus	Montalainen Perustettu 1970 vaihtoehtoiseksi mietskely ja koulutuskeskukseksi	Vaihtoehtoinen elämäntapa Yhteisötaide Kulttuurin edistäminen	2-6	Maksullinen Työ- ja esitystilat kaikille taidemuodoille	Taiteilijayhteisö Kehitysyhteistyö Aluekehitys
Sanskriti Foundation	Intia		1	Säätiö Kulttuurikeskus	Kuvataide, keramiikka, veistostaide, tekstiilitaide, kirjallisuus Retriitti Delhissä, iso puisto	Kulttuuriperitö Kulttuurien välisen vuorovaikutus Kulttuuriperinnön ja nykytaiteen	1-3	Maksullinen Kulttuuritapahtumat Näytellyt	Mesenaatti Retriitti Tutkimus Kulttuurikeskus
Tasara - Centre for Creative Weaving	Intia	1		Taidekäsiyokeskus	Kuvataide ja tekstiilitaide Perinteisen kudonnan ja nykytaiteen vuorovaikutus	Taidekäsiyöperinteen vaaliminen ja uudistaminen	1-3	800€/kk sisältää majoituksen, työtilat, välineet ja kurssit Ammattikirjallisuudella n kirjasto	Taito- ja oppimiskeskus Taidelajikohtainen työpaja- ja koulutuskeskus

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
CIÚ Ceardlann na gChnoc	IRL	1		Taiteilijajohtoinen työpaja ja kurssikeskus	Ympäristötaitteen projektien tuotanto Taiteilijakirjat Ammatillinen ja tekninen tuotantotuki	Taiteenlajin edistäminen Vuorovaikutus	1-3	220€/viikko Näyttelymahdollisuus Aputyövoima ja palvelut Yhteydet	Tuotantoresidenssi Tuotantopalvelut
National Sculpture Factory	IRL		1	Kansallinen taide- ja studiokeskus	ympäristön, ammatillisen ja teknisen tuen tarjoaminen Corkissa	Taiteellinen kehitys Verkostojen vahvistaminen Julkiset taidetilat Kaupunkikehitys		Työtilat, stipendi, majoitus	Studio-ohjelma Tuotantoresidenssi Prosessi Tutkimus Nykytaiteen kehitys
Temple Bar Gallery and Studios	IRL		1	Nykytaiteen keskus Dublin Studiokeskus	Taiteidenvälinen Projektien kehittäminen ja tuotanto Taidekasvatus Studio tapahtumat	Kaupunkikehitys Nykytaiteen kentän kehitys Yhteydet	3	Maksullinen Studiovierailut Taiteilijaesittely Studioyhteisö	Studio-ohjelma
The Fire Station Artists' Studios	IRL		1	Taiteilijajohtoinen studiokeskus	Tuettu studio- ja asutokeskus, johon myös ulkomaiset taiteilijat voivat hakea	Taiteen roolin vahvistaminen yhteisössä ja yhteiskunnassa	1-6	Tuettu studio ja majoitus Tuettu suurikokoisten töiden työpaja Luento- ja sarjat ja julkaisut	Studio-ohjelma Taiteilijakeskus Yhteisötaitteen keskus
The Irish Museum of Modern Art / IMMA	IRL		1	Modernin taiteen museo Dublin	Kuvataide Museonvieraiden studiovierailut:	Luovan työn liittäminen osaksi museotoimintaa Taiteellisen kehityksen tukeminen Yleisön ja taiteilijoiden välisen kontaktin tukeminen	1-4	Studio ja majoitus Stipendi 1000€/kk Taiteilijaesittely Tiedotus museon ohjelmassa ja tiedotteissa	Studio-ohjelma Tutkimus ja työskentely Prosessi
The Tyrone Guthrie Centre	IRL	1		Säätiö	Monialainen Maatila Retriitti	Kulttuuriperintö	3-6	400€/viikko Muutama taiteilijavaihto stipendi vuosittain	Retriitti Paikka Kulttuuriperintö Taiteilijakoti

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
Baer Art Center	ISL	1		Taidekeskus Maatila	Kuvataide ja arkkitehtuuri Yhteisön ja ympäristön tarjoaminen luovalle työlle	Paikallinen kehitys Kulttuurien vuorovaikutus Taidelajien vuorovaikutus	1	Maksullinen Taidetöksen lahjoittaminen kokoelmaan et	Residenssipalvelut Paikka
ArtSway	Iso-BR	1		Taiteilijajohtoinen tuotanto- ja kurssikeskus	Kuvataide, digitaalinen media Tekninen ja teoreettinen tuki uusille teoksille Teosten levityksen järjestäminen 3 tuotantoprojektia vuosittain	Tuotanto- ja levitysrakenne uusille teoksille	2	Palkkio 3,000 GBP Matkoihin £1,000 Tuotantokuluihin £2,000 Näyttelyyn ja markkinointiin £2,000	Tuotantoresidenssi Tuotantopalvelut ja levitys Taiteellinen kehitys Tuottajaorganisaatio
Braziers International Artists Workshop	Iso-BR	1		Taiteilijajohtoinen tuotantokeskus Maatila	Kuvataide taiteidenvälinen	Taiteellisen riskienoton tukeminen Uusien teosten tuotanto	2	Palkkio £3,000 / 2kk tuotantokuluja, materiaalikuluja Majoitus, työtilat ja ateriat. Tekninen tuki ja välineet. Näyttely	Tuotantoresidenssi
Chinese Arts Centre	Iso-BR	1	1	Taidekeskus	Monialainen 3 ohjelmaa: tutkimus-, tuotanto ja vierailuresidenssi Prosessi	Tuotanto Tutkimus Vuorovaikutus	5, 3 ja 1	Tuotantopalkkio £12,000 Tutkimus 3 kk £1000/kk materiaalikuluja £300 matkoihin Vierailuresidenssi £200 materiaaleihin £100 matkukuluihin Päiväraha £20	Tuotantoresidenssi Tutkimusresidenssi Kulttuurivaihto
Cove Park	Iso-BR	1		Taide- ja kulttuurikeskus	Monialainen, kulttuuriteollisuus Ohjelmatuotanto Taidekasvatustprojektit	Taidekasvatus Kulttuuritarjonta	1-3	-	Taiteilijakeskus Yhteisö- ja aluekehitys taidekasvatus

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
Queen Street Studios Belfast	Iso-BR		1	Taiteilijajohdoinen studio-ohjelma	Kuvataide, taiteidenvälinen, Uuden teoksen tuottaminen Kontaktit Taiteilijajyhteisö	Digitaalisen tuotannon edistäminen Verkottuminen Vuorovaikutus	2	Työtila ja majoitus Päiväraha Palkkio Työvälineet digitaaliseen työskentelyyn	Studio-ohjelma Tuotantoresidenssi Galleria Kulttuurivaihto
Sunderland University	Iso-BR	1		Yliopisto	ei tietoja		2	£300 stipendi matkoihin	
The Patrick Allan-Fraser of Hospitalfield Trust	Iso-BR	1		Säätiö Royal Scottish Academy (RSA),	Kuvataide residenssituotoksen esittely: luento, teos, seminaari tai teksti	Nuorten taiteilijoiden ammatillinen kehitys ja uusien suuntien tutkiminen Paikka	3	Työtila ja majoitus Työpaja ja välineet historialliset ateljeet	Mesenaatti Taiteilijakeskus Taiteellinen kehitys Kulttuuriperintö
Wales Arts International	Iso-BR		1	Wales Arts International/Arts Council of Wales/British Council of Wales	Monialainen Informaatio projektien 1) valmistelutyötä ja 2) niiden tuotantoa	Taiteilijoiden ammatillinen tukeminen Walesin taiteen tunnetuksi tukeminen		Työhuone, majoitus Stipendi	Stipendiohjelma Tuotamus Tuotanto Taiteellinen kehitys Taiteen promootio Kulttuurivaihto
BAU institute	ITA	1		Amerikkalais-italiainen kulttuuriyhdistys	Monialainen	Ympäristön ja työtilojen tarjoaminen taiteilijoille		-	Taiteilijatalo Paikka
Civitella Ranieri Center	ITA	1		Säätiö Maatila	Monialainen Prosessi Kokeilu Tutkimus Vuorovaikutus	Yhteisöllisyys Lahjakkuuskeskuksen luominen	1	Majoitus, matkakulut Ateriat Grafiikan paja Silkkipaino Äänistudio	Mesenaatti Taiteilijatalo Paikka
International School of Painting, Drawing and Sculpture	ITA	1		Yksityinen kurssikeskus	Mentoroitu studio-ohjelma Kurssit ja ohjattu vierailuohjelma	Jatkokoulutus	1-1,5	Maksullinen	Studio-ohjelma Jatkokoulutus
The Abruzzi Mountain Art Workshop of Italy	ITA	1		yksityinen	Kuvataide Taiteilijoille suunnatut työpajat	Kurssi- ja työpajatoiminta	1	Maksullinen: 950€/viikko	Residenssipalvelut Kurssipalvelut
Tuscania Arte	ITA	1		yksityinen	Mentoroitu studio-ohjelma Kurssit ja ohjattu vierailuohjelma	Kurssi- ja työpajatoiminta	1	-	Residenssipalvelut Kurssipalvelut

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
INSTYRIA Kultur Service GmbH	Itävalta		1	Kulttuuriorjg	Taiteidenvälinen Nykytaide ja teoria	taiteen edistäminen	1-4	Ilmainen työhuone	Studio-ohjelma Nykytaiteen residenssipalvelut
Künstlerhaus Büchsenhausen - Tyrolean Government	Itävalta		1	Taiteilijajohtoinen	Taiteidenvälinen	Nykytaide, tuotanto ja vuorovaikutus	8	Stipendi 650/kk ateljeasunto tuotanto- kustannukset Teoksen esittely	Tuotantoresi Studio- ohjelma Stipendiohjelma
KulturKontakt Austria	Itävalta		1	Kulttuurivaihto Säätiö	Kuvataide Monialainen Koulutus Kulttuurivaihto	Kulttuurivienti Stipendiohjelma	3	Stipendi 1.000/kk Työhuone ja majoitus Teoksen esittely	Tuotantoresi Kulttuurivaihto Stipendiohjelma Mesenaatti
Akiyoshidai International Art Village	JPN	1		Taiteilijajohtoinen taidekylä	Monialainen taidekylä Paikka j yhteisö Kansainvälisyys 1) Kutsuohjelma 2) Vierasohjelma	Paikan ja kulttuuriperintöalueen vaaliminen Yhteisöllisyys Kansainväliset yhteydet	1-5	Majoitus ja työtilat Stipendi Matkakulut Äänistudio	Mesenaatti Tuotantoresidenssi Alue- ja yhteisökehitys
Arcus	JPN	1		Ibaraki Prefectural Government Taide- ja residenssikeskus	Nuorille taiteilijoille suunnattu kansainvälinen ohjelma Prosessi Vuorovaikutus Verkottuminen	Yhteydet Vuorovaikutus Verkottuminen	1-4	Taiteilijoiden odotetaan saavan apurahan, joka kattaa elinkustannukset, matkakulut ja materiaalikuluja	Taide- ja Taiteilijakeskus Yhteisö- ja aluekehitys
Kyoto Art Center	JPN		1	Taidekeskus	Monialainen Perinteisten japanilaisten taidemuotojen ja uusintaminen nykytaiteen kautta	yhteistyö ja kommunikaatio taiteiden, paikallisen osaamisen ja taitojen välillä Kulttuurivaihto Yhteisö- ja aluekehitys	1-3	Työtilat ja majoitus Taiteilijoiden teosten esittely	Taidekeskus Tuotantoresidenssi
Nagasawa Art Park AIR	JPN	1		Residenssi-, kurssi ja kulttuurikeskus	Kuvataide/grafiikka ja paperitaide Perinteisten japanilaisten grafiikanmenetelmien ja paperitaiteen opetus	Japanilaisen ja muiden kulttuurien vuorovaiku Paperitaiteen tekniiikoiden tuntemus	2	Osittain maksullinen Grafiikan ja paperitaiteen festivaali	Taiteenlajin edistäminen Aluekehitys kulttuurikehitys Ympäristö

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
Studio Youkobo	JPN		1	yksityinen taideinstituutti galleria/studio Tokiossa	nuorille taiteilijoille taiteilijavaihto-ohjelma symposiumit, työpajat festivaalit	Taiteellinen kehitys Oman kulttuuriperinnön ymmärtäminen Kulttuurien vuorovaikutus	1-6	Maksullinen henkilökohtainen ammatillinen tuki Teosten esittely Julkaisu	Studio-ohjelma
Tokyo Wonder Site	JPN		1	Yksityinen/Tokyo Metropolitan government partner	Monialainen Tapahtuma ja teostuotanto Kokeilut Tutkimus	Kulttuurin tuotannon edistäminen Kaupunkikehitys Nuorten taiteilijoiden promootio	1-6	-	Tuotantoresidenssi
Bishogama International Ceramic Workshop	KAN			Yhdistys Keramiikkakeskus	Erikoiskeraamiikka tuotanto	taiteenlajin edistäminen		-	Taiteilijatalo Työpaja
Centre Est Nort Est	KAN	1		Taiteilijajohtoinen työpajakeskus	Veistostyöpaja ja välineet Tuoda yhteen 6 taiteilijaa kerrallaan eri puolelta maailmaa	Tukea taiteellista tutkimusta ja kokeilua	2-6	Studio ja majoitus Stipendi 300\$CAN/kk Välineitä puun, metallin ja kiven käsittelyyn	Tuotantoresi Taiteilijayhteisö Työpaja
Conseil des Arts et des Lettres du Québec	KAN			Valtion taidetoimikunta	1) Nuorten residenssiohjelma 2) ohjelma yli 45 v	Taiteilijoiden liikkuvuus- ja residenssituki ohjelma	2-6	-	Stipendiohjelma Taiteilijavaihto Verkosto Partneriohjelma
Regroupement des centres d'artistes autogErEs du Québec	KAN		1	Taiteilijajohtoisten kulttuuriorg palveluorganisaatio	25 jäsentä kullakin residenssejä	-	3-6	-	

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
Chinese European Art Center	KIINA		1	Säätiö Xiamen University Art College ja yksityinen rahoittaja Kulttuurikeskus	Monialainen Taiteidenvälinen Kulttuurivaihto Näyttely- ja kulttuuritoiminta	Ikkuna Kiinaan Eurooppalaisen ja kiinalaisen taiteen vuorovaikutus	3-6	Maksullinen	Vierailuohjelma
Imagine Gallery	KIINA	1		Yksityinen visual arts Interdisciplinary	Kuvataide Taiteidenvälinen Nykyaikainen Taiteidenvälinen	Galleria- ja residenssipalvelut	1-12	Maksullinen Residenssi- ja galleriapalvelut	Residenssipalvelut Verkostoituminen
Ljjiang Studio	KIINA	1		Taiteilijajohtoinen, yksityinen	Vuorovaikutus Retriitti Yunnan alue, ympäristö	Paikallinen vuorovaikutus taiteilijoiden ja asukkaiden välillä	4-6	Esitellyt Luennat	Vierasateljee
OCT Contemporary Art Terminal	KIINA		1	Nykyaikainen keskus Valtionrahoittama ja hallinnoima	Monialainen perustettu 2005. Ensimmäinen valtion tuella synnyttynyt nykyaikainen instituutti Kimassa, Schezenissä.	Kiinan nykyaikainen rakenteiden tukeminen Kansainväliset yhteydet	4	Matkakulut 3000 Yuan (RMB)/kk 1000 Yuan (RMB)/kk per materiaali- ja tutkimuskuluihin PR palvelut Näyttely, luento tai julkaisu	Tutkimus ja tuotantoresidenssi Taidemuseo Foorumi Verkostoituminen
Platform China	KIINA		1	Taiteilijajohtoinen Taidekeskus Pekingissä	Kuvataide monialainen nykyaikainen keskus Pekingissä (2005) Since established in 2005 taidekorttelissa 798	Nykyaikainen kentän taiteilijaidentiteettien ja vuorovaikutuksen vahvistaminen Välineiden kehittäminen kriittiselle keskustelulle	2-3	Dialogi, näyttelyt, ammatillinen tuki. Yhteydet nykyaikainen ytimessä. Luennot Mahdollisuus näyttelyyn Maksullinen 850/kk	Studio-ohjelma Verkostoituminen Nykyaikainen keskus Kulttuurivaihto Tutkimus
Red Gate Gallery Residency Programs	KIINA		1	Taiteilijajohtoinen Pekingin nykyaikaisen sydämessä	Kuvataide Taiteidenvälinen Studio-ohjelma Näyttelytila Keramiikkapaja	Vuorovaikutus Verkostoituminen	1-6	Maksullinen yhteydet ja tuki	Residenssipalvelut Verkostoituminen Taidetehtähdas Foorumi

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
Vis-a-Vis art lab	KIINA		1	Taiteilijajohtoinen taidekeskus, Xiamen	Monialainen taiteidenvälinen Julkinen taide Työpajat, luennot, tapaamiset, esitykset, tapahtumat	Taiteilijoiden ja kulttuurien vuorovaikutus Nykytaiteen vahvistaminen	1-6	Maksullinen Yhteydet ja ympäristö	Tutkimus Verkostoituminen Foorumi
Centro Colombo Americano	Kolumbia		1	Amerikan Kulttuuri-instituutti	Monialainen Taiteidenvälinen Taide- ja kulttuurialan ohjelmat	Kulttuurivaihto Kulttuurikehitys	1-2	Majoitus Ateriat	Taide- ja kulttuurikeskus Stipendtiohjelma Kulttuurivaihto Akateeminen res
Corporacion Hayuelo	Kolumbia	1		ei-valtiollinen taide- ja kulttuurivaihto ohjelma	Monialainen taiteidenvälinen Latinalaisen Amerikan taiteen tutkimus ja luova tuotanto.	Kulttuurivaihto ja paikallisuus vuorovaikutus		Kulut maksettava itse	Taiteilijayhteisö Paikka Taiteilijakylä Aluekehitys
SSamzie Space	KOR		1	Sponsoroitu taidehanke	Taiteidenvälinen avantgardetaiteilijoiden aktiviteettien tukeminen Näyttelyiden tuotanto	Nykytaiteen kehitys Vuorovaikutus Verkottuminen	12		Tuotantoresidenssi Tutkimusresidenssi Promootio
The National Art Studio Changdong & Goyang	KOR		1	Valtion taidemuseo Soul	Taiteilijavaihdot Verkottuminen Yhteydet Tuotantopalvelut Esittelyt	Nykytaiteen kehitys Vuorovaikutus Verkottuminen	12	Näyttelyt, työpajat, kontaktit AV oimet studiot Seminaarit ja symposiumit	Studio-ohjelma Nykytaiteen keskus Tuotantoresidenssi
Ujjaeart studio	KOR		1	Asian Culture Hub City Gwangju	Tarjoja studioita Open studio - tapahtumat Tapahtumat Näyttelyt	Kaupunkikulttuurin kehitys Aasialaisen nykykulttuurin kehitys	3-12		
Apothiki Art Gallery	Kreikk	1		Säätiö Taidekeskus	Monialainen näyttelyt ja esitykset Yhteistyöverkosto eri taidelaitosten välillä Kultsuohjelma	Kehittää saaresta, Paroksesta nykytaiteen kansainvälinen kohtauspaikka	1	Galleria ja majoitus edulliseen hintaan	Residenssipalvelut Paikka Kulttuurikeskus
The Skopelos Foundation for the Arts	Kreikk	1		Säätiö	Monialainen taiteidenvälinen Työpajat Innovaatisen taiteellisen ilmaisuuden tukeminen	Kreikan tradition ja innovatiivisen ilmaisuuden tukeminen taiteilijoiden ja tutkijoiden yhteisössä	1-3	Maksullinen Työpajat ja välineet Kurssitarjonta	Residenssipalvelut Paikka Kurssi- ja kulttuurikeskus

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
Foundation Gruber Jez, AC	MEX	1		Yksityinen säätiö	taiteidenvälinen Kokeilut, taiteellinen tutkimus Seminaareja, workshoppeja, näytelyitä	Kulttuurin ja taiteen edistäminen Vuorovaikutus Taiteen, tutkimuksen ja taidekasvatuksen edistäminen yhteisöissä	1-2	Omarahoitteinen, kulut maksetaan itse	Studio-ohjelma Yhteisö-ohjelma
Rimban Dahan	MYS	1		Yksityinen taiteilijakoti	Monialainen taiteidenvälinen Studio-ohjelma Teosten tuotanto	Vuorovaikutus ja vaihto Kaakkois-Aasian ja Australian välillä	3-12	Työtilat, majoitus Stipendi	Tuotantoresidenssi
Pan African Circle of Artists	Nigeria			Afrikkalainen taiteilijajärjestö	Pan-afrikkalaisen kulttuurin ja taiteen tukiohjelma	Afrikkalaisen taiteen ja kulttuurin kehittäminen ja identiteetin edistäminen			
Lademoen Kunstnerverkstede	NORJA		1	Taiteilijajohtoinen taide- ja työhuonekeskus Trondheimissa	Kansainvälisten nykytaiteen residenssien, projektien, kurssien,	Nykytaiteen kentän toiminta Verkosto Projektien tuotanto	1-4	Maksullinen	Taiteilijakeskus Työpaja
nkd - The Nordic Artists' Center in Dale	NORJA	1		Yksityinen säätiö	taiteidenvälinen A Nordic institution since 1998 to 2008	Luovan työn edistäminen Kansainväliset yhteydet Kulttuuriperintö	1-4	Stipendit: NOK 6700/kk NOK 1200/viikko ryhmille Työpajat varusteiluineen	Taiteilijakoti Kulttuuriperintö Vierastaljeekeskus
Rogaland Contemporary Art Centre	NORJA	1		Nykytaiteen keskus	residenssit yhteistyössä alueen kulttuuri- ja taidelaitosten kanssa	Paikallisen taide-elämän edistäminen	1-3	Työhuone, majoitus stipendi elinkustannuksiin	Tuotantoresidenssi
Stiftelsen Kunstnerhuset i Svolve	NORJA			Taiteilijakeskus Lofotoilla	Vieras-studio taiteilijakeskuksen yhteydessä	Projektien tuotanto ja esitys	1-3	projektikohtaisesti	Vieras-studio
Tou Scene	NORJA	1		Nykytaiteen keskus Stavangerissa	Kuvataide visuaalinen kulttuuri	ei tietoja		-	-
Wellington Arts Centre	NZL		1	Taidekeskus	ei tietoja	ei tietoja	1	ei tietoja	

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
Fundacao da Casa de Mateus - Res. de Artistas	Portug	1		Säätiö Kulttuurikeskus	Tuki- ja apuövoima projekteille Yhteydet	paikallisen taide-elämän elävöittäminen	1-6	maksullinen	Residenssipalvelut Tuotantopalvelut
OBRAS	Portug	1		Säätiö	Monialainen Projektien tuotanto	Ympäristön tarjoaminen luovalle työlle vuorovaikutus	1-3	Maksullinen 350/kk Aputyövoima	Taiteilijayhteisö Residenssi- ja tuotantopalvelut
Binaural - Associação Cultural	Portug		1	Kulttuuriyhdistys	Paikkasidonnainen tuotanto Nodarin kylä	taiteentuotanto taide ja paikallinen kehitys	1	maksullinen	Yhteisö- ja paikkasidonnainen taide
Cultural /Bienal de Cerveira	Portug	1		Yksityinen työhuonekeskus	Monialainen työpajakeskus	ei tietoja	1-3	ei tietoja	
Ujazdowski Castle	Puola		1	Nykytaiteen keskus Varsovassa	projektien tuotanto ja esitys ja julkaisu	projektien tuottaminen keksuksen ohjelmaan	1-3	Sopimusresidenssit Stipendit	Tuotantoresidenssi Verkottuminen
Centre of Polish Sculpture	Puola	1		Kansallinen instituutti	veistosprojektien tuotanto Työpajat, seminaari taidekasvatus	Kulttuuriperintö Veistospuisto	1-4	Maksullinen Tuettu studio ja majoitus	Tuotanto ja taidekeksus
Artists In Residence "Le Parc"	Ranska	1		Työhuonekeskus	Monialainen	Kulttuurialan palvelut	1-2	Maksullinen	Taiteilijakoti residenssi- ja kurssipalvelutoiminta
Centre Cat Art, France	Ranska	1		Taidekeskus Visual arts	Kuvataide taiteidenvälinäinen Taiteilijakylä	Luovan työn tukeminen Vuorovaikutus	1-12	Maksullinen	Vuokra-atejjeet Residenssipalvelut
Centre D'Art de Marnay Arts Centre	Ranska	1		Taidekeskus	Monialainen Tutkimus Tuotanto	Ammatillinen kehitys	1-4	Maksullinen 1 Unesco stipendi Ammatillinen ja tekninen tuki Kansainväliset konferenssit	Prosessi Tuotantoresidenssi
La Muse - Writers & Artists Retreat	Ranska	1		Yksityinen Työhuonekeskus	Monialainen	Residenssi- ja majoituspalveluyritys	1-12	Maksullinen 550-900 €/kk	Majoitus- ja residenssipalveluyritys

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
La Napoule Art Foundation	Ranska			Säätiö	Monialainen Taitelijavaihto USA ja Ranskan välillä	Kulttuurivaihto	-	-	Kulttuurivaihto
Les Ateliers Fourwinds	Ranska	1		Taitelijajohdon taidekeskus taitelijayhteisö	Retriitti Dialogi Taitelijoiden tarpeiden mukainen ohjelma	Luova yhteisö Vuorovaikutus	1-2	1 Unesco stipendi	Taitelijakolonnei Oma kehitys
PAF (=PerformingArtsForum)	Ranska	1		Taitelijajohdon taiteilijayhteisö	Monialainen taiteidenvälinen tutkimus ja käytäntö prosessi ja tuotanto Kriittinen teoria ja aktivismi	uudet rakenteet Hierarkioiden purkaminen Autonomia, kriittikki ja emansipaatio Kulttuurituotanto	1-	WITHOUT a grant: First 5 nights 15 euro a night, when more than 6 nights 10 euro a night.	Uusi tyyppi tutkimus innovaatio Kokeellisuus itsekasvatus Avoin ohjelma.
PÉpinières Européennes pour Artistes	Ranska			Eurooppalainen liikkuvuus- ja stipendiohjelma Multidisciplinary	Monialainen nuorille eurooppalaisille taitelijoille suunnattu stipendiohjelma. Sopimuksia 60 keskuksen kanssa Euroopassa	eurooppalaisen liikkuvuuden ja verkottumisen edistäminen Nuorten taitelijoiden urakehitys	1-6	Stipendit Majoitus Työtilat Yhteydet Näytelyt	Nuorten taitelijoiden kehitys nykytaiteen promootio Liikkuvuuden promootio
The Camargo Foundation	Ranska	1		Säätiö Kulttuurikeskus	Monialainen taiteidenvälinen Projektien tuotanto	Taiteen ja humanististen alojen luovan työn ja tutkimuksen tukeminen	3-4	Stipendit \$2,500 US dollars	Mesenaatti Taitelijakoti Tutkimus- ja tuotantoresidenssi
UNESCO - International Fund for the Promotion of Culture	Ranska			Transnasionaalinen stipendiohjelma	Työskentely- ja harjoittelupaikkojen tarjoaminen nuorille taitelijoille eri kulttuurien välillä	Nuorten taitelijoiden ammatillinen kehittyminen	1-12	Matkakulut, majoitus ja työttila ja organisaatio-kohtainen stipendi	Sipendiohjelma Taiteen edistäminen Kulttuurivaihto
Baltic Art Center	Ruotsi	1		Taidekeskus	Uusien teosten tuotanto Kokeilut ja riskin otto Tutkimus	Kansainvälisyys Uusien teosten tuottaminen	1-3	Työttilat ja majoitus projektien tuotanto Stipendi	mesenaatti Tutkimus- ja tuotantoresidenssi
IASPIS	Ruotsi		1	Konstnämnden Valtiolinen	Kuvataide taiteidenvälinen Vuorovaikutus yhteydet Projektit, näyttelyt, julkaisut, seminaarit	kv tunnetuus ja vuorovaikutus Taiteen edistäminen näkyvyys ja vaikuttavuus	2-6	Studio majoitus Stipendit Materiaalikuluja Luennot ja julkaisut Näyttelymahdollisuus	Prosessi Tutkimus- ja tuotantoresidenssi Verkottuminen

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
Konstepidemin	Ruotsi		1	Taiteilijajohtoinen studiokeskus Göteborgissa	Monialainen työhuonekeskus	Studion tarjoaminen ulkomaisille taiteilijoille	2-4	Studio ja majoitus	Studio-yhteisö
Akademie Schloss Solitude	SAKSA	1		Baden-Württemberg valtion perustama säätiö	Monialainen Taiteidenvälinen Taiteen- ja tietenvälinen Konsertit, näyttelyt, tapahtumat, seminaarit	Innovaatio Projektien tuotanto Työrauha Taiteilijayhteisö Teoreettinen ja tekninen kehitys	6-12	Työhuone, majoitus Stipendi 1000/kk a Matkakulut Kuljetuskulut Esityskulut	Akatemia Mesenaatti (liittovaltio) Tutkimusresidenssi Tuotantoresidenssi Kulttuurivaihto
Internationales Künstlerhaus Villa Concordia	SAKSA	1		Valtiollinen Bavarian kansainvälinen taiteilijakeskus- ja stipendiohjelma	Monialainen taiteen tukiohjelma Tuotanto Esitystoiminta	Kulttuurikeskus	12	Majoitus, työhuone Stipendi 1.200/kk Esitykset ja näyttelyt Julkaisut Näyttelyluettelot	Taiteilijatalo Tuotantoresidenssi Retriitti Mesenaatti (liittovaltio)
Künstlerhaus Schloss Balmoral	SAKSA	1		Säätiö	Kuvataide taiteidenvälinen Uusien teosten tuotanto Teoria	Taiteellinen dialogi Taiteidenvälinen yhteistyö	10	Työhuone, majoitus 1.100/kk Näyttelyt, julkaisut, luettelot, taiteilijaesittelyt	Akateminen Taiteilijatalo Mesenaatti Tuotantoresidenssi
Künstlerhaus Worpswede	SAKSA	1		Säätiö Taiteilijatalo Künstlerhaus Kulttuurikeskus	Monialainen vsta 1971 ennen Ateljeetalo/	Kulttuuriperintö Taiteilijoiden luomisen tukeminen	10	Työhuone, majoitus Stipendi 1.400 €/kk	Taiteilijatalo Mesenaatti Tutkimus- ja tuotantoresidenssi
Oberpfälzer Künstlerhaus	SAKSA	1		Taiteilijatalo Künstlerhaus	Monialainen Avattu v. 2000.		1-2	Työhuone, majoitus stipendi elinkustannuksiin	Taiteilijatalo
Schloss Bröllin	SAKSA	1		Association, founded in 1992	Taiteidenvälinen, kokeellinen esitystaide Kesäfestivaalit	tuotanto, tutkimus, kokeilut Kulttuuriperintö Verkottuminen	1-3	Työtilat elinkustannukset tapauskohtaisesti esitykset ja esitysvierailut	Taiteilijayhteisö Tuotantoresidenssi
Schloss Plüschow,	SAKSA	1		Säätiö Künstlerhaus	Monialainen Taiteidenvälinen	ei tietoja	1-3	työtilat ja majoitus kulttuuriohjelma	Vierasateljakeskus Paikka

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
uFaFabrik Berlin	SAKSA		1	Taiteilijajohtoinen kulttuurijajajakeskus	Momialainen kulttuurikeskus perustettu 1979 ekologia,	Vaihtoehtoisen kulttuurin tukeminen	1-2	Tekninen tuki projektien tuotannossa. Tiedotus	Taiteilijakolmni
Groupe 30 Afrique	SEN				-	-	1		
Arte ry	Suomi		1	Taiteilijajärjestö Galleria Titamik ja vierasateljee	Uusmedia, teknologia ja taide	Nykytaiteen kehitys Vuorovaikutus Verkottuminen	1-3	Työhuone ja majoitus Näyttely Materiaalikuluja	Tuotantoresidenssi Kulttuurivaihto Verkottuminen
Finnish Artist Studio Foundation	Suomi		1	Taiteilijajärjestö	Kuvataide	Taiteilijavaihto	4-6	Työtila ja amjoitus Stipendi	Taiteilijavaihto Vierasateljee
Galleria Nunes	Suomi	1		Yksityinen galleria Residenssi Portugalissa	Kuvataide	Kulttuurivaihto	1-2	120€/viikko	Vierasateljee Portugalissa
Helsinki International Artist-in-residence Programme - HI/AP	Suomi		1	Taideyhdistys Taidekeskus	Kuvataide Prosessi Projektien tuotanto Yhteydet Tapahtumat, näyttelyt, taiteilijavaihdot	Nykytaiteen kehitys Vuorovaikutus Verkottuminen	2-3	Työtila ja majoitus Stipendi elinkustannuksiin Materiaalikuluja sovittuihin projekteihin	Tutkimus- ja tuotantoresidenssi Kulttuurivaihto Taiteellinen kehitys Kulttuurirehdas Verkosto
Kemijärvi Sculpture & Culture Foundation	Suomi		1	Säätiö	Kuvataide ja veistostapahtuma	Oma kehitys Yhteisöllinen toiminta Paikallisen kulttuuritarjonnan lisääminen	1-12	työtila ja majoitus Luennot, näyttelyt	Vierasatelijakeskus Kulttuurinen aluekehitys
Kolin Ryyin%onen Residence for Artists	Suomi	1		Pohjois-Karjalan taidetoimikunta Kolin kulttuuri-yhdistys	Kuvataide Maisema ja työrauha	Kulttuuritarjonta	1-3	Vuokra 100€kk	Vierasateljee Kulttuuriperintö Turismi
KulttuuriKauppila Ii r.y	Suomi	1		Taiteilijajohtoinen Taidekeskus	Kuvataide Työrauha ja paikalliset yhteydet Yhteisötaideprojektit	Kulttuurivaihto Paikallinen kulttuuritarjonta	1-4	Vuokra 400€/kk	Vierasateljee Taiteilijayhteisö Kulttuurivaihto aluekehitys
Nelimarkka Residence / Museum	Suomi	1		Aluetaidemuseo	Näyttelyprojektit museon ohjelmaan	Näyttelytoiminnan tukeminen	1-6	Vuokra 250 €/kk	Vierasateljee Näyttelytoiminnan tuki

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
Porvoo Paperartstudio	Suomi			-	-	-	-	-	-
Raumars - Rauma Artist in Residence Programme	Suomi		1	Säätiö Taidemuseo	Kuvataide Yhteisötaiteen projektit	Yhteisötaiteen projektien tarjonta museon ohjelmassa	2-4	Majoitus Stipendi 250€/kk	Tuotantoresidenssi Yhteisötaide
Saksala ArtRadius	Suomi	1		Yksityinen maatala ja taidekeskus	Projektit, taidetapahtumat, näyttelyt taidekasvatus	Taidetarjonta	3-6	Vuokra 250€/kk nuorilta taiteilijoilta Muilta 1050€/kk	Residenssi- ja kurssikeskus yritys
Stiftelsen Pro Artibus	Suomi		1	Taidesäätiö	Kuvataide taiteidenvälinen Aikaa luovalle työlle	Kulttuurivaihto Paikallinen taideelämä Opetus ja	2	Stipendi elinkustannuksiin 20€/arkipäivä Mahdollisuus näyttelyyn	Vierasateljee Kokoelman kartuttaminen
The Aland Archipelago Kökarkultur	Suomi	1		Kotiseutuyhdistys	Kuvataide Työrauha Luonto ja ympäristö	Aluekehitys ja taide rakennettu ja luonnon ympäristö ja ekologia	1	Ilmainen majoitus ja työhuone opastus ympäristöön	Vierasateljee
Artists in Residence Ch	Sveitsi			Tietokanta	Tietokanta	-		-	-
Bridge Guard Art / Science Residence	Sveitsi			Yksityinen organisaatio	Kuvataide Taiteilijat, tutkijat ja muut	Paikkasidonnaisen taiteen kehittäminen	-	-	-
Atelier-programm Region Basel	Sveitsi		1	Säätiö	Kuvataide Taiteilijavaihto Taiteidenvälinen Kulttuurivaihto	Kulttuurienvälinen vuorovaikutus Verkottuminen	3-6	Stipendi elinkustannuksiin Studio ja majoitus	Ateleeohjelma Stipendi-ohjelma
PROGR_Zentrum f,r	Sveitsi		1	Kaupungin kulttuurikeskus	Monialainen Taiteidenvälinen tuotantokeskus Vuorovaikutus Kutsuohjelma	Kaupungin kulttuurielämä Vuorovaikutus	1-4	työhuone ja majoitus Stipendi	Tuotantoresidenssi Kulttuurivaihto
La Punta Curaumilla Center	Sveitsi			Keramiikkakeskus	—				
Council of Danish Artists	Tanska	1		Council/ Taiteilijajärjestö	Monialainen	tilojen vuokraus	1-3	Ympäristö	Vuokra-ateljee

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
Aden Art Center	TUR		1	Kuvataidekeskus Istanbul	Kuvataide Ammatilliset yhteydet Istanbulissa	Istanbulin taidekentän kansainväliset yhteydet	1	Maksullinen	Vierailuohjelma
Culture House Babayan	TUR.		1	Säätiö Kulttuurikeskus	Monialainen Kulttuurihistoriallisesti merkittävä ympäristö ja luono	Kulttuurien välinen dialogi ja vuorovaikutus	1-3	Maksuton työhuone Muuten maksullinen	Studio-ohjelma
Bamboo Curtain Studio	TWN		1	Yhdistys Taidekeskus	taiteidenvälinen Näyttelyt, konferenssit, Tuotantotuki Kokeilut	Kansainvälinen vuorovaikutus	1-3	Maksullinen	prosessi projekti Verkottuminen kulttuurivaihto
Taipei Artist Village	TWN		1	Taipein kaupungin kulttuuritoimisto	Kansainvälinen studio- ja taiteilijavaihto-ohjelma	Vuorovaikutuksen ja taidetoiminnan edistäminen Taipeiissa	1-3	Vaihtosopimusten mukaisesti	Taiteilijakylä
Taiwan Artist Village Alliance	TWN			Taiteilijakylä verkosto	Kansainvälinen vuorovaikutus	Kulttuuritoiminnan vahvistaminen ja konsultointi		-	-
18th Street Arts Center	USA		1	Taiteilijakeskus	Yhteisöllisyys ja monikulttuurisuus	Kulttuurien välinen dialogi ja vuorovaikutus	1-6	Maksullinen	Studiokompleksi
Alliance of Artists Communities	USA			Network organization	Amerikkalaisten residenssien informaatio- ja palveluorganisaatio	-		-	-
Anderson Center for Interdisciplinary Studies	USA	1		Taidekeskus	Monialainen taiteen, tieteen ja humanistisen tutkimuksen residenssi	Yhteisöllisyys Taiteen aseman vahvistaminen yhteiskunnassa ja yhteisöissä	1	Työtilat ja majoitus	Prosessi Tutkimus retriitti
ART OMI International Arts Center	USA	1		Taiteilijakolonne	Monialainen taiteidenvälinen retriitti Veistospuisto tuotanto, diskurssi ja urakehitys Kutsuresidenssit	taiteen roolin vahvistaminen yhteiskunnassa Vuorovaikutus Ammatillinen kehitys Taiteen ammatillisten yhteydet	1	työtila, majoitus ja ateriat Tekninen tuki	Taiteilijakolonne Retriitti Tutkimus Tuotanto

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
Artists' Enclave at I-Park	USA	1		Luonnonsuojelualue Kiinteistö	Monialainen rahoitus krematoriopalveluista ja hautausmaasta, jossa muistomerkkejä	Muistomerkkien tuotanto	1-2	2 stipendiiä vuosittain	Retriitti
Atlantic Center for the Arts	USA	1		Taidekeskus	Monialainen taiteidenvälinen näyttyt, työpajat, esitykset Taidekasvatus	Taidekasvatus Taiteilijayhteisö Vuorovaikutus	1	työtilat ja majoitus Stipendi	Taiteilijayhteisö
bau institute	USA	1		Yksityinen	Monialainen Taiteilijatalo Italiassa	ei tietoja	1	ei tietoja	taiteilijatalo
Bemis Center for Contemporary Arts	USA		1	Taidekeskus	Kuvataide, taiteidenvälinen "Taiteellinen prosessi ja kokeilut. Laaja kirjasto	Taiteellisen tuotannon edistäminen Vuorovaikutus	3	Työhuone, majoitus Stipendi Hyvin varustellut työtilat	Prosessi Tutkimus Tuotantoresidenssi
Colorado Art Ranch	USA	1		Työhuone	Kuvataide ja kirjallisuus Residenssi nomaditaiteilijoille .. Työtilat eri kaupungeissa	Vuorovaikutus	1	Majoitus, työtilat. Vastineeksi taiteilijat tarjoavat luennon, esityksen tms.	Taiteilijatalo
Djerassi Resident Artists Program	USA	1		Säätiö	Monialainen Prosessii Vuorovaikutuksessa	Luovan työn tukeminen Taiteellinen kehitys Vuorovaikutus	2	työtila ja majoitus	Taiteilijakeskus
Exploratorium	USA		1	Tiedemuseo San Fransiscossa	Kuvataide, luonnontieteet ja tutkimus taiteen ja tieteenvälinen	Innovaatiot Taiteellisen ja tieteellisen tutkimusprosessin vuorovaikutus	1	Työskentely museon tiloissa	Tutkimusresidenssi Ympäristö, taide ja luonnontieteet
freeDimensional	USA		1	Kulttuuri- ja ihmisoikeusjärjestö New York	Monialainen Taiteilijapakolaisille suunnattu ohjelma yhteistyössä residenssiorganisaatioiden	taiteilijoille, aktiivisille, kansalaistoimittajille Ihmisoikeudet ja ilmaisunvapaus	-	-	Aatteellinen verkosto-ohjelma
Hambidge Center for Creative Arts & Sciences	USA	1		Yksityinen maatilalla	Monialainen Luovuuden tukeminen luonnonympäristössä	Luonnonsuojelu Taide- ja ympäristökasvatus	1-2	850\$ stipendi 150\$ viikkomaksu	Taiteilijakoti Kulttuuriperintö Mesenaatti

Nimi	MAA	Maa-seutu /kylä	Kaupunki	Organisaatio	Ohjelma	Päämäärä	kk	Edut	Tyyppi
Kala Art Institute	USA		1	Taidekeskus	Työpaja keskus työvälineiden ja tilojen tarjoaminen eri kulttuureista tuleville taiteilijoille	Taiteellisen tuotannon edistäminen Vuorovaikutus	1-6	Maksullinen	Grafiikan keskus ja työpaja Kulttuurikeskus
Mary Anderson Center for the Arts	USA	1		Yksityinen maatala	Monialainen taiteilijakolonne Retriitti	työtilojen ja työrauhan tarjoaminen maaseutu ympäristössä	1-3	Majoitus ja työtilat	Retriitti Mesenaatti Työpajakeskus
McColl Center for Visual Art	USA		1	Taidekeskus	Kuvataide Työskentely taiteilijayhteisössä	Yhteisön kehittäminen	3	Majoitus ja työtilat Spendi Matkakulut	Taiteilijakeskus
Sally and Don Lucas Artists Programs at Montalvo Arts Center	USA	1		Taide- ja kulttuurikeskus	Monialainen taiteidenvälinen taiteilijoiden ja ajattelijoiden väliaikaiset yhteisöt, yhteydet Silicon Valleyn yhteisöihin	Yhteistyö ja verkottuminen Innovaatiot Tuotanto Tutkimus	3	Majoitus, työtilat Matkakulut Ateriat apuvälineet aputyövoima Projektien esittely	Tuotantoresidenssi Nykytaiteen mesenaatti
Santa Fe Art Institute	USA			Nykytaiteen instituutti	Monialainen studio-ohjelma		1-2	ei tietoja	vierasatelje
The Abruzzi Mountain Art Workshop of Italy	USA	1		Amerikkalaisten ylläpitämä residenssikeskus Italiassa	Kuvataide Työpajatoiminta Ympäristö ja maisema	Luovan työn edistäminen	1	osittaisia stipendejä	Vierasateljeekeskus
The MacDowell Colony	USA	1		Historiallinen taiteilijakolonne USAn vanhin	Monialainen Aikaa luovaan työhön taiteilijayhteisössä Retriitti	Luovuuden edistäminen	1-2	Työtilat, majoitus Ateriat	Mesenaatti Taiteilijakoti Taiteilijakolonne
Vermont Studio Center	USA	1		Studiokeskus	Työtiloja ja aikaa taiteilijoille Luennot ja esittelyt	Taiteellinen kehitys Vuorovaikutus	1-3	200 täyttä stipendiä 300 osittaista stipendiä	Taiteilijakeskus
Virginia Center for the Creative Arts (VCCA)	USA	1		Taide- ja residenssikeskus	Monialainen Retriitti Taiteilijayhteisö: yhteiset ateriat	Taiteilijoiden luovan työn tukeminen Taiteellinen kehitys	1-2	Työtila ja majoitus Ateriat Vapaaehtoinen maksu	Retriitti
Campus Hanoi	VNM		1	Yhtiöistön yhteydessä Hanoi	Työtilan tarjoaminen ulkomaisille taiteilijoille Näyttely residenssin päätteeksi	Kansainvälinen vuorovaikutus	1-3	Studio ja majoitus	Vierasatelje